

Työpaperi 6/2024

Sosiaaliset innovaatiot lastensuojelussa – mitä niiden erityispiirteet ovat?

SOILA-koordinaatiohankkeen ja Innokylän innovaatiokatsaus

Tuula Jäppinen, Susanna Kalliola, Merja Ikäheimo, Niina Weckroth,
Tanja Hirschovits-Gerz ja Laura Yliruka

EU:n alue- ja rakennepolitiikan Uudistuva ja osaava Suomi -ohjelma tukee hyvinvointialueilla tehtävää lastensuojelun uudistamistyötä sosiaalisten innovaatioiden avulla 30 M€ vuosina 2023–2027. Tämän innovaatiokatsauksen tarkoituksena on antaa tietoa lastensuojelun uudistamisen tueksi em. rahoituksen avulla.

Katsauksen tavoitteena on koota aiempaa kehittämistyötä uuden kehittämisen tueksi. Katsaus tarkastelee lastensuojelun kansallista kehittämistä viimeisten viidentoista vuoden aikana ja nostaa esiin sen uudistamistarpeet Uudistuva ja osaava Suomi -ohjelman neljän lastensuojelun strategisen teeman kautta.

Sosiaalisten innovaatioiden rahoituksella edistetään neljän strategisen teeman avulla lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollon sisällöllistä ja rakenteellista uudistamista kehittämällä ja syventämällä eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja yhdessä tekemistä vaikuttavien toimintatapojen löytämiseksi ja juurruttamiseksi. Rahoitus kohdistuu lastensuojelussa 12–25-vuotiaiden lasten, nuorten ja heidän vanhempiansa palvelujen kehittämiseen.

Katsaus kertoo mitä rahoituksella tuettavat sosiaaliset innovaatiot ovat, miten niitä määritellään ja millaisia erityispiirteitä niihin liittyy. Se antaa tietoa Innokylään koottujen lastensuojelun toimintamallien avulla siitä, minkälainen on sosiaalisten innovaatioiden osaaminen ja nykytila lastensuojelussa sekä mihin asioihin tulisi kiinnittää erityistä huomiota tulevissa innovaatioissa.

**Euroopan unionin
osarahoittama**

Lukijalle

Lastensuojelun palvelukokonaisuuden laatu on merkittävä sosiaalisesti, eettisesti ja taloudellisesti kestävä yhteiskunnan mittari. Lastensuojeluun käytetään Suomessa noin 1,2 miljardia euroa vuodessa. Tästä huolimatta olemme ajautuneet kriisiin, jossa lastensuojelun kyvystä vastata viimesijaisista palveluista ollaan huolissaan. Samaan aikaan muu palveluekosysteemi ei toimi tarkoituksen mukaisesti niin, että lapset, nuoret ja perheet saisivat apua riittävän ajoissa. Enää ei voida vain tehostaa vanhoja toimintatapoja, vaan on rohkeasti innovoitava ja otettava käyttöön myös uusia ratkaisuja lasten, nuorten ja perheiden pärjäävyyden parantamiseksi.

Tämä Innovaatiokatsaus on Suomen ensimmäinen lastensuojeluun kehitettyjen toimintamallien kooste, jota on tarkasteltu sosiaalisten innovaatioiden silmälasein. Katsaus antaa tietoa siitä, millaisia sosiaalisten innovaatioiden piirteitä Innokylään tallennetuissa lastensuojelun toimintamalleissa esiintyy. Välillisesti saadaan ymmärrystä myös siitä, millainen sosiaalisten innovaatioiden osaamisen nykytila lastensuojelussa on. Katsauksen yhdeksän suositusta kertovat, miten sosiaalisia innovaatioita mahdollistetaan niin, että ne samalla toteuttavat sosiaalisesti kestävä kehitystä ja varmistavat lasten, nuorten ja perheiden mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämään ja elinympäristöönsä. Innovaatiotoiminta niin Suomessa kuin maailmallakin rohkaisee rakentamaan sosiaalisia innovaatioita lastensuojelumme – yhdessä asiakkaiden ja koko ekosysteemin kanssa.

Lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden kehittämistyöhön onkin nyt Suomessa käynnistynyt ensimmäinen rahoituskokonaisuus. EU:n alue- ja rakennepolitiikan Uudistuva ja osaava Suomi -ohjelma tukee hyvinvointialueilla tehtävää lastensuojelun uudistamistyötä sosiaalisten innovaatioiden avulla 30 M€ vuosina 2023–2027. Rahoitus kohdistuu lastensuojelussa 12–25-vuotiaiden lasten, nuorten ja heidän vanhempiensa palvelujen kehittämiseen. Uudistustyö keskittyy strategisesti sijoituksen tarpeen vähentämiseen, huostaanoton aikaiseen tukeen, jälkihuollon tuen monialaistamiseen sekä sijaishuollon aikaisen mielenterveys- ja päihdehoidon integraation vahvistamiseen. Nämä ovat myös tutkimusten valossa tunnistettuja haasteita. Ohjelman yhtenä tavoitteena on, että valtakunnallinen koordinaatiohanke ja alueiden rahoittamat hankkeet muodostavat yhdessä kehittämisen kokonaisuuden, jossa ohjelmakauden päättyessä on saatu uudistettua suomalaista lastensuojelua entistä paremmaksi ja niin sosiaalisesti kuin taloudellisestikin kestävämmäksi.

Myös uuden ohjelmakauden hankkeiden toimintamallit tallennetaan yhteistyössä aluehankkeiden ja SOILA-koordinaation kanssa Innokylään ja niistä toteutetaan vertaileva Innovaatiokatsaus rahoituskauden loppusuoralla.

Pitkäjänteisellä ja monipuolisella kehittämistyöllä varmistamme, että lastensuojelu pystyy vastaamaan entistä paremmin lasten, nuorten ja perheiden tuen tarpeisiin sekä täyttämään juridiset velvoitteensa. Lastensuojelua ei turhaan sanota ihmisoikeustyöksi.

Innovaatiokatsaus on tuotettu yhteistyössä Sosiaaliset innovaatiot lastensuojelussa SOILA-koordinaatiohankkeen ja Innokylän asiantuntijoiden kanssa. SOILA-koordinaatiohanketta toteuttavat Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Pesäpuu ry ja Lastensuojelun Keskusliitto. Tämä sekä tuleva innovaatiokatsaus on rahoitettu Euroopan sosiaalirahaston Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen kokonaisuudesta.

Kiitämme THL:n, Lastensuojelun Keskusliiton sekä Pesäpuu ry:n yhteistyötahoja osallistumisesta katsauksen kirjoittamiseen. Lisäksi haluamme kiittää katsauksen kommentointiin osallistuneita Iida Partasta Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta (ELY), Hanne Kalmaria, Minna Niemeä ja Hanne Savolaista THL:stä.

Tiivistelmä

Tuula Jäppinen, Susanna Kalliola, Merja Ikäheimo, Niina Weckroth, Tanja Hirschovits-Gerz ja Laura Yliruka. Sosiaaliset innovaatiot lastensuojelussa – mitä niiden erityispiirteet ovat? SOILA-koordinaatiohankkeen ja Innokylän innovaatiokatsaus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpäpaperi 6/2024. 65 sivua. Helsinki 2024. ISBN 978-952-408-280-8 (painettu); ISBN 978-952-408-260-0 (verkkojulkaisu).

Sosiaaliset innovaatiot ovat kansainvälisessä innovaatiopolitiikassa nopeasti kasvava ilmiö. Sosiaaliset innovaatiot lastensuojelussa – innovaatiokatsaus 2024 taustoittaa suomalaisen lastensuojelun kehittämis- ja innovaatiotoimintaa viimeisen 15 vuoden ajalta läpi eri ohjelmakausien kohti systeemistä kehittämistä. Teemansa mukaisesti katsaus keskittyy siihen, miten sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteet näkyvät lastensuojelun toimintamalleissa ja millaisissa Innokylään tallennetuissa hankkeissa niitä esiintyy. Innokylään vietyjen mallien osalta katsaus keskittyy aikakauteen 2020–2023, jolloin uusi Innokylän verkkopalvelu avattiin. Lisäksi analyysissä on joitakin malleja, jotka siirrettiin vanhasta Innokylän alustasta uuteen.

Uudella ohjelmakaudella EU:n alue- ja rakennepolitiikan Uudistuva ja osaava Suomi -ohjelma tukee yhteistyössä hyvinvointialueiden kanssa tehtävää lastensuojelutyötä sosiaalisten innovaatioiden avulla 30 M€ vuosina 2023–2027. Sosiaalisten innovaatioiden rahoituksella edistetään lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollon sisällöllistä ja rakenteellista uudistamista kehittämällä ja syventämällä eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja yhdessä tekemistä vaikuttavien toimintatapojen löytämiseksi ja juurruttamiseksi. Rahoitus kohdistuu lastensuojelussa 12–25-vuotiaiden lasten, nuorten ja heidän vanhempiansa palvelujen kehittämiseen.

Katsauksessa tarkastellut lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden 16 erityispiirrettä on koottu Uudistuva ja Osaava Suomi 2021–2027-ohjelman erityistavoitteen Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen -ohjelma-asiakirjasta. Katsauksen tulosten perusteella voidaan todeta, että jo aiemmassa kehittämistyössä eri rahoituksella toteutetut lastensuojelun toimintamallit sisältävät runsaasti sosiaalisten innovaatioiden piirteitä. Yleisin sosiaalisen innovaation piirre on Kohderyhmä- ja tarvelähtöisyys. Harvinaisin piirre taas on innovaation kiinnittyminen ekosysteemiin.

Uudella ohjelmakaudella Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen -ohjelman keskiössä vuosina 2023–2027 on nuorten ja heidän läheistensä pärjäävyyden vahvistaminen auttamisjärjestelmien työ- ja toimintakulttuuria muuttamalla. Keskeistä on myös sosiaalisten innovaatioiden avulla vahvistaa paikallisten ekosysteemien kyvykkyyttä toteuttaa yhdessä laadukasta lastensuojelutyötä strategisten tavoitteiden mukaisesti.

Sosiaalisten innovaatioiden piirteitä tarkasteltiin tästä syystä myös Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen -ohjelman neljän strategisen tavoitteen näkökulmasta: sijoitusten vähentäminen, perheiden tuki, jälkihuollon uudistaminen sekä päihde- ja mielenterveyspalvelut sijaishuollon aikana. Yleisimmät sosiaalisen innovaation piirteet vaihtelivat teemoittain eri strategissa teemoissa, sen sijaan harvinaisin piirre: kiinnittyminen ekosysteemiin, oli sama kolmessa teemassa.

Uuden ohjelmakauden rahoituksen hyödyntämiseksi hankehaussa ja hankkeiden toteutuksessa katsaus sisältää edellä kerrottujen sosiaalisten innovaatioiden 16 erityispiirteen tarkemmat kuvaukset sekä kaksi esimerkkiä siitä, miten kukin erityispiirre näkyy käytännön kehittämistoiminnassa. Katsaukseen on koottu myös suosituksia siitä kuinka sosiaalisia innovaatioita tulisi hyödyntää ja kohdistaa uuden ESR+-ohjelmakauden strategiaan teemoihin uudistamaan suomalaista lastensuojelua entistä paremmaksi ja sosiaalisesti sekä taloudellisesti kestävämmäksi.

Avainsanat: sosiaaliset innovaatiot, lastensuojelu, avo-, sijais- ja jälkihuolto

Sammandrag

Tuula Jäppinen, Susanna Kalliola, Merja Ikäheimo, Niina Weckroth, Tanja Hirschovits-Gerz ja Laura Yliruka. Sosiaalisen innovaatiot lastensuojelussa – mitä niiden erityispiirteet ovat? SOILA-koordinaatiohankkeen ja Innokylän innovaatiokatsaus. Sociala innovationer inom barnskyddet – vad är deras särdrag? Innovationsöversikt över Sociala innovationer inom barnskydd – samordningsprojektet SOILA och Innobyn. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Diskussionsunderlag 6/2024. 65 sidor. Helsingfors 2024. ISBN 978-952-408-280-8 (tryckt); ISBN 978-952-408-260-0 (nätpublikation)

Sociala innovationer är ett snabbt växande fenomen inom den internationella innovationspolitiken. Innovationsöversikten Sociala innovationer inom barnskyddet 2024 ger en bakgrund till det finländska barnskyddets utvecklings- och innovationsverksamhet under de senaste 15 åren genom olika programperioder och mot systemisk utveckling. I enlighet med sitt tema fokuserar översikten på hur de sociala innovationernas särdrag syns i barnskyddets verksamhetsmodeller och i vilken typ av projekt de förekommer i Innobyn. I fråga om modellerna som finns i Innobyn fokuserar översikten på perioden 2020–2023, då den nya Innobyn lanserades. Dessutom ingår det några modeller i analysen som överfördes från den gamla plattformen till den nya.

Under den nya programperioden stöder EU:s region- och strukturpolitiska program Ett förnybart och kompetent Finland det barnskyddsarbete som genomförs i samarbete med välfärdsområdena med hjälp av sociala innovationer för 30 miljoner euro åren 2023–2027. Med finansieringen av sociala innovationer främjas den innehållsmässiga och strukturella reformen av barnskyddets öppenvård, vård utom hemmet och eftervård genom att utveckla och fördjupa samarbetet mellan olika aktörer för att hitta och förankra effektiva arbetsformer. Finansieringen riktas till utveckling av tjänster för barn och unga i åldrarna 12–25 år inom barnskyddet samt deras föräldrar.

De 16 särdrag hos sociala innovationer inom barnskyddet som granskats i översikten har sammanställts utifrån programdokumentet Skyddsnät för ungdomars framtid, som är ett av de särskilda målen i programmet Ett förnybart och kompetent Finland 2021–2027. Utifrån resultaten av översikten kan man konstatera att de modeller inom barnskyddet som genomförts med annan finansiering i det tidigare utvecklingsarbetet redan omfattar många drag av social innovation. Det vanligaste draget som hör till social innovation är målgrupps- och behovsorientering. Det mest sällsynta draget hos innovationerna är förankring i ekosystemet.

Under den nya programperioden ligger fokus i programmet Skyddsnät för ungdomars framtid 2023–2027 på att stärka ungas och deras närståendes resiliens genom att förändra arbets- och verksamhetskulturen i hjälpsystemen. Det är också viktigt att med hjälp av sociala innovationer stärka de lokala ekosystemens förmåga att tillsammans genomföra högklassigt barnskyddsarbete i enlighet med de strategiska målen.

Dragen hos de sociala innovationerna granskades därför också med tanke på de fyra strategiska målen i programmet Skyddsnät för ungdomars framtid: Minskning av placeringar, Stöd till familjer, Reform av eftervården samt Missbrukar- och mentalvårdstjänster vid vård utom hemmet. De vanligaste dragen hos de sociala innovationerna varierade enligt tema i de olika strategiska temana, däremot var det mest sällsynta draget, förankring i ekosystemet, detsamma i tre teman.

För att utnyttja finansieringen för den nya programperioden i projektansökan och genomförandet av projekten innehåller översikten noggrannare beskrivningar av de ovan nämnda 16 särdragen för sociala innovationer samt två exempel på hur varje särdrag syns i den praktiska utvecklingsverksamheten, samt rekommendationer om hur sociala innovationer borde utnyttjas och riktas in på strategiska teman under den nya ESF+-programperioden för att göra barnskyddet i Finland ännu bättre och mer socialt och ekonomiskt hållbart.

Nyckelord: sociala innovationer, barnskydd, öppenvård, vård utom hemmet och eftervård

Abstract

Tuula Jäppinen, Susanna Kalliola, Merja Ikäheimo, Niina Weckroth, Tanja Hirschovits-Gerz ja Laura Yliruka. Sosiaaliset innovaatiot lastensuojelussa. SOILA-koordinaatiohankkeen ja Innokylän innovaatiokausaus. Social Innovations in Child Welfare - What Are Their Special Characteristics? Innovation Review by the SOILA Coordination Project and Innokylä. Finnish institute for health and welfare (THL). Discussion Paper 6/2024. 65 pages. Helsinki, Finland 2024. ISBN 978-952-408-280-8 (printed); ISBN 978-952-408-260-0 (online publication)

Social innovations are a rapidly growing phenomenon in international innovation policy. The Social Innovations In Child Welfare Innovation Review 2024 provides a background on the development and innovation activities that have been implemented in Finnish child welfare over the past 15 years throughout different programme periods towards systemic development. In line with its theme, the review focuses on how the special characteristics of social innovations are reflected in general models of child welfare and in what kind of projects stored in Innokylä these are apparent. With regard to practices exported to Innokylä, the review focuses on the period 2020–2023, when the new Innokylä environment was opened. In addition, the analysis includes some practices that were transferred from the old Innokylä platform to the new one.

During the new programme period, the EU regional and structural policy programme Innovation and Skills in Finland will support child welfare work carried out in cooperation with the wellbeing services counties by means of social innovations with EUR 30 million in funding during 2023–2027. Funding for social innovations promotes the reform of the content and structure of open care, substitute care and aftercare in child welfare by developing and deepening cooperation between different actors and joint activities to find and establish effective operating methods. The funding focuses on the development of services in child welfare for children and young people aged 12-25 and their parents.

The 16 special characteristics of social innovations in child welfare examined in the review have been compiled from the programme document for the Innovation and Skills in Finland 2021–2027 programme's specific objective 'Safety nets for the future of young people'. Based on the findings of the review, it can be concluded that the general models implemented in child welfare with different funding already in previous development work contain a large number of social innovation's characteristics. The most common characteristic of social innovation is the focus on target groups and their needs, while the least common characteristic is the attachment of innovation to the ecosystem.

In 2023–2027, during the new programme period, the focus of the Safety nets for the future of young people programme will be on strengthening the resilience of young people and their families by changing the working and operating culture of support systems. It is also essential to utilise social innovations to strengthen the capacity of local ecosystems in carrying out high-quality child welfare work together in accordance with strategic objectives.

For this reason, the characteristics of social innovation were also examined from the four strategic objectives of the Safety nets for the future of young people programme varied by theme in different strategic themes, whereas the rarest characteristic was: Attachment to the ecosystem was the same in all three themes.

To fully utilise the new programme period's funding in project applications and the implementation of projects the review contains more detailed descriptions of the aforementioned 16 social innovations as well as two examples of how each of these special characteristics are apparent in practice in development activities. The review also contains recommendations on how social innovations should be utilised and targeted to the strategic themes for the new ESF+ programme period to help in reforming Finnish child welfare to be better and more socially and economically sustainable.

Keywords: social innovations, child welfare, open care, substitute care and aftercare

Sisällys

Lukijalle.....	2
Tiivistelmä.....	3
Sammandrag.....	4
Abstract.....	5
Sisällys.....	6
1 Sosiaaliset innovaatiot.....	8
1.1 Sosiaalisten innovaatioiden määritelmiä ja erityispiirteet.....	8
1.2 Sosiaalisten innovaatioiden prosessi.....	9
1.3 OECD:n innovaatiomalli.....	11
1.4 Sosiaali- ja terveysalan innovaatiotoiminta ja sosiaalinen kestävyys.....	12
2 Lastensuojelun innovatiivinen kehittäminen ja uudistamistarpeet.....	15
2.1 Lastensuojelun kehittämistoiminnan kaari Suomessa vuosina 2008–2023.....	15
2.1.1 Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste-ohjelma I 2008–2011).....	15
2.1.2 Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste II 2012–2015).....	17
2.1.3 Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma.....	18
2.2 Lastensuojelun kansallinen visio ja kokonaisuudistuksen tarve.....	22
2.3 Lastensuojelun uudistamisen neljä strategista painopistettä.....	23
2.3.1 Tavoite 1 Sijoitusten vähentäminen.....	24
2.3.2 Tavoite 2 Perheiden tuki.....	24
2.3.3 Tavoite 3 Jälkihuollon uudistaminen.....	24
2.3.4 Tavoite 4 Päihde- ja mielenterveyspalvelut sijaishuollon aikana.....	25
2.4 Sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteet lastensuojelussa.....	26
3 Tutkimuskysymykset, aineisto ja menetelmät.....	27
3.1 Tutkimuskysymykset.....	27
3.2 Aineisto.....	27
3.3 Laadullinen sisällön analyysi.....	29
4 Tulokset.....	30
4.1 Sosiaalisten innovaatioiden piirteiden yleisyys toimintamalleissa.....	30
4.2 Sosiaalisten innovaatioiden piirteiden yleisyys eri strategisissa teemoissa.....	32
4.2.1 Sijoitusten vähentäminen.....	32
4.2.2 Perheiden tuki.....	33
4.2.3 Jälkihuollon uudistaminen.....	34
4.2.4 Päihde- ja mielenterveyspalvelut sijaishuollon aikana.....	35
4.3 Lastensuojelun sosiaalisten erityispiirteiden kuvaukset ja esimerkit käytännön kehittämisessä.....	35
4.3.1 Uusi, toimiva idea.....	35
4.3.2 Ratkaisu yhteiskunnan tarpeisiin ja ongelmiin.....	36
4.3.3 Yhteiskunnallista hyvää tuottava vaikutus.....	37
4.3.4 Kohderyhmä- ja tarvelähtöisyys.....	37
4.3.5 Liittyminen laaja-alaisesti lasten, nuorten ja perheiden arkeen.....	38
4.3.6 Keinoiltaan sosiaalinen.....	39
4.3.7 Uudet vuorovaikutussuhteet.....	40
4.3.8 Osallisuus.....	41
4.3.9 Yhteiskehittäminen.....	41
4.3.10 Yhteiskunnallinen päämäärä.....	43
4.3.11 Paikallisuus ja kontekstisidonnaisuus.....	43
4.3.12 Kiinnittyminen ekosysteemiin.....	44
4.3.13 Verkostomaisuus.....	45

4.3.14 Uutta osaamista kasvattava.....	47
4.3.15 Innovaation laatu levitettävyyden näkökulmasta	47
4.3.16 Ratkaisun sosiaalinen, taloudellinen ja ekologinen kestävyys.....	49
4.4 Mallien jaottelu eri innovaatiotyyppeihin OECD:n innovaatiomallin avulla.....	50
4.5 Yhteenveto	52
5 Sosiaalisten innovaatioiden mahdollisuudet lastensuojelun palvelujärjestelmän uudistamisessa	54
6 Suositukset lastensuojelun uudistamiseksi sosiaalisesti innovatiivisesti:	58
Lähteet	60
Liite 1. Katsauksessa mukana olevat 55 toimintamallia.....	64

1 Sosiaaliset innovaatiot

Sosiaaliset innovaatiot ovat innovaatiopolitiikassa nopeasti kasvava ilmiö (Oeij ym. 2019). Euroopan komissio käynnisti syksyllä 2020 prosessin, jonka tavoitteena on kasvattaa EU:n jäsenvaltioiden kanssa sosiaalisten innovaatioiden merkitystä ja lisätä EU:n rahoituksen avulla syntyvien sosiaalisten innovaatioiden määrää sekä tukea niiden leviävyyttä. Tavoitteena on, että kaikissa jäsenmaissa olisi toiminnassa kansallinen sosiaalisten innovaatioiden osaamiskeskus, jota komissio tukee omalla tukirakenteellaan. Suomessa tästä valmistelutyöstä vastaa TEM alue- ja rakennepolitiikan ohjelma ”Uudistuva ja osaava Suomi” avulla. (Rakennerehastot 2022.) Sosiaaliset innovaatiot mainittiin ensi kertaa 15 vuotta sitten teknologiainnovaatioiden rinnalla komission innovaatiopolitiikassa 2009, kun komission Yrityspaneeeli antoi suosituksensa tulevaisuuden innovaatiopolitiikasta (European Commission 2009) ja niistä tuli osa Europa 2020 – strategiaa vuonna 2010 (European Commission 2010). Suomessa sosiaaliset innovaatiot tulivat kansallisiin strategioihin jo hieman aiemmin 2004–2006 muun muassa Stakesin (nykyinen THL), Tekesin (nykyinen Business Finland) ja STM:n toimesta (Niinikoski 2011).

1.1 Sosiaalisten innovaatioiden määritelmiä ja erityispiirteet

Vuonna 2012 sosiaalisiin innovaatioihin erikoistunut lontoolainen kansalaisjärjestö The Young Foundation teki kirjallisuuskatsauksen sosiaalisten innovaatioiden kuvauksista ja käytöstä eri toimi- ja tiedealoilla. Kirjallisuuskatsaus sisälsi julkaisuja vuodesta 1995 lähtien, mukana katsauksessa oli myös suomalaisten kirjoittajien Hämäläinen ja Heiskala artikkeli (2007).

Katsauksen pohjalta Young Foundation teki nykyisen yleisenä esimerkkinä Euroopan Unionilla käytössä olevan sosiaalisten innovaatioiden määritelmän sekä kuvauksen sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteistä ja prosessista. Katsaus määrittelee sosiaaliset innovaatiot seuraavasti:

”Sosiaaliset innovaatiot ovat uusia ratkaisuja (tuotteita, palveluita, malleja, markkinoita, prosesseja jne.), jotka samanaikaisesti vastaavat yhteiskunnalliseen tarpeeseen (tehokkaammin kuin olemassa olevat ratkaisut) ja johtavat uusiin tai parantuneisiin kyvykkyyksiin ja vuorovaikutussuhteisiin sekä omaisuuden ja resurssien parempaan käyttöön. Toisin sanoen sosiaaliset innovaatiot ovat sekä hyväksi yhteiskunnalle että lisäävät yhteiskunnan toimintakykyä.”

Demos Helsinki laati vuonna 2022 vastaavan sosiaalisten innovaatioiden määritelmän osana selvitystä sosiaalisten innovaatioiden ekosysteemin tilasta, tarpeista ja mahdollisuuksista Suomessa. Työn tilaaja oli Työ- ja elinkeinoministeriö. Määritelmä pohjautuu kirjallisuuskatsaukseen ja on seuraava:

”Sosiaaliset innovaatiot ovat uusia, toimivia ideoita - palveluita, tuotteita, malleja, prosesseja tai strategioita –, jotka etsivät yhteiskunnan tarpeisiin ja ongelmiin ratkaisuja, jotka ovat parempia kuin vakiintuneet vaihtoehdot. Niiden selkeänä tavoitteena on yhteinen hyvä ja ihmisten tai luonnon parantunut hyvinvointi.

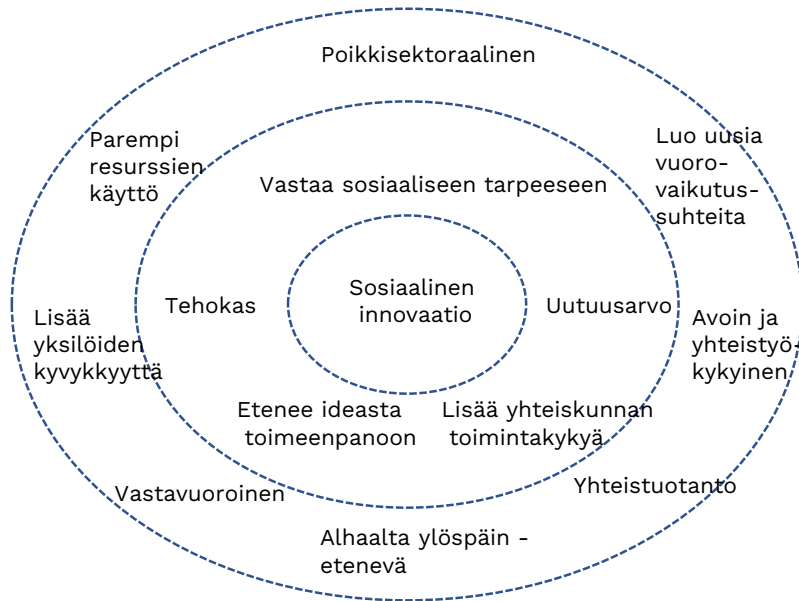
Sosiaalisten innovaatioiden vaikutusmekanismit ovat moninaisia: ne muuttavat perustavanlaatuisesti rutiineja, resurssivirtoja, valtasuhteita tai vallitsevia käsityksiä. Ne ovat sosiaalisia paitsi päämääriltään myös keinoiltaan: ongelmia ratkoessaan ja tarpeita tyydyttäessään ne samalla muuttavat tai luovat uusia sosiaalisia suhteita ja yhteistyötä, antavat usein ihmisille roolin tarpeiden tyydyttämisessä ja siten parantavat yksilöiden ja yhteiskunnan kykyä toimia.

Sosiaalisia innovaatioita voivat kehittää julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat, käyttäjät ja yhteisöt, niin julkisten palveluiden osaksi kuin niiden ulkopuolelle.”

Myös Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen – ohjelmalla ja sen sosiaalisten innovaatioiden SOILA- koordinaatiohankkeella on vastaava määritelmä sosiaalisille innovaatioille (2023):

”Sosiaaliset innovaatiot ovat uusia, toimivia ideoita, joiden avulla löydetään ratkaisuja yhteiskunnan tarpeisiin ja ongelmiin. Niillä on yhteiskunnallista hyvää tuottava vaikutus, ja niiden tekeminen luo uusia vuorovaikutussuhteita.”

Englantilainen The Young Foundation -kansalaisjärjestö (2012) kokosi kirjallisuuskatsauksen pohjalta yleisen sosiaalisten innovaatioiden määritelmän lisäksi seuraavat sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteet (kuva 1):

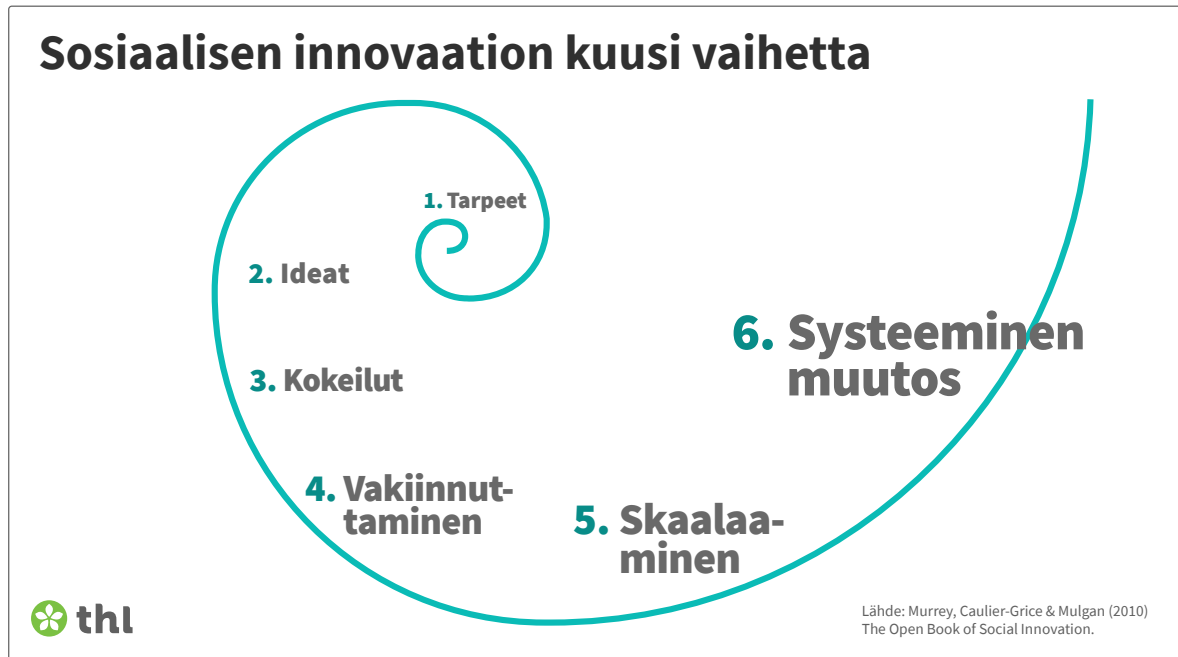

Kuva 1. Sosiaalisen innovaation erityispiirteet. Lähde: The Young Foundation 2012.

Edellä esitellyt sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteet toimivat kaikilla toimialoilla julkisella ja yksityisellä sektorilla. Lastensuojelun uudistamista sosiaalisten innovaatioiden keinoin tuetaan vuosina 2023–2027 EU:n alue- ja rakennepolitiikan Uudistuva ja osaava Suomi –ohjelman rahoituksella. Katsauksen analyysivälineinä toimivat lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteet on koottu Uudistuva ja Osaava Suomi 2021–2027-ohjelman erityistavoitteen Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen -ohjelma-asiakirjasta ja sen hakuilmoituksesta. Erityispiirteet esitellään tarkemmin luvuissa 2.4 ja 3.2 ja niiden yksityiskohtaiset kuvaukset sekä esiintyminen käytännön kehittämistoiminnassa Innokylään kuvatuissa toimintamalleissa luvussa 4.3.

1.2 Sosiaalisten innovaatioiden prosessi

Young Foundationin julkaisussa (2012) on mukana myös The Open Book of Social Innovation Book -teoksessa aiemmin vuonna 2010 julkaistu sosiaalisten innovaatioiden prosessi ja sen kuusi kehittämisvaihetta innovaation tarpeen määrittämisestä kokeilujen, vakiinnuttamisen ja skaalaamisen kautta kohti systemistä muutosta. Systemisen tason muutos tarkoittaa yleensä uutta toimintapolitiikan ja organisatoristen rakenteiden muutosta, joka koostuu useista pienistä innovaatioista. Systeminen muutos sisältää yleensä julkisen ja yksityisen sektorin muutoksia pidemmällä aikavälillä.

Kuva 2. Sosiaalisten innovaatioiden kehittämisvaiheet Lähde: Murrey, Gaulier-Grice & Mulgan (2010).

Seuraavassa lyhyesti sosiaalisen innovaation prosessi eri kehittämisvaiheineen:

1. Tarpeet ja ongelmat

Ensimmäisessä vaiheessa pyritään listaamaan kaikki tavoitteet ja ongelmat, joiden aiheuttajiin - ei oireisiin - etsitään ratkaisuja.

2. Ideat

Toisessa vaiheessa kerätään ehdotuksia ja ideoita esille tulleisiin haasteisiin monin eri tavoin. Useat erilaiset menetöt auttavat keräämään näkemyksiä ja kokemuksia laajasti eri tietolähteistä.

3. Kokeilut

Kolmannessa vaiheessa tehdään prototyyppejä ja pilotteja, joissa ideoita testataan käytännössä. Tämä vaihe on tärkeä sosiaalisten innovaatioiden kannalta, koska iteroinnin kautta — tekemällä kokeiluja ja virheitä sekä oppimalla niistä — voidaan yhdistää eri tahojen asiantuntemusta ja ratkaista eri sidosryhmien välisiä jännitteitä. Samalla varmistetaan ideoiden toimivuus käytännössä.

4. Vakiinnuttaminen

Neljännessä vaiheessa käytännössä toimivista ideoista tehdään jokapäiväinen käytäntö. Julkisella sektorilla se tarkoittaa budjetin, henkilöstöressurssien ja muiden näihin vaikuttavien asioiden - kuten lainsäädäntöön - vaikuttamista.

5. Skaalaaminen

Viidennessä vaiheessa mallia levitetään useisiin eri organisaatioihin ja eri toimialoille. Siinä hyödynnetään useita erilaisia strategioita innovaation levittämiseen ja kasvattamiseen.

6. Systeminen muutos

Kuudennessä vaiheessa tähdätään järjestelmän tai systeemin muuttumiseen. Systeminen muutos sisältää usean eri kokonaisuuden vuorovaikutusta. Systemisen tason muutos tarkoittaa yleensä uutta

toimintapolitiikan ja organisatoristen rakenteiden muutosta, joka koostuu useista pienistä innovaatioista. Systeminen muutos sisältää yleensä julkisen ja yksityisen sektorin muutoksia pidemmällä aikavälillä.

Tämä sosiaalisten innovaatioiden prosessimaista etenemistä ja muutoksen aikaansaavuutta kuvaava jäsenyys auttaa ymmärtämään myös lastensuojelun kehittämistä hankkeistettuna toimintana. Käytännössä eri kehittämishankkeissa ja arjen käytännöissä innovoidut uudet tavat toimia rakentavat yhdessä koordinaatiohankkeen tukemana kansallisen tason systeemistä muutosta.

1.3 OECD:n innovaatiomalli

Keskeinen SOILA-koordinaatiohankkeen tehtävä on sosiaalisten innovaatioiden ymmärryksen vahvistaminen, jotta syntyy tahtotila ja osaaminen toimia toisin. Keskiössä on nuorten ja heidän läheistensä pärjäävyyden vahvistaminen auttamisjärjestelmien työ- ja toimintakulttuuria muuttamalla. Keskeistä on vahvistaa paikallisten ekosysteemien kyvykkyyttä toteuttaa yhdessä laadukasta lastensuojelutyötä strategisten tavoitteiden mukaisesti. OECD:n innovaatiomalli (2018) on eräs tukityökaluista, jolla pyritään tukemaan järjestelmällistä innovaatioiden käyttöä julkisella sektorilla. Innovaatiotoiminnalla voidaan edistää esimerkiksi poliittisten tavoitteiden saavuttamista. OECD:n innovaatiomallia käytetään tämän innovaatiokatsauksen toisena analyysivälineenä lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteiden lisäksi. Tulokset mallin käytöstä esitellään luvussa 4.4.

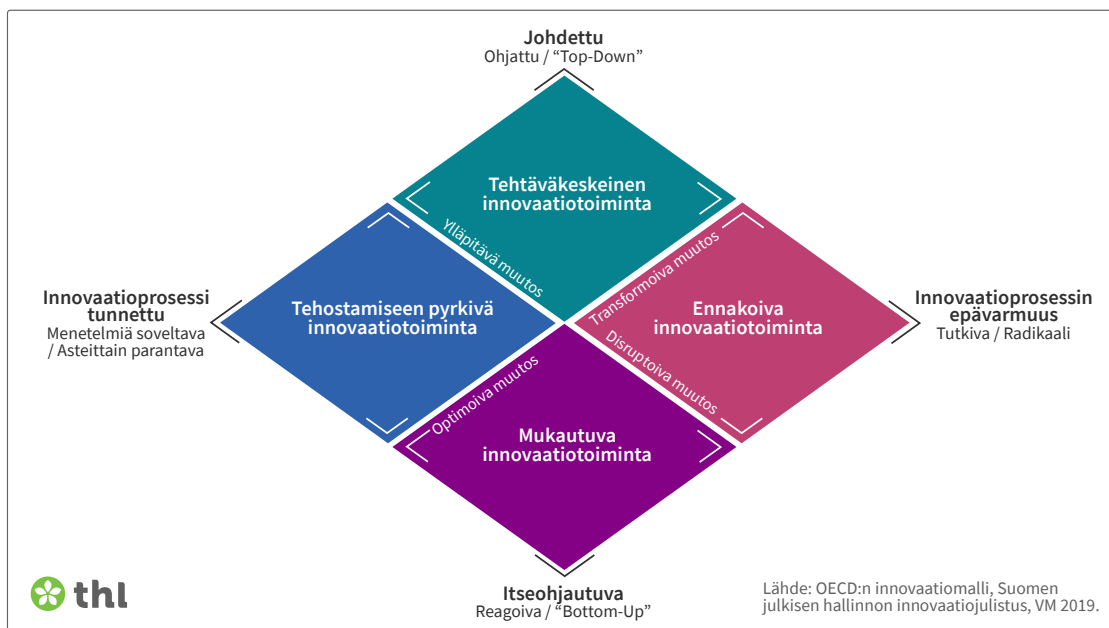
OECD:n innovaatiomallissa innovaatiot jaotellaan kahden ominaisuuden mukaan:

Kuinka radikaalia muutosta innovaatioprosessilla haetaan

- Tehostamiseen tähtäävät innovaatiot keskittyvät nykyisten käytäntöjen parantamiseen.
- Ennakoivat radikaalit innovaatiot ennakoivat uusia erilaisia mahdollisuuksia.

Kuinka johdettua innovaatiotoiminta on

- Tehtäväkeskeiset innovaatiot lisäävät systeemistä vaikuttavuutta ("top down" -johtoista).
- Mukautuva innovaatiot sopeutuvat uusiin olosuhteisiin ("bottom up" -johtoista).

Kuva 3. OECD:n innovaatiomalli, mukailtu Suomen julkisen hallinnon innovaatiojulistus, VM 2019.

Näitä neljää innovaatiotyyppiä voisi luonnehtia lyhyesti seuraavasti:

- Tehostamiseen tähtäävää innovaatiotoimintaa voi luonnehtia tavoitteiltaan olemassa olevien asioiden parantamiseksi
- Tehtäväkeskeinen innovaatiotoiminta tähtää nimenomaisen tavoitteen tai tuloksen saavuttamiseen
- Mukautuva innovaatiotoiminta leikkii, testaa ja kokeilee uusia lähestymistapoja vastatakseen muuttuvaan toimintaympäristöön ja sen tarpeisiin
- Ennakoiva innovaatiotoiminta tähtää epävarmuuden vähentämiseen tutkimalla radikaalisti uusia tai erilaisia mahdollisuuksia oppiakseen siitä, miten asiat voisivat tai miten niiden pitäisi kehittyä tulevaisuudessa. Uuden oppimisen myötä eri mahdollisuudet selkiytyvät ja saattavat myös muovata tulevia prioriteetteja ja sitoumuksia.

Vuosina 2023–2027 suomalaista lastensuojelua uudistetaan sosiaalisten innovaatioiden keinoin. Tavoitteena on vahvistaa erityisesti nuorten ja heidän läheistensä pärjäävyyttä. Lastensuojelun uudistaminen tarvitsee tehostamiseen tähtäävien ja tehtäväkeskeisten innovaatioiden rinnalle myös radikaaleja innovaatioita, jotta uudistaminen ei jäisi kiinni esimerkiksi lainsäädännöllisistä tai rakenteellisista tekijöistä. Uudelleenorganisointumisen voi vaatia isoja tekoja, mutta siihen on nyt loistava tilaisuus haastamalla jopa perusasioita ja totuttuja toimintatapoja. Tarkastelemme tässä katsauksessa myös luvussa 4.4 esimerkkejä radikaaleista innovaatioista, koska ne ovat perustavanlaatuisia, jopa vallankumouksellisia muutoksia olemassa olevista tavoista tuottaa palveluja.

1.4 Sosiaali- ja terveysalan innovaatiotoiminta ja sosiaalinen kestävyys

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisvastuu siirtyi kunnilta ja kuntayhtymiltä hyvinvointialueille 1.1.2023. Uudistus oli yksi Suomen historian merkittävimmistä hallinnollisista uudistuksista (STM 2023a). Hyvinvointialueiden aikakaudella innovaatiotoimintaa ei toistaiseksi ole tutkittu, mutta kunnissa innovaatiotoimintaa on tehty jo pitkään.

Suomen Kuntaliitto (2019, 2022a, 2022b) on tutkinut kuntien, kuntayhtymien ja niiden erilaisten yhteistyökumppaneiden innovaatiotoimintaa vuosina 2019–2022 kolmen innovaatiobarometrin avulla. Seuraavassa esitellään lyhyesti näitä tuloksia taustoittamaan kuntien ja kuntayhtymien sosiaali- ja terveysalan innovaatiotoimintaa samalla ajanjaksolla lastensuojelun kontekstissa (luku 2).

Näissä kolmessa tutkimuksessa julkisen sektorin innovaatiolla tarkoitetaan uutta tai parannettua käyttöön otettua palvelua, tuotetta, prosessia tai niiden yhdistelmää, jolla pyritään saamaan aikaan vaikuttavuutta yhteiseksi hyväksi. Tutkimukset antavat vastauksia siihen, miten innovaatiotoimintaa tuetaan kunnissa ja kuntayhtymissä, keiden kanssa innovaatiotoimintaa toteutetaan, kuinka yleisiä innovaatiot ovat, minkä tyyppisiä ne ovat ja mitkä ovat innovaatiotoiminnan edisteet ja esteet.

Vuosien 2019–2022 tietojen esittämistaso vaihtelee hieman, ensimmäinen raportti esittelee tiedot kunta-alalla yleisesti, vuoden 2022 raportit erittelevät tiedot tarkemmin kuntiin ja kuntayhtymiin sekä eri toimialoille ja kestävä kehityksen kolmeen eri näkökulmaan.

Vuoden 2019 Innovaatiobarometrin mukaan innovaatiot olivat yleisiä kunta-alalla, sillä 95 % kyselyyn vastanneista kunnista ja kuntayhtymistä oli ottanut vähintään yhden innovaation käyttöön viimeisen kahden vuoden aikana. Yleisimpiä käyttöön otetuista innovaatiotyypeistä olivat prosessi- ja organisaatioinnovaatiot, jotka uudistavat kunta-alan toimintatapoja. Kolme neljästä kuntien innovaatiosta edusti tätä tyyppiä. Innovaatiot olivat yleisiä kaikenkokoisissa kunnissa ja kaikilla toimialoilla. Sosiaali- ja terveysalalla, sivistystoimialalla ja elinkeinotoimialalla tyypillisimpiä olivat prosessi- ja organisaatioinnovaatiot, teknisellä ja muilla toimialoilla puolestaan palveluinnovaatiot. (Kuntaliitto 2019.)

Yli puolet kyselyyn vastanneiden kuntien innovaatioista oli sovelluksia toisten kuntien ideoista. Innovaatioiden käyttöönottoa olivat edistäneet eniten kuntien omat työntekijät ja organisaation johtajat. Innovaatiot syntyivät myös yhteistyössä toisten kumppaneiden, kuten asukkaiden ja yritysten kanssa. Eniten kuntien innovaatiotoimintaa edistivät omien työntekijöiden lisäksi kuntien eri yksiköiden välinen yhteistyö, uusi teknologia ja luottamushenkilöt. Suurimmaksi innovaatiotoiminnan esteeksi koettiin rajalliset taloudelliset

resurssit. Innovaatiot tuottivat myös monenlaista hyötyä. Ne paransivat palvelu- ja tuotantoprosessien tehokkuutta ja lisäsivät henkilöstön työtyytyväisyyttä. (Kuntaliitto 2019).

Vuoden 2022 innovaatiobarometrin toimialakohtainen tarkastelu osoitti, että innovaatiotoiminta on vaikkeintuneinta sosiaali- ja terveysalalla. Alan yleisintä innovaatiotyyppiä edustivat edelleen prosessi-innovaatiot. Sosiaali- ja terveysala oli myös suurin innovaatioiden soveltaja ja suurin innovaatiotoiminnan tukija. Alan yleisin tukimuoto oli kokeilujen hyödyntäminen. Muilla toimialoilla yleisimpiä innovaatiotoiminnan tukimuotoja ovat johtavien viranhaltijoiden ja/tai luottamushenkilöiden tuki, innovaatio-osaamisen kehittäminen sekä yhteistyö asiakkaiden ja käyttäjien kanssa. (Kuntaliitto 2022a.)

Sosiaali- ja terveysalan innovaatiotoimintaa ohjasivat eniten maakuntaliittojen, ministeriöiden sekä hallitusohjelman sisältämät strategiat tai ohjelmat. Keskitetty innovaatio- ja kehitystoimintaa ohjaava toiminto on yleisin sosiaali- ja terveysalalla. Keskitetyn toiminnon tarkoituksena on seurata ja koordinoita innovaatiohankkeita strategisella tasolla, hallinnoida innovaatiotyöhön liittyviä kysymyksiä ja tarjota strategista tukea johtoryhmälle. Sosiaali- ja terveysala sai eniten syötteitä innovaatiotoimintaan kotimaisista verkostoista, seminaareista, työpajoista ja infotilaisuuksista ja omilta työntekijöiltä. Alan innovaatiotoimintaa motivoivat eniten käyttäjien, asiakkaiden ja/tai asukkaiden tarpeet. (Kuntaliitto 2022a.)

Innovaatiotoimintaa toteutetaan tyypillisesti yhteistyössä

Sosiaali- ja terveysalan tärkeimpiä yhteistyökumppaneita innovaatiotoiminnassa olivat toiset kunnat, kuntayhtymät ja alueet, yritykset sekä yliopistot, korkeakoulut, tutkimuslaitokset ja kolmas sektori. Eniten käytetty innovaatiotoiminnan seuranta- ja arviointimenetelmä alalla oli yksittäisten innovaatioiden tavoitteiden toteutumisen mittaaminen. Alan suurimmat innovaatioiden avulla saavutetut hyödyt olivat: tyytyväisemmät käyttäjät, asiakkaat tai asukkaat, parantunut tuottavuus ja tehokkuus sekä tyytyväisemmät työntekijät. (Kuntaliitto 2022a.)

Merkittävimmät innovaatiotoiminnan edisteet sosiaali- ja terveysalalla olivat henkilöstön osaaminen, yksiköiden välinen yhteistyö ja uusi teknologia. Taloudelliset resurssit olivat kunta-alan innovaatiotoiminnan suurin este. Sosiaali- ja terveysala oli viestinyt merkittävimmästä innovaatiostaan muita monipuolisimmin ja aktiivisimmin. (Kuntaliitto 2022a.)

Innovatiiviset toimintamallit voivat lisätä yhteiskunnan sosiaalista kestävyyttä

Kuntaliiton tutkimuksen mukaan kuntien ja kuntayhtymien merkittävin innovaatiotoiminnan ero oli sosiaalisen kestävyuden merkityksessä niiden toiminnassa. Kunnilla yhdellä neljästä sosiaalinen kestävyys toimi innovaatiotoiminnan motivaattorina, kuntayhtymissä lähes puolella. (Kuntaliitto 2022b)

Sosiaalinen kestävyys oli tutkimuksen mukaan merkittävin innovaatiotoiminnan motivaattori etenkin yli 100 000 asukkaan kaupungeissa. Tärkeimmät kunta-alan innovaatiotoiminnan sosiaalisesti kestävät hyödyt olivat asukkaiden ja paikallisen yhteisön laajempi osallistaminen, koulutus ja tuki työntekijöiden taitojen parantamiseksi ja/tai uudet rekrytoinnit innovaatioprosessin eteenpäin viemiseksi sekä elinympäristön viihtyisyyden parantuminen. (Kuntaliitto 2022b). Innovatiiviset toimintamallit lisäsivät sosiaalista kestävyyttä huolehtimalla kansalaisten inhimillisistä tarpeista aiempaa paremmin sekä lisäämällä oikeudenmukaisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta.

EU:n komissio käynnisti syksyllä 2020 prosessin, jonka aikana EU:n jäsenvaltiot pyrkivät yhdessä komission kanssa kasvattamaan sosiaalisen innovaatioiden merkitystä ja lisäämään EU:n rahoituksen avulla syntyvien sosiaalisten innovaatioiden määrää sekä tukemaan niiden leviämistä. Suomessa Demos Helsinki tuki sosiaaliin innovaatioihin liittyvää valmistelutyötä, josta vastaa alue- ja rakennepolitiikan ohjelman ”Uudistuva ja osaava Suomi” hallintoviranomainen TEM. (Rakennerahastot 2022.)

Vuonna 2023 innovaatiotyön kehittämistä jatkettiin Sosiaalisten innovaatioiden osaamiskeskuspilotin voimalla (Sosiaalisten innovaatioiden arviointipilotti 2023).

Suomessa Sosiaalisten innovaatioiden kärkiteemaksi päätettiin nostaa lastensuojelun uudistaminen sosiaalisesti innovatiivisesti. Euroopan sosiaalirahaston pluskauden (2021-20277) toimintalinjaksi 5 nimettiin Sosiaalisten innovaatioiden Suomi ja erityistavoitteeksi (5.1.) Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen. (Rakennerahastot 2022.)

Tässä raportissa syvennytäänkin juuri tämän innovaatiokokonaisuuden teemoihin ja kootaan aiemmin kehitettyä toimintaa uuden kauden tueksi.

2 Lastensuojelun innovatiivinen kehittäminen ja uudistamistarpeet

Edellisessä luvussa tarkasteltiin siitä, mitä sosiaaliset innovaatiot ovat, miten niitä määritellään, ja millaisia erityispiirteitä, kehittämisprosesseja ja arviointimalleja niihin liittyy. Lisäksi kuvattiin aiempia innovaatio-tutkimuksia kunta-alalla Suomessa ja nostettiin esiin niiden tuloksia ja taustatekijöitä. Tässä luvussa tarkas-tellaan lastensuojelun kansallista kehittämistä viimeisten viidentoista vuoden aikana.

2.1 Lastensuojelun kehittämistoiminnan kaari Suomessa vuosina 2008–2023

“Lastensuojelun palvelujärjestelmä on laaja kokonaisuus, jonka tehtävänä on edistää ja tukea lapsen kehitystä ja kasvua. Palvelujärjestelmän tulee toimia suunnitelmalli-sesti ja ennakkoidusti. Sitä tulee ohjata, johtaa ja kehittää tavoitteellisesti ja pitkäjäntei-sesti ja yhteistyössä kaikkien niiden tahojen kanssa, joiden toimet vaikuttavat lasten ja perheiden hyvinvointiin.” (THL 2024a.)

Lasten suojelu on yhteinen asia, jonka toteutumisen varmistaminen on lapsen läheisten ja monen palvelujär-jestelmän eri toimijan vastuulla. Lastensuojelun tehtävänä on huolehtia viimesijaisesti siitä, että lapsen tur-vallisuus sekä kasvun ja kehityksen edellytykset ovat turvattuna. Lastensuojeluun kuuluu avohuolto, sijais-huolto ja jälkihuolto. (THL 2024a.)

Lastensuojelun palvelujärjestelmän haasteina ovat riittämättömät resurssit, työntekijöiden vaihtuvuus, si-joitusten määrien kasvu sekä lapsen ja perheen tuen tarpeisiin vastaaminen oikea-aikaisesti yhteistyössä pal-veluekosysteemin kanssa (Hoikkala ym. 2023, 7–8; Yliruka ym. 2023, 59). Lastensuojelun laadukkaan to-teutumisen edistämiseksi on tehty lastensuojelun laatusuosituksia vuonna 2014 ja päivitys vuonna 2019 (Malja ym. 2019). Lastensuojelun osalta järjestöt, sosiaalialan osaamiskeskukset mukaan lukien Heikki Wa-ris -instituutti ja Matilda Wrede-instituutti ovat olleet innovaatioiden kehittäjiä yhteistyössä kuntien kanssa. Ne ovat osallistuneet valtionavustushankkeisiin, mutta hakeneet myös muuta rahoitusta toimintaansa. Vuo-den 2023 alusta käynnistyneiden hyvinvointialueiden myötä myös TKIO-rakenteet ovat uudelleen muotou-tumassa innovaatiotoiminnan osalta.

Lastensuojelun kehittämistoiminnalla on pitkät perinteet. Lastensuojelu on vahvasti juridisesti määriteltyä toimintaa ja uusi julkishallinto (NPM) määrittelee lastensuojelun ja myös sen kehittämisen reunaehdoja. Ide-aalisimmillaan kehittämistyöllä on vaikutuksia myös lainsäädäntöön. Tässä luvussa kuvataan valtionavus-tushankkeissa tehtyä kehittämistyötä tunnistuen samalla, että kehittämistoimintaa on rahoitettu lastensuoje-lussa myös muiden keskeisten rahoitusinstrumenttien kautta (esim. ESR ja STEA-rahoitus). Tarkastelussa ovat näin ollen Kaste-hankkeet Kaste I 2008–2011, (STM 2008) ja Kaste II 2012–2015 (STM 2012), Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 1. kausi 2015–2021 ja jatkokausi ”Tulevaisuuden lastensuojelu” osana SOTE-keskusreformia 2022–2023. Kaste-hankkeet perustuivat paikallisten käytäntöjen kehittämiseen. LAPE-muutosohjelma tähtäsi laaja-alaiseen palvelureformiin ja työ jatkui uusien rahoitusinstrumenttien kautta. Tarkastelusta ulkopuolelle jäävät lastensuojelulain uudistamiseen liittyvät reformit.

2.1.1 Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste-ohjelma I 2008–2011)

Kaste-ohjelman kolme päätavoitetta olivat:

1. osallisuuden lisääntyminen ja syrjäytymisen väheneminen,
2. hyvinvoinnin edistäminen ja terveyserojen kaventuminen sekä
3. palvelujen laadun, vaikuttavuuden ja saatavuuden parantaminen. (STM 2008, 4.)

Kaste-ohjelma kuvasi silloista nykytilannetta ja ohjelman tavoitteita seuraavasti:

Lapsiperheiden elinolot ja lasten ja nuorten kehitysympäristöt ovat olleet voimakkaan muutoksen kohteena. Nykyiset lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevat sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelut, nuorisotyö ja lasten ja nuorten vapaa-ajan palvelut sekä psykososiaaliset avopalvelut kuten neuvola-, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltopalvelut, oppilashuollon palvelut, perheneuvolapalvelut tai lastensuojelu eivät pysty kaikilta osin nykyisessä muodossaan vastaamaan muuttuneeseen tarpeeseen. Tämä näkyy lasten ja nuorten psykiatrisen sairaalahoidon sekä lasten huostaanottojen lisääntymisenä. Lasten ja nuorten kehityksen tukeminen kotona, varhaiskasvatuksessa ja koulussa, sekä tunne-elämän, käyttäytymisen ja opillisten ongelmien ehkäisy, varhainen tuki ja häiriöiden hyvä hoito muodostavat tiukasti toisiinsa liittyvän kokonaisuuden. Kokonaisuutena ne varmistavat hyvän lapsuuden ja samalla ehkäisevät aikuisuuden psykososiaalisia ongelmia ja laajamittaista syrjäytymistä.

Sektorikohtaiset uudistukset lapsiperheiden, lasten ja nuorten palveluissa ja nuorisotyön sekä vapaa-ajan toiminnan järjestämisessä eivät enää riitä. Tarvitaan suunnanmuutos ja on etsittävä uusia ennakkoluulottomia ratkaisuja perheiden, lasten ja nuorten ongelmiin. On aika koota yhteen paikalliset ja valtakunnalliset saavutukset ja viedä ne systemaattisesti käytäntöön lasten kehitysympäristöissä niin kodeissa, kouluissa ja psykososiaalisissa palveluissa kuin lasten ja nuorten vapaa-ajantoiminnoissa. On luotava lapsille, nuorille ja lapsiperheille matalan kynnyksen tukipalveluja, kehitettävä lasten huostaanottoja ehkäiseviä intensiivipalveluja ja liitettävä mukaan taloudellisen tuen elementit ennaltaehkäisevän toimeentulotuen avulla. On etsittävä keinoja yhdistää aikuisten läsnäolo ja kannustava kiinnostus lasten ja nuorten median sekä vuorovaikutteisen virtuaaliympäristön käyttöön. (STM 2008, 33.)

Toimenpiteet:

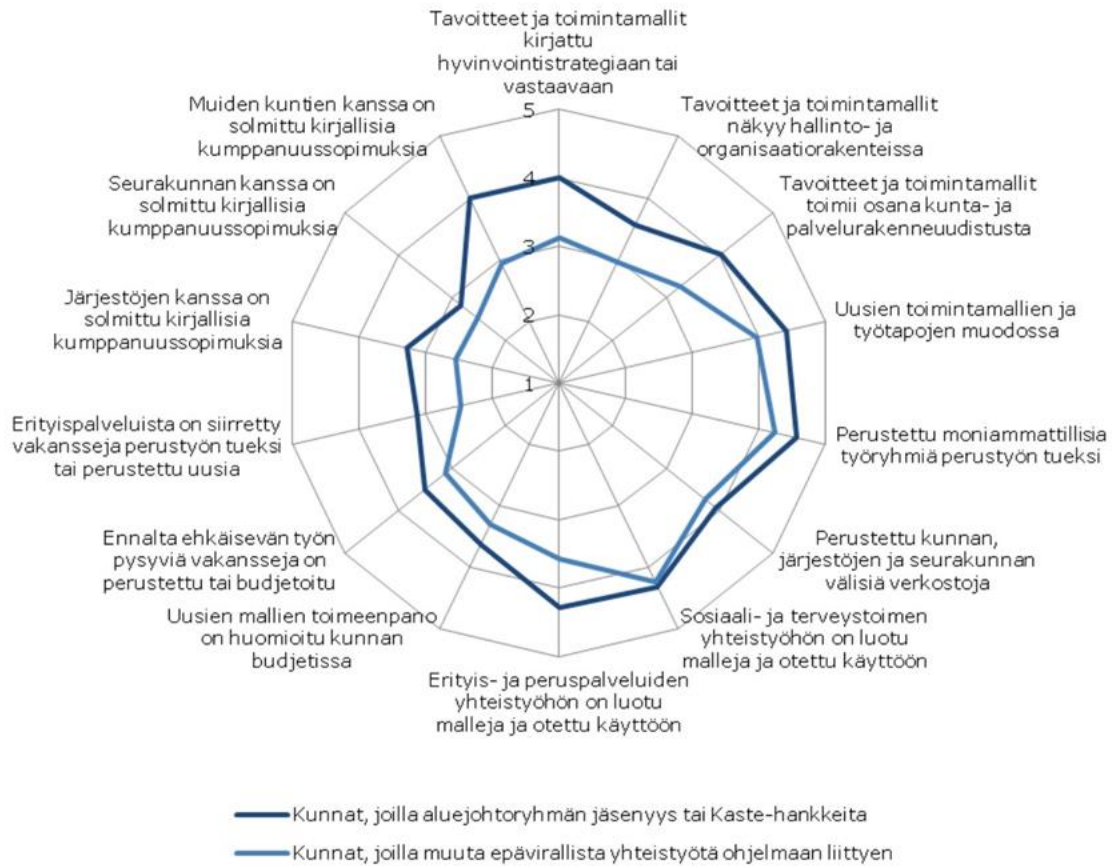
1) Uudistetaan lasten ja nuorten ja lapsiperheiden palveluja kokonaisuutena siten, että perustasolla kehitetään ja nivotaan yhteen kehitystä tukevat, ongelmia ja häiriöitä ehkäisevät ja korjaavat palvelut yli nykyisten sektorirajojen (kuten terveys-, sosiaali-, nuoriso-, sivistys- ja poliisitoimi), erityispalveluja kehitetään tukemaan peruspalveluja erilaisilla toimintavaihtoehtoilla (kuten lastenpsykiatria, lastensuojelu ja kasvatus- ja perheneuvolat), tuodaan palvelut suoraan lasten ja nuorten kehitysympäristöihin (koti, päivähoito, koulu, vapaa-ajan toiminta) ja puretaan laitoskeskeisyyttä. Kehitetään ja pilotoidaan uudenlaista palvelujen kokonaisuutta yhdellä alueella ja levitetään mallia asteittain koko maahan. (STM:n ja Stakesin nyk. THL johdolla).

2) Lastensuojelun järjestämistä ja kehittämistä koskevaa kansallista ohjausta vahvistetaan. Viedään käytäntöön vuoden 2008 alusta voimaan tullut uusi lastensuojelulaki järjestämällä kunnille koulutusta ja muuta valtakunnallista ohjausta. (Stakesin nyk. THL johdolla) (STM 2008, 34.)

KASTE I -ohjelman ulkopuolisen arviointiraportin mukaan (Lähtenmäki-Smith & Terävä 2012) ohjelma oli onnistunut kehittämisen väline:

”Ohjelman tavoitteenasettelu on kohdallaan, ja toimeenpanon ja organisoinnin perusrakenteet tukivat eri hallintotasojen ja alueellisten toimijoiden välistä yhteistyötä. Kaste-ohjelma on luonut täysin uudenlaisia kehittämis- ja yhteistyöverkostoja ja vuorovaikutusta etenkin kuntien välille, sekä kuntien ja keskushallinnon välille. Kaste-ohjelman yksi merkittävimmistä vahvuuksista liittyy sen toteutukseen toimijoiden kumppanuutena. Erityisesti viidellä Kaste-alueella toimivan aluejohtoryhmän toiminta osoittautui merkittäväksi sosiaalisiksi, alueiden toimijoita uudella tavalla verkostoivaksi innovaatioksi.”

Sosiaaliset innovaatiot mainittiin arvioinnissa uusia vuorovaikutussuhteista edistävänä toimintamallina.

Kaste-ohjelman vaikutukset kuntien palveluiden kehittämiseen

Kuva 4. Kaste I -ohjelman vaikutukset palvelurakenteisiin (Sidosryhmäkysely II, 2010, kuntien virkamiesten vastaukset, N65) (Lähtenmäki-Smith, Terävä 2012, 47).

2.1.2 Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste II 2012–2015)

Kaste-ohjelman toiselle ohjelmakaudelle perustettiin kuusi teemallista osaohjelmaa. Osaohjelmien käytännön toimeenpano annettiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ja Työterveyslaitoksen (TTL) tehtäväksi. Osaohjelmien vastuuhenkilöiden tehtävänä oli huolehtia osaohjelman valtakunnallisten tehtävien toteuttamisesta ja tukea alueellista kehittämistyötä. Kaste II -ohjelmassa toteutetut osaohjelmat ja vastuutahot olivat: I) riskiryhmille osallisuutta, hyvinvointia ja terveyttä (THL), II) lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen (THL), III) ikäihmisten palvelujen uudistaminen (THL) IV), palvelurakenteen ja peruspalvelujen uudistaminen (THL), V) tieto ja tietojärjestelmät (THL) VI), johtaminen tukemaan palvelurakennetta ja työhyvinvointia (TTL). (Lähtenmäki-Smith, Terävä 2012, 19.)

Ulkopuolisen arvion mukaan ohjelmakauden aikana havaittiin asiakaslähtöisyyden parantuneen kuntien sosiaali- ja terveyspalveluissa. Myönteiset muutokset näkyivät sekä palvelupolkuja sujuvoittaneina uusina toimintamalleina että asenteiden muuttumisena asiakaslähtöisempään suuntaan. Ohjelmakauden aikana hyvinvointi- ja terveyserojen ei ole todettu kaventuneen. Kaste-ohjelmalla on kuitenkin ollut vain vähän vaikutusmahdollisuuksia tavoitteen saavuttamiseen. Toisaalta pääteltiin, että Kaste-ohjelman toimenpiteillä on todennäköisesti ollut hyvinvointi- ja terveyserojen kasvamista hidastava vaikutus. Kaste-ohjelman merkittävin ja kiistattomin tulokseksi arvioitiin se, että ohjelmaorganisaatio on lisännyt sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden välistä vuorovaikutusta alueilla ja alueiden kesken. Tämä on ohjannut kuntia hyödyntämään monialaista yhteistyötä toiminnan kehittämisessä myös Kaste-ohjelmatyön ulkopuolella. (Lähtenmäki-Smith, Terävä 2012).

Kaste-ohjelman keskeisimmiksi heikkouksiksi tunnistettiin raskas toimeenpano-organisaatio ja seurannan välineiden tulkinnanvaraisuudet. Ohjelman valtakunnalliseen ohjaukseen osallistuvien ryhmien tehtävät olivat osittain päällekkäisiä ja toimeenpanoon osallistuvien ryhmien roolit epäselviä. Ohjelman tavoitteita ei konkretisoitu riittävän selkeästi, ja näin ollen seurantaindikaattoreiden perusteella ei voitu tehdä yksiselitteisiä tulkintoja ohjelman tavoitteiden toteutumisesta. Ketterämmällä ja kevyemmällä organisaatorakenteella, tavoitteiden tarkemmalla rajauksella, tavoiteltavien tulosten konkretisoinnilla ja tulosten mittaamista täsmenämällä ohjelmallinen työ olisi oletettavasti tuloksellisempaa ja tulosten vaikutuksia olisi voitu todentaa luotettavammin (Lähtenmäki-Smith & Terävä 2021).

Työhön ei sidottu tutkimusta valtionhallinnon kautta. Kaste-ohjelman toisen päätavoitteen, hyvinvointi- ja terveyserojen kaventumisen, ei ole todettu edistyneen ohjelmakauden aikana. Toisaalta hyvinvointi- ja terveyseroja kuvaavia mittareita ei oltu määritelty yksiselitteisesti, ja arviointiaineisto näyttäytyi tavoitteen toteutumisen osalta ristiriitaisena.

Ohjelmassa tapahtuva päätöksenteko koettiin yleisesti hitaaksi. Hitauteen vaikuttivat myös kuntien päätöksentekokäytännöt ja hallintokuntien välinen vähäinen yhteistyö.

Innokylä tuki tulosten raportointia. Silloiseen Innokylään, ennen Innokylä-alustan uudistusta 2020, raportoitiin noin 250 Kaste-ohjelman hankkeissa kehitettyä työmallia ja toimintakäytäntöä.

2.1.3 Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma

Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmassa LAPEssa (2015–2019) tavoitteena oli reformi, ei yksittäisten kehittämishankkeiden kokoelma. LAPE-muutosohjelman tavoitteena oli uudistaa hallinnonrajat ylittäen lasten, nuorten ja perheiden palveluita sekä vahvistaa lapsen oikeuksiin ja tietoon perustuvaa toimintakulttuuria päätöksenteossa ja palveluissa. LAPE-muutosohjelmaa toimeenpantiin hallituksen kärkihankkeena 19 maakunnallisen muutoshankkeen sekä kansallisella tasolla tehtävän kehittämistyön kautta. Muodostettiin uudistusta ohjaava ja toimeenpaneva koordinaatorakenne.

Kehittämisen painopisteitä olivat:

- Lapsen oikeuksiin ja tietoon perustuvan toimintakulttuurin edistäminen palveluissa ja johtamisessa
- Lapsiperheiden palveluiden verkostoiminen toimivaksi kokonaisuudeksi perhekeskusten avulla
- Varhaiskasvatus ja koulu lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena
- Erityistason ja vaativat palvelut verkostoituvat ja tulevat lähemmäs niitä tarvitsevia.

Lastensuojelun näkökulmasta kansallisesti organisoiduilla mallinnusprosesseilla haettiin innovatiivista lähestymistapaa erityispalvelujen kehittämiseen. Shekarin (2007) innovatiivisen palvelujen kehittämismallista NuServ sekä Innokylän näkökulmataulukosta rakennettiin tukirakenne mallinnusten tekemiseksi (Yliruka, Petrelius & Eriksson 2020). Mallinuksissa tuotettiin yhteiskehittämisen keinoin monialaisina kehittämisprosesseina. Mallinnusryhmät olivat monialaisia. Niissä oli mukana kansallisesti kattavasti ammattilais-, tutkija-, järjestö- ja kokemusasiantuntijaedustus sosiaali- ja terveydenhuollosta. Mallinnusprosessit yhdistivät bottom-up ja top-down kehittämisen, eli kansalliset linjaukset, mutta paikalliset määritellyt toteuttamistavat.

Syksyllä 2016 toteutetun työpajatyöskentelyn tavoitteena oli paikantaa monipuoliseen tietoon perustuvia palvelumalleja ja työskentelytapoja, joiden avulla lapset ja heidän läheisensä voivat jatkossa saada lastensuojelulta kokonaisvaltaista ja monipuoliseen osaamiseen perustuvaa, yksilöllistä ja joustavaa tukea ja apua. Mallinnustyöskentely toteutettiin osana laajaa erityistason palvelujen työpajaprosessia. Mallinuksissa on työstetty lastensuojelun sosiaalityön, perhetyön ja perhekuntoutuksen, lastensuojelun laitoshoidon ja perhehoidon sekä sijaishuollon valvonnan uudistamistarpeita.

Mallinnustyöskentely on paitsi lastensuojelua koskevien tavoitteiden ja kehittämissuuntien määrittelyä, myös ensimmäinen vaihe prosessissa, jossa kokeillaan lastensuojelun kehittämistyön organisointia kansallisesti koordinoituna, tutkimusperustaisena ja verkostomaisesti toimivana rakenteena. Tavoitteena oli kerätä LAPE-muutosohjelman aikana kokemusta sellaisesta rakenteesta ja toimintatavasta, jossa asiakkaat, työntekijät, tutkijat, johto ja yhteistyökumppanit tuottavat yhdessä tietoa ja syventävät ymmärrystä laadukkaasta

lastensuojelusta tiiviissä vuoropuhelussa. Toiveena oli, että tällainen rakenne löytää myöhemmin paikkansa myös tulevista kansallisista ja maakunnallisista SOTE-kehittämistrakenteista.

LAPE-muutosohjelmassa syksyn 2016 aikana toteutettua mallinnusvaiheen työskentelyä varten koottiin kaikkiaan kymmenen mallinnustyöryhmää. Jokaisessa ryhmässä toimi kaksi puheenjohtajaa, toinen sosiaali- ja terveydenhuollon edustaja. Puheenjohtajien tehtävänä oli vastata oman työryhmän työskentelyn suunnittelusta ja työskentelyn johtamisesta. Mallinnustyöryhmien kokoonpanossa pyrittiin sekä moniäänisyyteen että alueelliseen kattavuuteen. Mukaan etsittiin toimijoita sosiaali- ja terveyspalveluista, erityis- ja perustasolta, järjestöistä, yliopistoista, korkeakouluista ja kokemusasiantuntijoiden verkostoista.

Lastensuojelun mallinnusraportit oli tarkoitettu luomaan perustaa lastensuojelun kehittämiseksi osana lapsi- ja perhepalveluiden kokonaisuutta. Mallinnukset kuvaavat ja perustelevat lastensuojelua koskevia, moniäänisen toimijajoukon yhdessä määrittelemiä muutossuuntia. Vaikka mallinnukset ehdottavat ja perustelevat uudenlaisia toimintatapoja lastensuojelun eri toiminta-alueille, ei kyse ollut kuitenkaan ohjeista tai opista. Sen sijaan etsittiin alustavaa, lastensuojelun eri toiminta-alueita koskevaa konsensusta, jota pyrittiin tarkentamaan ja syventämään LAPE-ohjelman aikana laajassa dialogissa eri toimijoiden kanssa.

Kun tarkastelee mallinnusten latausmääriä Julkari.fi -palvelussa, voi arvioida, että ne on koettu hyödyllisiksi, esim. Timonen-Kallio ym. (2017) Lastensuojelu perheterapeuttisen laitospalvelun mallinnusta on ladattu 13 243 kertaa (29.1.2024) tai Lahtinen ym. (2017) Kohti suomalaista systeemiä lastensuojelun toimintamallia 15 831 kertaa. On myös nähtävissä, että mallinnuksiin on viitattu kehittämishankkeiden suunnitelmassa myös LAPE-muutosohjelman jälkeen, joten ne ovat osaltaan toimineet pitkäjänteisen kehittämisen tukena.

Ulkopuolisen arviointiraportin mukaan LAPE-muutosohjelman tulokset olivat: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on tukenut maakunnallisia hankkeita ja niissä toteutettavia kehittämiskokonaisuuksia tuottamalla mm. mallinnuksia, ohjeistuksia ja koulutuksia näiden sisältöihin liittyen. Tuotettuja selvityksiä ja mallinnuksia pidettiin laajasti hyödyllisinä (Owal Group 2019, 26).

LAPE-muutosohjelman puitteissa on julkaistu erilaisia selvityksiä lasten, nuorten ja perheiden tarkoitettuihin palveluihin liittyen, joita sidosryhmät pitävät laajasti erittäin arvokkaina ja hyödyllisinä. Haastattelussa mainittuja, tärkeitä pidettyjä julkaisuja ja selvityksiä olivat esimerkiksi (Owal Group 2019, 28):

- Selvitys lapsi-, nuori- ja perhepalveluiden toteuttamiseen liittyvistä yhdyspinoista muuttuvassa toimintaympäristössä (Heinonen ym. 2018)
- Yksi lapsi, yhteinen suunnitelma. LAPE-hankkeeseen liittyvän moniammatillista tiedonhallintaa kehittävän työryhmän raportti (STM 2017)
- Kohti yhteistä lapsikäsitystä (Pulkinen 2018)
- Selvityshenkilön ehdotus lastensuojelun laatua parantavaksi tiekartaksi, väliraportti (Kananen & Ruuskanen 2019)

Näissä kaikissa raporteissa haettiin yhteisen lapsikäsityksen, yhdyspintatyön jäsentämisen, yhteisen arviointityön ja tiekarttojen kehittämisen kautta innovatiivista reformia ja myös ekosysteemien vahvistamista lastensuojelussa.

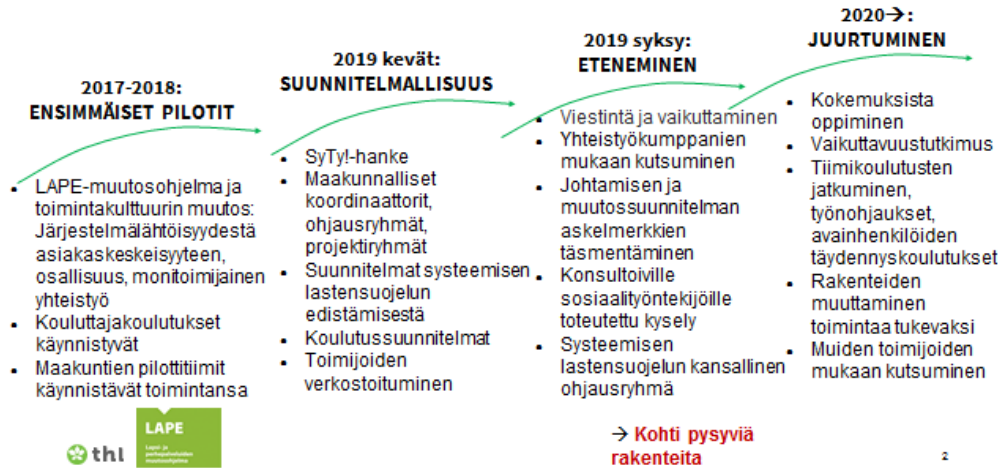
Yksi mallinnuksista oli Lahtinen ym. (2017) Kohti suomalaista systeemiä lastensuojelun toimintamallia: Keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja. Mallinnuksen tuella käynnistyi systeemisen lastensuojelun kehittäminen, joka on jatkunut tähän päivään asti eri hankkeiden tuella. Lastensuojelun systeemisen toimintamallin omaksuminen lastensuojelun kehittämisen lähtökohdaksi sai arvioinnin tiedonkeruussa laajaa kiitosta osakseen. (Owal Group 2019, 29).

Systeemisen lastensuojelun jalkauttamista jatkettiin vuoden 2019 ajan LAPE-muutosohjelmaan kuuluvassa SyTy! -hankkeessa. Hankkeen tavoitteina olivat:

- 1) levittää ja juurruttaa systeemiä toimintamallia lastensuojeluun
- 2) luoda systeemisen lastensuojelun toimintamallin pysyvää toimeenpanoa varten kunnalliset, alueelliset ja kansalliset tukirakenteet
- 3) varmistaa johdon ja yhteistyökumppaneiden perehdytys ja sitoutuminen
- 4) luoda rakenteet tiimien ja henkilöstön koulutusten järjestämiseen ja tarjota perehdyttävää koulutusta laajasti lastensuojelutiimeille

- 5) perehdyttää lastensuojelun yhteistyökumppaneita mallin toimintaperiaatteisiin ja yhteistyöhön systemisten tiimien kanssa
- 6) tuottaa arviointi ja tutkimustietoa systeemisestä toimintamallista, vaikutuksista ja kehittämistarpeista. Tulokset on koottu alla olevaan kuvaan 5.

Systemisen lastensuojelun tiekartta 2017-2020 →

Kuva 5. Systemisen toimintamallin juurtuminen yli hankekausien (Miettunen & Petrelius 2019).

Lape II

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa tehtävä lastensuojelun kehittämistyö toteutettiin omana hankekokonaisuutenaan vuosina 2020–2022. Erillishankkeen jatkona lastensuojelua kehitettiin osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa vuosina 2022–2023 ([Lastensuojelun monialainen kehittäminen kokonaisuus Innokylässä](#)). Kehittämistyön tavoitteena oli eriarvoistumiskehityksen pysäyttäminen ja erityistä tukea tarvitsevien lasten moniammatillisten palvelujen turvaaminen. Laadukas ja lapsen oikeuksien toteutumista tukeva lastensuojelu edellyttää lastensuojelun, opetustoimen, mielenterveys- ja päihdepalvelujen yhteistyötä. Kehittämistyössä vahvistetaan monialaista paikallista ja alueellista yhteistyötä, jotta lastensuojelun asiakkaina olevat lapset ja nuoret saavat laadukasta koulutusta ja tarpeiden mukaista yksilöllistä tukea.

Lastensuojelun valtioavustushankkeet osana LAPE-hanketta

Kehittämistyön sisällöt viidellä YTA-alueella vaihtelivat paikallisesti ja työssä kehitettiin uusia palvelumuotoja avo- ja sijaishuoltoon lastensuojelun ja psykiatrian yhteistyönä, toteutettiin lastensuojelun, sivistystoimen ja päihde- ja mielenterveyspalveluiden yhteistyötä vahvistavia koulutuksia, vahvistettiin lastensuojelun ja sivistystoimen välisiä konsultaatio- ja yhteistyökäytäntöjä ja tuettiin systemisen tiimimallin monialaisen yhteistyön toimintatapojen käyttöönottoa. Hankkeet olivat LUMO, MONNI, TOP, Tulevaisuuden lastensuojeluhanke ja Pohjois-Suomen lastensuojelun -hanke. Näiden hankkeiden mallit on kuvattu sovitusti ja kattavasti vuonna 2020 avattuun Innokylään.

THL jatkoi Systemisen toimintamallin juurruttamistyötä budjettirahoituksella ja kutsui valtioavustushankkeiden projektipäälliköt kansallisen monialaisen lastensuojelun ja perhesosiaalityön ohjausryhmän jäseniksi 2020–2022. (Yliruka & Tasala, 2022). Ohjausryhmän tavoitteena oli: yhtenäisyyttä varmistavien kansallisten linjausten edistäminen: ydinelementit, tiimirakenteet, koulutukset, mittarit, arviointikäytännöt, tiedontuotanto. Mallia tukevien pysyvien tukirakenteiden edistäminen: koulutus, tutkimus, kehittäminen, vastuutahojen määrittely, päätöksentekoon vaikuttaminen, kansallisen tilannekuvan tuottaminen työotteen etenemisestä ja edellytyksistä sekä systemisen toimintamallin yhteensovittaminen perhesosiaalityön ja muiden palvelujen kanssa.

Kuva 6. Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman onnistumisen mahdollistajat (Lähde: Kal-mari 2023).

Lastensuojelun kehittäminen LAPE-muutosohjelmasta nykyhetkeen

Laajan LAPE-muutosohjelman jälkeen pitkäjänteinen työ on jatkunut alueilla, osa toiminnoista on juurtunut pysyvään käyttöön. Osa uusista Innovaatioista on jäänyt hankkeiksi hyvinvointialueille siirtymän rakenne-muutosten keskellä. Sisällöllinen kehittäminen on jatkunut niillä alueilla, joissa uudet toimintatavat on otettu mm. osaksi johtamiskäytäntöjä ja arjen tapoja tehdä työtä. Vaikka kansallista ohjelmaa ei ole, on lastensuojelun kehittäminen jatkunut vuodesta 2022 mm. Suomen kestävän kasvun ohjelman (RRP) -hankerahoituksen turvin. THL koordinoi osaa RRP-hankekehittämisestä (THL 2024b). Hyvinvointialueilla on käynnissä ainakin 14 kehittämiskokonaisuutta, jossa lapset ja perheet ovat mukana. Näiden osana toteutetaan myös lastensuojelun kehittämistä. Lisätietoa näistä kehittämishankkeista on tulossa ohjelman verkkosivuille ja Innokylään kevään 2024 aikana. Erillistä lastensuojelun tai lapsi- ja perhepalveluiden substanssitukea tai koordinaatiota ei kansallisesti hankkeilla ole, mutta THL tukee ja verkostoi hanketoimijoita geneerisesti hyödyntäen eri substanssialojen ammattilaisia.

Marinin hallituskaudella lanseerattu Lapsistrategia (STM, lapsistrategia) tuotti lukuisia raportteja ja kansallista ohjausta tukevia dokumentteja ja selvityksiä. Näistä osa linkittyy suoraan lastensuojeluun, kuten raportti luvattomista poissaoloista sijaishuoltopaikasta, selvitys lasten oikeuksien toteutumisesta sijaishuollon aikana, selvitys jälkihuollosta nuorten silmin, lasten osallisuutta koskevat selvitykset sekä toimintasuunnitelma päihteillä oireilevien lasten ja nuorten suojelemiseksi (Lapsistrategia, selvitykset ja raportit; STM 2023c). Pääministeri Orpon hallituskaudella on keskeinen rooli näiden laajojen selvitysten hyödyntämisestä ja toimeenpanemisesta.

Lapsistrategia jatkaa siis yli hallituskausien, vaikka viime hallituskauden tapaista laajaa kehittämiss-hankerypystä ei lapsistrategian toimeenpanossa nyt nähdä. Orpon hallitusohjelmassa onkin todettu, että on aika juurruttaa ja ottaa käyttöön uusillakin alueilla viime vuosina kehitettyjä toimintakäytänteitä. Haasteeksi käyttöönotossa voi kuitenkin muodostua tarve koordinaatioon ja tukeen, sillä harvoin hyvätkään mallinukset leviävät käyttöön ilman vuoropuhelua kehittäjien kesken.

Lastensuojelua koskevassa luvussa kuvattiin lastensuojelun kehittämistä ja uudistamista viimeisen vii-dentoista vuoden ajalta osana julkisen sektorin innovaatiotoimintaa. Vaikka kansallisessa kehittämisessä tai osin kansallisesti rahoitettavissa laajoissa kehittämissuunnitelmissa ja niiden osahankkeissa ei varsinaisesti sanotettu kehittämistyötä innovaatiotoiminnaksi, oli innovaatioiden piirteitä nähtävissä isossa kuvassa. Saman tyyppiset kansalliset haasteet toistuivat ohjelmasta toiseen ja kansallisen tason kehittämistyön ohjaus, koor-dinointi ja yhteiskehittäjäyden muodot muokkautuivat askel askeleelta. Osa kehitetyistä malleista nostettiin kansalliselle tasolle ja toiminnan tukea, ohjausta ja koordinaatiota jatkettiin lähes pysyvinä tukirakenteina (mm. systeemisen työn edistäminen). Kehittämistyössä on löydetty osittain myös mallinnettuja tapoja edistää ohjelmien toteutumista, tulosten mallinnusta, ohjelmakausien arviointia ja viime aikoina keskiöön on noussut myös vaikutusten ja vaikuttavuuden odotukset. (katso mm. Kehittämissuunnitelmien välinen yhteistyörakenne kansallisissa ohjelmissa 2023).

Isoa kehittämisen kuvaa tarkasteltaessa voidaan olettaa, että lastensuojelu voisi olla etulinjassa sosiaalisten innovaatioiden piirteitä sotekehittämisestä etsittäessä.

2.2 Lastensuojelun kansallinen visio ja kokonaisuudistuksen tarve

Edellisessä luvussa pureuduttiin lastensuojelun kehittämiseen viime vuosina. Kullakin ohjelmalla on ollut omat tavoitteensa. Marinin hallituskaudella (2019–2023) käynnistettiin keväällä 2022 lastensuojelun kokonaisuudistus. Uudistuksen tavoitteeksi asetettiin turvata lasten oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Uudistuksen ensimmäisessä vaiheessa Sosiaali- ja terveysministeriö työsti laajan asiantuntija- ja kokemustiedon sekä kuulemisten pohjalta lastensuojelun vision keväällä 2023 tuleville vuosille. Visio kiteytyy lauseeksi: ”Lapsi ja hänen läheisensä voivat luottaa lastensuojeluun ja sen vaikuttavuuteen”. Ohjelma rakentuu tarkemmin viiden strategisen tavoitteen varaan (kuva 7) (Hoikkala ym. 2023).

Lastensuojelun tulevaisuuden visio:

Lapsi ja hänen läheisensä voivat luottaa lastensuojeluun ja sen vaikuttavuuteen.

Kuva 7. Lastensuojelun tulevaisuuden visio. Lähde: STM 2023b.

Lastensuojelun kokonaisuudistuksen jatkamista ja lainsäädännön uudistamisen tarvetta perusteltiin visioraportissa sillä, että lastensuojelulakiin on tehty lukuisia osittaisia muutoksia, ja laki koetaan vaikeaselkoiseksi ja pirstaleiseksi. Lastensuojelun avo- ja sijaishuollon kustannukset ovat jatkuvasti kasvaneet ja ovat vuodessa jo noin 1,2 miljardia euroa, joista 73 % kohdentuu sijaishuoltoon. (Emt. 2023.)

Konkreettisten lainsäädäntöuudistusten käynnistämisestä päättää kuitenkin hallitus, joka vaihtui Orpon hallitukseksi keväällä 2023. Lastensuojelun muutoksia on Orpon hallituskaudella toistaiseksi tehty taloudelliset säästötavoitteet edellä (mm. jälkihuollon ikärajan lasku). Lastensuojelulain kokonaisuudistuksen valmistelu etenee osana palvelureformia (STM 2024). Tässä raportissa kuvattu ESR+ kauden Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen on toistaiseksi merkittävin investointi lastensuojelun valtakunnalliseksi uudistamiseksi Orpon hallituskaudella.

Visio tukee jo itsessään kehittämistyötä tarjoamalla julkisen tahtotilan. Marinin hallituskaudella puhuttiin yhtäältä lastensuojelun kokonaisuudistuksesta ja toisaalta lastensuojelulain kokonaisuudistuksesta. Raportissa todetaankin, että mahdollisuudet muuttaa maailmaa lainsäädännöllä ovat rajalliset. Tärkeintä on lopulta aina lasten ja perheiden kanssa heidän arjessaan tehtävä konkreettinen työ ja sen laatu. Lastensuojelu ei voi koskaan yksin vastata lasten suojelemisesta, vaan tehtävä on yhteinen. Tämä vision lähtökohta onkin rakentaa siltaa systeemiseen muutokseen, jossa uudistamisen osapuolina toimivat kaikki lasten suojelun parissa toimivat ammattilaiset kuin myös perheet ja lapset itse. Toisaalta kansainväliset sopimukset ja lainsäädäntö antavat selkänöjää laadukkaana lastensuojelun tekemiseksi. Näin ontuviksi havaittuihin lainsäädännön ratkaisuihin olisi tärkeä tarttua viipymättä ja jatkaa kokonaisuudistusta.

Lainsäädäntötyö on pitkäjänteistä ja uudistusten vaikutuksia tulee arvioida huolellisesti ennakkoon. Kuten lastensuojelun uudistamista ei voida tehdä vain keskittymällä lastensuojeluun, ei myöskään lastensuojelulain kokonaisuudistusta voi toteuttaa vain lastensuojelulakia uudistamalla. Huolellinen kokonaisuudistus toteutuu vahvassa yhteiskehittämisen prosessissa pitkäjänteisesti myös historiaa tarkastellen.

Sosiaalisten innovaatioiden näkökulmasta lastensuojelun kokonaisuudistuksessa on tärkeä ymmärtää myös uudistamisen eri näkökulmat. Tarvitaanko esimerkiksi sekä tehostavia, että myös radikaaleja innovaatioita, joissa tarvittaessa otetaan käyttöön myös lainsäädännön ns. hiekkalaatikoita (poikkeuslupia lainsäädännön soveltamiseen)? Lain soveltamiseen ja velvoittavuuteen on hyvä kiinnittää huomiota tilanteissa, jossa eletään niukenevissa resursseissa ja säästökohteita etsitään sieltä, jossa velvoittavuus on pienintä. On syytä myös kriittisesti tarkastella lastensuojelun ja sosiaalihuollon rajapintoja.

Lastensuojelun palvelujärjestelmän uudistamisen lähtökohtana on oltava lapsen edun varmistaminen ja koko perheen tuen tarpeisiin vastaaminen oikea-aikaisesti.

Visioraportti antaa hyvän selkänöjan Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen -ohjelman toimeenpanoon lastensuojelun uudistamiseksi sosiaalisesti innovatiivisesti yhdessä ja monitoimijaisesti lasten, nuorten ja perheiden kanssa.

Lisäksi Terveysten ja hyvinvoinnin laitos on laatinut lastensuojelun uudistamisen vision vuoteen 2035: vision tavoitteena on hyvinvoiva lapsi ja nuori kaikista lähtökohdista. Vision toteuttamisessa ovat keskeisiä seuraavat tavoitteet:

1. Lasten, nuorten ja perheiden kasvuympäristöjä, peruspalveluja sekä ekosysteemistä vastuunkantoa lasten ja nuorten hyvinvoinnista on vahvistettu – paine lastensuojeluun ja muihin erityispalveluihin on vähentynyt.
2. Lastensuojelun toimintakyky on vahvistunut, se on laadukasta ja vaikuttavaa.
3. Yhdessä tekemisen monialaiset toimintatavat kaikilla tasoilla ovat vahvat ja edistävät lasten ja nuorten hyvinvointia.
4. Lastensuojelun tutkimusta, kehittämistyötä, tiedontuotantoa ja ohjausta on vahvistettu.

Visiosta on johdettu yhteensä 21 toimenpide-ehdotusta tavoitteiden mukaisiksi toimiksi. (Lindberg & Yliruka 2023.)

2.3 Lastensuojelun uudistamisen neljä strategista painopistettä

Lastensuojelun kehittämisellä on pitkä historia. Kehittämistyötä jatketaan, kun EU:n alue- ja rakennepolitiikan Uudistuva ja osaava Suomi -ohjelmalla tuetaan vuosina 2021–2027 lastensuojelun uudistamista. Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen -ohjelmakausi 5.1 keskittyy hyvinvointialueiden kanssa tehtävään lastensuojelutyön uudistamiseen sosiaalisten innovaatioiden avulla. Ohjelman kautta rahoitetaan hankkeita 30 M€ edestä. (Rakennerrahastot 2023)

Sosiaalisten innovaatioiden rahoituksella edistetään lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollon sisällöllistä ja rakenteellista uudistamista kehittämällä ja syventämällä eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja yhdessä tekemistä vaikuttavien toimintatapojen löytämiseksi ja juurruttamiseksi. Ohjelman tavoitteena on, että valtakunnallinen koordinaatiohanke ja alueiden rahoittamat hankkeet muodostavat yhdessä kehittämisen kokonaisuuden siten, että ohjelmakauden päättyessä on saatu uudistettua suomalaista lastensuojelua entistä paremmaksi ja niin sosiaalisesti kuin taloudellisestikin kestävämmäksi. Rahoitus kohdistuu lastensuojelussa 12–25-vuotiaiden lasten, nuorten ja heidän vanhempiensa palvelujen kehittämiseen. (Rakennerrahastot 2023.)

Ohjelma-asiakirja ja sen hakuilmoitus määrittelevät kriteerit rahoitettaville hankeideoille. Kriteerit kohdistuvat sosiaalisten innovaatioiden kehittämiseen ja levittämiseen. Hakemuksessa on todennettava, kuinka hankkeen suunnitteluun ja innovaatioiden kehittämiseen osallistuu niitä lapsia, nuoria ja heidän läheisiään, joiden palveluita halutaan kehittää. Siinä on myös kuvattava kehittämistyön kiinnittyminen alueen ekosysteemiin ja alueellisiin tarpeisiin, jotta innovaatio on realistista hyödyntää ja tuottaa monitoimijaverkostossa hyvinvointialueilla. Innovaatioiden on oltava lisäksi levitettävissä muille alueille ja lähettävä lasten, nuorten ja perheiden tarpeista heidän arkeensa kiinnittyen.

Suomessa ei ole aiemmin ollut vastaavaa kehittämisohjelmaa, jossa sosiaaliset innovaatiot erityispiirteineen ovat olleet yksi lastensuojelun uudistamisen ehto. Aiempaa julkisen sektorin innovaatiotoimintaa

Suomessa ja kansainvälisesti on kuitenkin tehty ja innovaatiotoiminnan tulokset ovat olleet hyviä. Lastensuojelun uudistustarpeiden näkökulmasta oleellisia löydöksiä on esimerkiksi asiakkaiden kokemaa hyötyä saadusta avusta ja sen oikea-aikaisuudesta sekä työntekijöiden työtä tehostavat ja sujuvoittavat toimintamallit, yli sektorirajojen.

Euroopan sosiaalirahaston Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen –ohjelmalle on asetettu neljä strategista painopistettä, joista vähintään yhteen rahoitettavien hankkeiden edellytetään vastaavan. Strategisilla tavoitteilla pyritään kohdistamaan lastensuojelun kehittämistoimia erityisesti teemoihin, joissa aiempaan tietoon perustuen on tunnistettu haasteita. Keskiössä on nuorten ja heidän läheistensä pärjäävyyden ja toimijuuden vahvistaminen auttamisjärjestelmien työ- ja toimintakulttuuria muuttamalla tekemällä joitakin asioita toisin.

2.3.1 Tavoite 1 Sijoitusten vähentäminen

12–17-vuotiaiden lasten sijoitusten määrän vähentäminen laadukkailla ja vaikuttavilla, lasten ja perheiden arjen tarpeisiin vastaavilla lastensuojelun avohuollon tukitoimilla, työmenetelmillä ja palveluilla.

Strategista teemaa tarkasteltaessa on huomioitava, että huostaanottojen vähentäminen ei ole itseisarvo. Lapsilla ja nuorilla on oikeus turvalliseen elinympäristöön, jonka huostaanotto voi mahdollistaa. Keskiössä on lapsen edunmukaisuus. Olennaista onkin vähentää sijoitusten ja huostaanottojen tarvetta.

Tilastojen perusteella tiedämme, että lastensuojelun sijaishuollon suurin asiakasryhmä on teini-ikäiset nuoret. Tämän ikäryhmän nuorista tehdään myös eniten lastensuojeluilmoituksia. Myös kiireelliset sijoitukset kohdistuvat eniten 15–16-vuotiaisiin nuoriin. (Lastensuojelu 2022.)

Sijoitusten ja huostaanottojen tarvetta voidaan vähentää vaikuttavilla lasten ja perheiden tarpeisiin vastaavilla palveluilla tarjoamalla tukea varhaisessa vaiheessa mutta myös sijoituksen aikana esimerkiksi tukemalla perheen jälleenyhdistämistä.

2.3.2 Tavoite 2 Perheiden tuki

Koko perheen ja erityisesti vanhemmuuden tukeminen huostaanottotilanteessa, huostaanoton aikana ja sitä purettaessa sekä muissa siirtymävaiheissa, jotta perheen vuorovaikutussuhteet ja toimintavalmiudet vahvistuisivat eikä kukaan jäisi yksin.

Lastensuojelulaki velvoittaa ammattilaisia tukemaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lisäksi lastensuojelulaki velvoittaa tekemään yhteistyötä sijaishuoltoon sijoitetun lapsen ja hänen vanhemman/huoltajansa kanssa. Huostaanotetun lapsen vanhemmille on lisäksi laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jollei sen laatimista pidetä tarpeettomana. Suunnitelmassa arvioidaan vanhemman tuen ja palveluiden tarvetta. Asiakassuunnitelman yhtenä tarkoituksena on tukea ja edistää viranomaisille kuuluvan perheen jälleenyhdistämistavoitteen saavuttamista. (Lastensuojelulaki 2007/417, 2§, 30§ mom 4, 52§).

Yhteistyövelvoitteesta huolimatta huostaanotetun lapsen vanhemmat usein kokevat jäävänsä ilman tukea ja työskentelyä (mm. Ahvenainen ja Hellsten 2023; Wegelius 2022), ja vanhemmalle tehtävän asiakassuunnitelman laatimisessa on puutteita (mm. Pelkonen 2023). Lisäksi sijoitetut nuoret ovat kertoneet kantavansa huolta kotiin jäävistä läheisistään, mikä entisestään vahvistaa koko perheen ja vanhemmuuden tuen tarpeen tärkeyttä. Nuoren huoli voi haitata nuoren omaa toipumista ja jaksamista.

Jotta kukaan ei strategisen teemankaan mukaisesti jäisi yksin, tulee huostaanoton eri vaiheissa kohdentaa aikaa ja tukityötä koko perheelle, jokaista yksilöllisesti kohtaamalla ja tukemalla. Teemassa korostuu rinnalla kulkijuus ja allianssi.

2.3.3 Tavoite 3 Jälkihuollon uudistaminen

Jälkihuollon uudistaminen monialaiseksi aikuistumisen tueksi, jotta kaikilla nuorilla olisi valmiudet pärjätä itsenäisesti ja edetä tavoitteidensa suuntaisesti koulutukseen ja työelämään.

Palvelujen kehittämiselle ja sosiaalisille innovaatioille on kysyntää aikuistumisen tuen uudistamisessa. Tiedämme, että toistaiseksi aikuistumisen tukea ei ole paikannettu omaksi kokonaisuudekseen eikä lastensuojelun jälkihuollon tuki toteudu yhdenvertaisesti eri puolilla Suomea (Hirschovits-Gerz ym. 2022). Sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret tarvitsevat tukea sijaishuollon jälkeen myös aikuistumisen kynnyksellä. Jo sijaishuollon aikana mutta myös jälkihuollossa nuorten asumisen, talouden hallinnan, sosiaalisten suhteiden, opiskelujen ja työelämään siirtymisen taitoja tulee vahvistaa ja tukea. Nuorten arjen rinnalla kulkevaa tukea tulee kehittää edellä mainittuihin tuen tarpeisiin vastaamiseksi.

Aiempien tutkimuksien perusteella tiedämme, että sijoitettuna asuneet aikuistuvat nuoret ovat keskimääräisesti tarkasteltuna muita saman ikäisiä heikommassa asemassa (kts. esim. Kääriälä 2020; Ristikari ym. 2018). Tuen tarpeissa on yksilöllisiä eroja, osa tarvitsee pitkäjänteisempää ja intensiivisempää tukea kun taas osalle riittää kevyempi tuki (Hirschovits-Gerz ym. 2023).

Palvelujen kehittämistarpeita on havaittu esimerkiksi siirtymävaiheissa jälkihuollon tuen piiriin ja toisaalta myös siirtymässä pois jälkihuollosta. Palveluita kehitettäessä on huomioitava, että jälkihuollossa olevilla nuorilla on muita saman ikäisiä useammin jo omia lapsia (Eriksson & Karppinen 2016; Yliruka, Kantoluoto, Heino, Laine & Hipp 2020). Ylisukupolvista huono-osaisuutta tulisi entistä paremmin ehkäistä vanhemmuutta tukemalla, johon jälkihuollossa on hyvä mahdollisuus.

Muita keskeisiä kehittämisen paikkoja on nuorten tarvitseman monialaisen tuen sekä päihde- ja mielenterveyspalveluiden yhteensovittaminen nuorten tarpeisiin vastaaviksi palvelukokonaisuuksiksi.

Jotta aikuistumisen tuesta voidaan muodostaa monialainen kokonaisuus, on luotava sekä paikallisia että alueellisia yhteistyörakenteita, jotka kattavat koko palveluekosysteemin. Innovatiivinen yhteistyö on avaintekijä, kun tavoitteena on uudenlainen ajattelu ja sopivasti toisin tekeminen.

2.3.4 Tavoite 4 Päihde – ja mielenterveyspalvelut sijaishuollon aikana

Lastensuojelun sijaishuollon palvelujen ja muun palvelujärjestelmän systemaattisen yhteistyön kehittäminen ja uudistaminen siten, että palvelujärjestelmä kykenee vaikuttavasti ja pitkäjänteisesti vastaamaan sijaishuollossa olevien lasten mielenterveys- ja päihdeongelmiin.

Yhdistyneiden Kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimuksen 24 artiklan mukaisesti sopimusvaltioiden tulee tunnustaa, että

”lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Sopimusvaltioiden tulisi pyrkiä varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan oikeudestaan nauttia tällaisista terveyspalveluista.” (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.)

Nuoren sijoitusten taustalla on usein oma mielenterveys- tai päihdeongelma (Niemi ja Eriksson 2023; Hakala ym. 2022). Sijoituksen taustalla voi olla myös puute mielenterveyspalveluun tai päihdehoitoon pääsystä, jolloin apua pyritään hakemaan lastensuojelusta (mm. Puustinen-Korhonen 2018). Mielenterveys- sekä päihdeongelma kulkevat usein käsikädessä, jolloin nuorelle tarjottava tuki tulisi olla mahdollisimman integroitua, päihdepsykiatrista apua.

Nuoret kiinnittävät huomion kohtaamiseen laatuun: miten tulevat ymmärretyksi ja saavatko tukea ja kannustusta, tietoa ja uusia näkökulmia (Pitkänen ym. 2022). Motivaatiota heikentää useassa eri palvelussa kiertäminen, sen sijaan, että ne löytyisivät sijaishuollosta itsestään. (mm. Manninen 2020.)

Nuoret itse toivovat, että lastensuojelussa olisi tehostetumpaa ja kuntouttavampaa terapiaa tarjolla, päihdekuntoutusta lapsille ja päihdekuntoutusjaksoja laitokseen. He toivovat, että nuori olisi paremmin autettavissa avokuntoutuksen keinoin, jotta lastensuojelulaitokseen sijoittaminen olisi tarpeettomampi vaihtoehto. Päihdeongelma tulisi heidän mielestään tunnistaa ja tunnustaa sairautena, johon on oikeus saada hoitoa. (Nopeet, hitaat, dissot, deelit –nuorten ajatuksia päihdeistä. Päihdeet foorumien raportti 2018). Myös Niemi ja Eriksson (2023) kirjoittavat, miten sijaishuollossa olevien palveluja kehitettäisiin nykyistä vaikuttavammiksi päihdekierteen katkaisemiseksi.

Jotta palvelujärjestelmä kykenee teeman mukaisesti, vaikuttavasti ja pitkäjänteisesti vastaamaan sijaishuollossa olevien lasten mielenterveys- ja päihdeongelmiin, on palvelujärjestelmän uudistuttava niin, että

nuorelle on oikeuksiensa mukaisesti tarjolla riittäviä, oikea-aikaisia ja tarpeenmukaisia palveluja integroidusti siellä, missä nuori on.

2.4 Sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteet lastensuojelussa

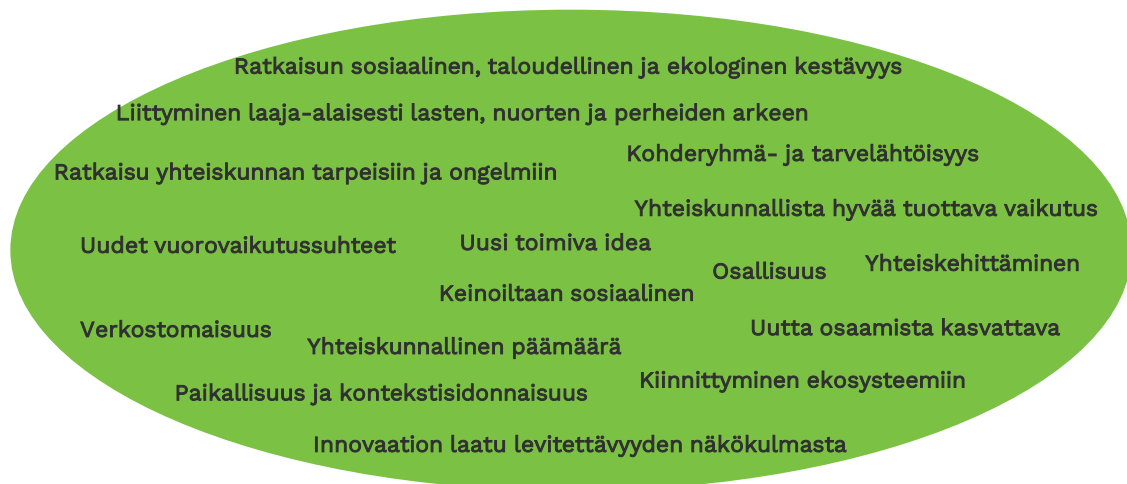
Tämän innovaatiokatsauksen suomalaisten lastensuojelun toimintamallien analyysivälineinä toimivat Young Foundation -organisaation määritelmää vastaavat lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden 16 erityispiirrettä. Erityispiirteet on koottu Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 – ohjelma-asiakirjasta, Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen (erityistavoite 5.1) teemakuvauksista ja hakuohjeesta (22.5.2023 – 2.10.2023).

Sosiaaliset innovaatiot ovat nuorten turvaverkkoja tulevaisuuteen –ohjelmassa muotoiltu seuraavasti.

- Ne ovat päämääritään yhteiskunnallisia, keinoiltaan sosiaalisia ja liittyvät laaja-alaisesti lasten, nuorten ja perheiden arkeen.
- Ne ovat uusia, toimivia ideoita, joiden avulla löydetään ratkaisuja yhteiskunnan tarpeisiin ja ongelmiin.
- Niillä on yhteiskunnallista hyvää tuottava vaikutus, ja niiden tekeminen luo uusia vuorovaikutussuhteita.

Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen ohjelman kontekstissa sosiaalisilla innovaatioilla tarkoitetaan lastensuojelun ammattilaisten ja muiden toimijoiden kehittämää ja käyttöön ottamia uusia toimintatapoja, käytänteitä tai toimintamalleja, jotka uudistavat kokonaan tai osittain aikaisempaa toimintaa yhdessä palvelujen käyttäjien kanssa. Sosiaalinen innovaatio ei puolestaan tarkoita jossain muualla kehitetyn mallin käyttöönottoa toisaalla, vaan paikallisuus, kontekstisidonnaisuus ja osallisuus ovat sen tärkeitä kriteerejä.

Sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteet lastensuojelussa

Kuva 8. Sosiaalisen innovaation erityispiirteet lastensuojelussa. Lähde: Uudistuva ja osaava Suomi -ohjelma 2021–2017, TL 5.1. Sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteet.

Erityispiirteet esitellään tarkemmin luvussa 3.2 ja niiden yksityiskohtaiset kuvaukset sekä esiintyminen käytännön kehittämistoiminnassa Innokylään kuvatuissa toimintamalleissa tutkimustulosten yhteydessä luvussa 4.3.

3 Tutkimuskysymykset, aineisto ja menetelmät

Tässä julkaisussa tarkastellaan lastensuojelun kehittämistyön tuloksena syntyneitä ja Innokylään kirjattuja malleja lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden 16 piirteen sekä lastensuojelun neljän strategisen teeman esiintyvyyden näkökulmasta. Tässä luvussa kuvaamme aluksi tutkimuskysymykset, toiseksi lukijalle piirtyy kuva aineistosta ja Innokylästä aineistolähteenä. Kolmanneksi kuvataan, miten sisällön analyysi etenee eri analyysivaiheissa.

3.1 Tutkimuskysymykset

Tämä innovaatiokatsaus keskittyy siihen, mitä lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteet ovat ja miten nämä piirteet esiintyvät Innokylään tallennetuissa toimintamalleissa, ei siihen ovatko em. toimintamallit sosiaalisia innovaatioita. Sosiaalisia innovaatioita tarkastellaan kolmen eri tutkimuskysymyksen avulla luvussa yksi esitellyn sosiaalisen innovaation käsitteen sekä luvussa 2.4 kuvatun lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden piirteiden kautta, jolloin tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Miten paljon ja mitä sosiaalisten innovaatioiden piirteitä lastensuojelun kontekstissa kehitetyistä toimintamalleista löytyy Innokylästä?
2. Miten paljon ja millaista lastensuojelun kehittämisen neljän strategisen tavoitteen mukaista kehittämistyötä on mallinnettu Innokylään?
3. Mitä OECD:n innovaatiomallin mukaisia piirteitä lastensuojelun toimintamalleista löytyy? Miten ne sijoittuvat OECD-mallin mukaiseen nelikenttään?

Tutkimuskysymysten tarkoituksena on tuottaa tietoa sosiaalisten innovaatioiden nykytilasta lastensuojelussa, minkälaisia vahvuuksia ja osaamista alalla jo nyt on, ja toisaalta mihin lastensuojelun kehittämis- ja uudistamistyössä on jatkossa hyvä kiinnittää huomiota. Tutkimuskysymyksellä kaksi pyritään tuomaan tietoa siitä, minkälaisia toimintamalleja on kehitetty jo nyt ESR+ -kauden Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen -hankkeohjelman strategisiin teemoihin liittyen ja onko näissä toimintamalleissa jotain erityispiirteitä, joita voisi hyödyntää tai jatkojalostaa uuden ohjelmakauden aikana. Tutkimuskysymyksellä kolme pyritään tuottamaan OECD:n innovaatiomallin mukaisen jaottelun avulla tietoa siitä, mihin erilaisiin tavoitteisiin eri lastensuojelun sosiaaliset innovaatiot pyrkivät. Tutkimuskysymyksiin vastataan luvussa 4.

3.2 Aineisto

Katsauksen aineistoksi etsittiin lastensuojelu -teemaan liittyviä toimintamalleja Innokylästä, joka on kansallinen hyvinvointi- ja terveysalan avoin innovaatioita yhteen kokoava verkkopalvelu.

Innokylä toimii kaikille avoimena yhteisen kehittämisen ja tiedon jakamisen ympäristönä. Se on uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton digitaalinen alusta, jota rahoittavat yhdessä Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, sosiaali- ja terveysministeriö, Soste eli Suomen sosiaali ja terveys ry ja Kuntaliitto (Kuntaliiton rahoitus päättyi vuoden 2023 lopussa). Innokylän nykyinen alusta on avattu 11.3.2020. Vanhasta Innokylän verkkopalvelusta siirrettiin keskeisiä malleja uuteen verkkopalveluun, mutta merkittävä osa aiemmasta kehittämistyöstä jäi historiaan (Eskelinen ym. 2021).

Innokylästä löytyvät toimintamallit ovat pääasiallisesti julkisen ja järjestösektorin kehittämistoiminnan tuottamia malleja ja kehittäjien itse mallintamia sekä kuvaamia. Toimintamalleja ei ole järjestelmällisesti arvioitu, mutta joitakin itsearviointeja tai kehittämistyötä koordinoivien organisaatioiden tuottamia

arviointeja löytyy. Esim. HYTEMallit ja SOKRA-koordinaation arviot sosiaalisen osallisuuden toteutumisesta erityisesti ESR TL 5 hankkeissa 2014–2021 rahoituskaudella (noin 100 toimintamallia).

Viime vuosina Innokylän rooli kehittämistyön lopputulosten mallintamisen toimintaympäristönä on vahvistunut. Esimerkiksi sosiaali- ja terveystalouden valtionavustushankkeiden sekä Lastensuojelun uudistamisen LAPE –hankkeiden sekä vasta viime vuosina käynnistyneiden Suomen kestävän kasvun ohjelman (RRP) hankkeiden kehittämistyötä edellytetään kirjattavaksi Innokylään. Käytännössä 2020–2022 kauden lastensuojelun valtionavustushankkeet ovat ohjatusti työstäneet mallinnukset Innokylän verkkopalveluun, mutta aiempien vuosien merkittävienkin hankkeiden tulokset eivät kokonaisuudessaan ole löydettävissä uudesta Innokylästä.

Innokylään kuvattujen ja jatkossa kuvattavien toimintamallien aineisto voikin kehittämistyön kannalta olla vinoutunut, sillä toimintaympäristöön päätyvät helposti vain ne toimintamallit, joiden kirjaamista Innokylään rahoittaja edellyttää. Lisäksi toimintamallien sisältöön, kirjoitustapaan ym. vaikuttavat vallitsevat poliittikaohjelmat, ohjelmakauden rahoitusehdot ja käytetyt käsitteet ja tahtotila – millaisia malleja erityisesti halutaan kuvata monipuolisesta kehittämistoiminnasta.

Innokylään kirjattujen toimintamallien laatu ja kirjaamistavat vaihtelevat. Yksittäisen kehittämishankkeen tai vaikkapa järjestön perustuksen toteuttaja voi kirjata lupaavaa (ei hyvän käytännön kriteereiksi luokiteltavaa) toimintaa avoimelle alustalle. Toiminta voi olla pienimuotoista ja kokeilumuotoista tai malli, jonka toimivuutta ei ole sosiaalisten innovaatioiden kriteerien mukaisesti koeteltu arjen käytännöissä lainkaan.

Tähän katsaukseen toimintamalleja koottiin seuraavin kriteerein: katsauksen aineistoksi etsittiin ajalla 22.9.–2.10.2023 Innokylästä toimintamalleja asiasanalla ”lastensuojelu” sekä ”valmis” toimintamalli. Rajauksella ”valmiisiin” toimintamalleihin pyrittiin vähentämään keskeneräisten tai vaillinaisten mallien sisältymistä aineistoon. Hakusanalla ”lastensuojelu” Innokylän hakutoiminto nostaa esiin 144 toimintamallia. Asiasanoilla ”valmis” ja ”lastensuojelu” löytyi yhteensä 68 toimintamallia.

Toisessa analyysin vaiheessa nämä toimintamallit käytiin läpi pientyöryhmässä neljän henkilön voimin karsimalla aineistosta pois kehitteillä olevat, kuvauksen laadun osalta puutteelliset tai heikot toimintamallit ja mallit, joissa ei esiintynyt lainkaan sosiaalisten innovaatioiden piirteitä. Näiden rajausten vuoksi on mahdollista, että joitain hyviä ja nykykäytössä olevia toimivia lastensuojelun toimintamalleja on jäänyt puuttumaan tästä katsauksesta.

Aineiston luokittelukriteerit:

Analysoitavaksi jäi lopulta 55 toimintamallia, joista koottiin Excel-taulukkoon seuraavat yleiset ja sosiaalisten innovaatioiden piirteitä koskevat tiedot:

Yleiset tiedot:

1. Toimintamallin nimi ja linkki kuvaukseen Innokylässä
2. Mihin strategiseen tavoitteeseen kohdistuu (katso luku 2.3):
 - 1 Sijoitusten vähentäminen
 - 2 Perheiden tuki
 - 3 Jälkihuollon uudistaminen
 - 4 Päihde- ja mielenterveyspalvelut sijaishuollon aikana.

Sosiaalisten innovaatioiden piirteiden (16 piirrettä) esiintyvyys toimintamallissa (katso luku 2.3):

1. Uusi, toimiva idea
2. Ratkaisu yhteiskunnan tarpeisiin ja ongelmiin
3. Yhteiskunnallista hyvää tuottava vaikutus
4. Kohderyhmä ja tarvelähtöisyys
5. Liittyminen laajasti lasten, nuorten ja perheiden arkeen
6. Keinoiltaan sosiaalinen
7. Uudet vuorovaikutussuhteet
8. Osallisuus
9. Yhteiskehittäminen
10. Yhteiskunnallinen päämäärä

11. Paikallisuus ja kontekstisidonnaisuus
12. Kiinnittyminen ekosysteemiin
13. Verkostomaisuus
14. Uutta osaamista kasvattava
15. Innovaation laatu levitettävyyden näkökulmasta
16. Ratkaisun sosiaalinen, taloudellinen ja ekologinen kestävyys.

OECD:n innovaatiomallin nelikenttä:

Lisäksi aineistoa luokiteltiin OECD:n nelikentän mukaisesti (katso luku 1.3) ja kysyttiin, miten aineisto oli ryhmiteltävissä neljään eri luokkaan:

1. Tehostava innovaatiotoiminta
2. Mukautuva innovaatiotoiminta
3. Tehtäväkeskeinen innovaatiotoiminta
4. Ennakoiva innovaatiotoiminta.

Tiedonkeruupohjassa hyödynnettiin SOILA-koordinaatiohankkeen kesäkuussa 2023 laatimaa sosiaalisten innovaatioiden arviointikehikkoa ja Sosiaalisten innovaatioiden osaamiskeskuksen syksyllä 2023 laatimaa sosiaalisten innovaatioiden validointikehikkoa (Sosiaalisten innovaatioiden arviointityökalu).

3.3 Laadullinen sisällön analyysi

Aineiston analyysi toteutettiin laadullisen sisällönanalyysin menetelmällä. Innokylän toimintamalleista lastensuojelu ja valmis -asiasanoilla haetut 68 toimintamallia teemoiteltiin 16 sosiaalisen innovaation piirteiden mukaisesti ja koodattiin omiin Excel-taulukon sarakkeisiinsa numeroilla 1–16 edellä esitetyn luettelon mukaisesti. Toisena teemoittelutapana olivat neljä lastensuojelun strategista tavoitetta (katso luku 2.3), jotka koodattiin omaan sarakkeeseensa numeroilla 1–4 samoin edellä esitetyn luettelon mukaisesti.

Toisessa vaihe sisällönanalyysia keskityttiin täydentämään samaan Excel-taulukkoon koottujen 68 toimintamallin sanallisia sisällönkuvauksia niiden 16 erilaisesta sosiaalisen innovaation piirteestä. Tässä kohtaa piirteiden kuvauksia kootessa Innokylän toimintamallien kuvausten havaittiin eroavan toisistaan. Osa toimintamalleista oli hyvin kuvattu ja niiden eri piirteet oli helppo siirtää arviointitaulukkoon. Osalla vastaajista sen sijaan esimerkiksi piirteet ratkaisu yhteiskunnalliseen ongelmaan ja yhteiskunnallinen päämäärä sekoituivat toisiinsa. Yhteiskehittämisen tavoista ja kumppaneista puhuttiin vähän; osalla ne oli kuvattu hyvin ja näitä tietoja varten oli myös täytetty Innokylä verkkopalvelun erilliset välilehdet, joissa kuvataan kehittämisen polku ja kehittäjät. Innovaation uutuusarvo mainittiin harvoin. Osa kuvasi myös hyvin kohdan innovaatioiden laatu levittämisen näkökulmasta. Analyysiin mukaan otetuista 68 toimintamallista karsiutui tässä vaiheessa pois 13 toimintamallia ja jäljelle jäi 55 toimintamallia, jotka kuvattiin yhteensä 990 tekstiruutuun. Luokittelun pää- ja alaluokkiin sekä päätökset mitkä raaka-aineiston katkelmat tai kohdat kuhunkin luokkaan kuuluivat, suoritti neljän henkilön tiimi THL:n SOILA-koordinaatiohankkeesta ja Innokylästä loka-marraskuussa 2023. (ks. Vuori, Laadullinen sisällönanalyysi.)

Koodaaminen mahdollisti sosiaalisten erityispiirteiden esittämisen numeromuodossa koko aineistossa luvussa 4.1 ja eri strategisissa teemoissa luvussa 4.2.

Kolmas sisällönanalyysi Innokylästä kootusta lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden piirteitä sisältävistä toimintamalleista tehtiin luvussa 2.3 esitellyn OECD:n innovaatiomallin mukaisesti jaotteleamalla sosiaalisten innovaatioiden piirteitä sisältävät lastensuojelun toimintamallit neljään eri innovaatiotyyppiin. Jaottelu tehtiin SOILA-koordinaatiohankkeen kehittämispäivän työpajassa yhdessä hankkeen kahdeksan työntekijän kanssa joulukuussa 2023.

Kahden koodauksen ja työpajan jälkeen sisällönanalyysia jatkettiin katsauksen kirjoittajien yhteisenä prosessina joulutammikuussa 2023–2024 ja sen tuloksia kommentoivat SOILA-hankkeen eri sidosryhmät ennen työpaperin lopullista versiota tammikuussa 2024. Analyysin tulokset esitellään luvussa 4.

4 Tulokset

Tässä luvussa esitellään sosiaalisten innovaatioiden 16 erityispiirteen yleisyys Innokylään kuvatuissa lastensuojelun toimintamalleissa yleisesti sekä Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen -ohjelman neljän strategisen teeman tavoitteissa. Tämän jälkeen esitellään erityispiirteiden tarkemmat yksityiskohtaiset kuvaukset sekä kaksi esimerkkiä siitä, miten kukin erityispiirre esiintyy käytännön kehittämistoiminnassa Innokylään kuvatuissa toimintamalleissa. Lopuksi malleja tarkastellaan suhteessa OECD-mallin nelikenttään.

4.1 Sosiaalisten innovaatioiden piirteiden yleisyys toimintamalleissa

Tämä alaluku vastaa tutkimuskysymykseen:

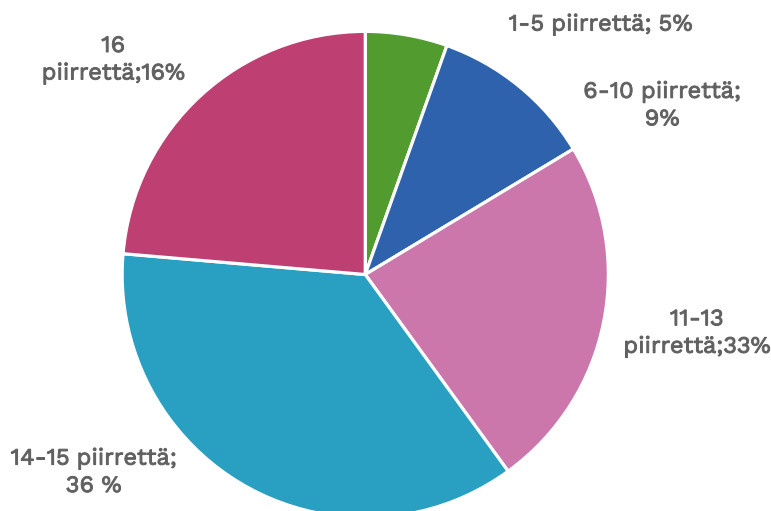
1. Miten paljon ja mitä sosiaalisten innovaatioiden piirteitä lastensuojelun kontekstissa kehitetyistä toimintamalleista löytyy Innokylästä?

Lastensuojelun toimintamallit sisältävät runsaasti sosiaalisen innovaation piirteitä

Ensin Innokylään tallennettuja lastensuojelun toimintamalleja tarkasteltiin luvussa 2.4 kuvatun lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteiden kautta. Tätä varten aineisto koodattiin numeerisesti 1–16 eri sosiaalisten piirteiden yleisyyden esittämiseksi.

Innokylän aineistosta haetut 55 toimintamallia analysoitiin 16 lastensuojelun sosiaalisen innovaatioiden piirteiden mukaisesti (kuvio 1). Tulokset osoittavat, että toimintamalleihin sisältyi runsaasti sosiaalisten innovaatioiden piirteitä. Reilu kahdeksan kymmenestä Innokylään tallennetussa lastensuojelun toimintamallista sisältää yli 10 sosiaalisen innovaation piirrettä. Kaikki 16 piirrettä sisältyivät kuudesosaan eri toimintamalleista, reilu kolmasosa toimintamalleista sisälsi 14–15 erilaista piirrettä, kolmasosa sisälsi 11–13 erilaista piirrettä; kymmenesosa sisälsi 6–10 erilaista piirrettä ja kahdeskymmenesosa 1–5 erilaista lastensuojelun sosiaalisen innovaation piirrettä.

Sosiaalisten innovaatioiden piirteiden yleisyys prosentteina (n= 55 mallia)

Kuvio 1. Sosiaalisten innovaatioiden prosentuaalinen yleisyys case-aineistossa ryhmiteltynä piirteiden määrän yleisyyden mukaan (n=55).

Yleisin lastensuojelun sosiaalisen innovaation piirre on kohderyhmä- ja tarvelähtöisyys

Toisena osana tutkimuskysymystä haluttiin tietää, mitkä sosiaalisten innovaatioiden piirteistä ovat yleisimpiä Innokylään tallennetuissa lastensuojelun toimintamalleissa.

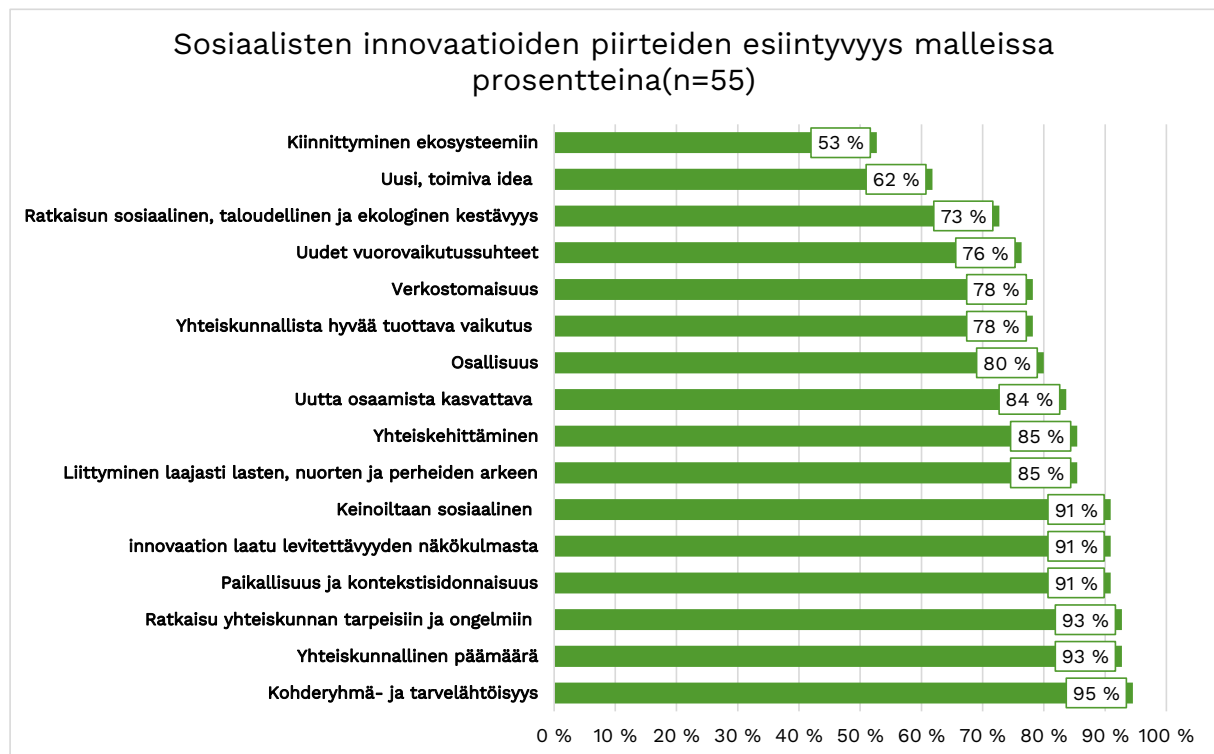
Ennen kuin siirrytään yksittäisten piirteiden tuloksiin, voidaan todeta, että suomalaiset lastensuojelun toimintamallit ovat innovatiivisia, sillä jokainen sosiaalisten innovaatioiden piirre sisältyy yli puoleen tutkituista toimintamalleista.

Viiden yleisimmän piirteen joukkoon mahtuu seitsemän sosiaalisen innovaation piirrettä (kuva 9). Yleisin lastensuojelun toimintamalleissa esiintyvä sosiaalisen innovaation piirre on kohderyhmä- ja tarvelähtöisyys (91 %), toiseksi yleisimpiä piirteitä ovat yhteiskunnallinen päämäärä ja keinoiltaan sosiaalinen innovaatio. Kolmanneksi yleisimmät kaksi piirrettä ovat ratkaisu yhteiskunnan tarpeisiin ja ongelmiin sekä paikallisuus ja kontekstisidonnaisuus. Neljänneksi yleisin sosiaalisen innovaation piirre on innovaation laatu levitettävyyden näkökulmasta ja viidenneksi yleisin liittyminen laajasti lasten, nuorten ja perheiden arkeen. Nämä ja kuudenneksi yleisin piirre uutta osaamista kasvattava innovaatio sisältyvät kahdeksaan kymmenestä sosiaalisesta innovaatiosta.

Harvinaisin lastensuojelun sosiaalisen innovaation piirre on kiinnittyminen ekosysteemiin

Vähiten esiintyvät kahdeksan sosiaalisten innovaatioiden erityispiirrettä erottavat sosiaaliset innovaatiot selkeästi muista innovaatiotyypeistä kuten palvelu- ja tuoteinnovaatioista. Nämä erityispiirteet ovat Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027-ohjelman mukanaan tuomia uusia erityispiirteitä lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden kehittämistoimintaan.

Harvinaisin piirre on kiinnittyminen ekosysteemiin (53 %). Toiseksi harvinaisin piirre on uusi, toimiva idea ja se sisältyi kuudesosaan toimintamalleista. Uusi toimiva idea on innovaation peruspiirre, riittää kuitenkin, että innovaatio on jotain asiayhteydessään uutta kts. luku 4.3.1. Kolmanneksi harvinaisimmat piirteet ovat ratkaisun sosiaalinen, taloudellinen ja ekologinen kestävyys ja uudet vuorovaikutussuhteet. Neljänneksi harvinaisimmat piirteet ovat verkostomaisuus, osallisuus ja yhteiskehittäminen. Viidenneksi harvinaisin yhteiskunnallista hyvää tuottava vaikutus. Kolmas, neljäs ja viides harvinaisin piirre sisältyvät seitsemäsosaan toimintamalleista. (Esitetty tarkemmin kuviossa 2).

Kuvio 2. Eri sosiaalisten innovaatioiden yksittäisten piirteiden prosentuaalinen yleisyys case-aineistossa (n=55).

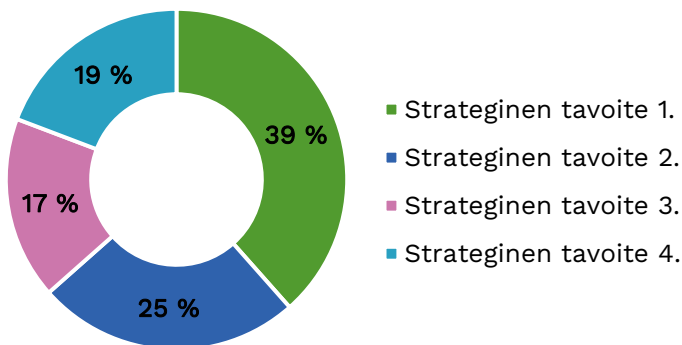
4.2 Sosiaalisten innovaatioiden piirteiden yleisyys eri strategisissa teemoissa

Toiseksi Innokylään tallennettuja lastensuojelun toimintamalleja tarkasteltiin koodaamalla toimintamallit numeroilla 1–4 luvussa 2.3 esitellyn Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen – ohjelmakauden neljän strategisen teeman kautta. Tällöin tutkimuskysymyksenä oli:

2. Miten paljon ja millaista lastensuojelun kehittämisen neljän strategisen tavoitteen mukaista kehittämistyötä on mallinnettu Innokylään?

Ensin tarkastellaan toimintamallien jakautumista neljään eri strategiseen teemaan (kuvio 3). Eniten sosiaalisten innovaatioiden piirteitä oli strategisessa teemassa 1: sijoitusten vähentäminen (39 %); toiseksi eniten teemassa 2: perheiden tuki (25 %), kolmanneksi eniten teemassa 4: päihde – ja mielenterveyspalvelut sijais-huollossa (19 %) ja vähiten teemassa 3: jälkihuolto (17 % kaikista toimintamalleista). Kolme mallia oli vaikea luokitella vain yhteen strategiseen teemaan, siksi kuvassa 11. n=52, ei 55. tarkemmin liitteessä1.).

Toimintamallien jakautuminen strategisiin teemoihin (n=52)

Kuvio 3. Kaikkien toimintamallien jakautuminen neljään eri strategiseen teemaan (n=52).

Seuraavassa tarkastellaan, mitkä sosiaalisten innovaatioiden piirteistä ovat yleisimpiä neljässä eri strategisessa teemassa ja mihin sosiaalisten innovaatioiden piirteisiin tulisi käynnissä olevalla uudella ohjelmakaudella kiinnittää enemmän huomioita Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen – ESR+ -hankehaun osalta.

Ennen sosiaalisten innovaatioiden piirteiden tarkastelua eri strategisissa teemoissa voidaan todeta, että piirteiden esiintyminen eroaa eri teemoissa niin eri piirteiden välillä, kuin niiden esiintymisen prosentuaalisissa määrissä. Esimerkiksi yksi yleisimpiin kuuluva ja vähiten esiintyvä piirre oli sama teemoissa 1. sijoitusten vähentäminen ja 2. perheiden tuki, mutta ne olivat näissä teemoissa päinvastaisessa järjestyksessä.

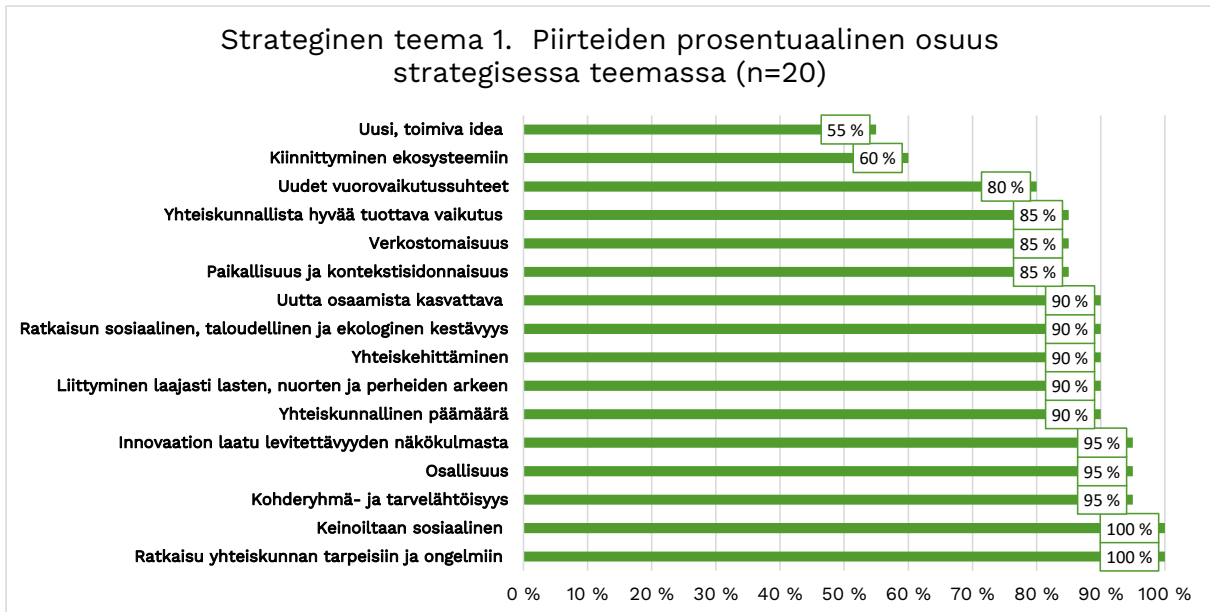
Yksi katsauksessa mukana olleista malleista (#Munperheet, suunnitelmallisen perheen jälleenyhdistämisen malli) on kirjattu sekä ensimmäisen että toisen strategisen teeman alle.

4.2.1 Sijoitusten vähentäminen

Tässä teemassa lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteiden yleisyys vaihteli 55–100 prosenttiin (kuvio 4). Viisi yleisintä piirrettä strategisessa teemassa yksi eli sijoitusten vähentäminen olivat: ratkaisu yhteiskunnan tarpeisiin ja ongelmiin sekä keinoiltaan sosiaalinen. Nämä kaksi piirrettä sisältyivät kaikkiin toimintamalleihin tässä strategisessa teemassa. Kolme seuraavaksi yleisintä piirrettä olivat kohderyhmä- ja tarvelähtöisyys, osallisuus ja innovaation laatu levitettävyyden näkökulmasta. Ne sisältyivät reiluun yhdeksäsosaan toimintamalleista.

Piirteitä, joita tässä teemassa esiintyi vähiten ja joihin tulisi kiinnittää uudella ohjelmakaudella enemmän huomiota olivat: uusi, toimiva idea (55 %, harvinaisin piirre ks. luku 4.3.1.), kiinnittyminen ekosysteemiin,

uudet vuorovaikutussuhteet, yhteiskunnallista hyvää tuottava vaikutus, verkostomaisuus, paikallisuus ja kontekstisidonnaisuus, jotka sisältyivät kuudesta reiluun kahdeksasosaan toimintamalleista.

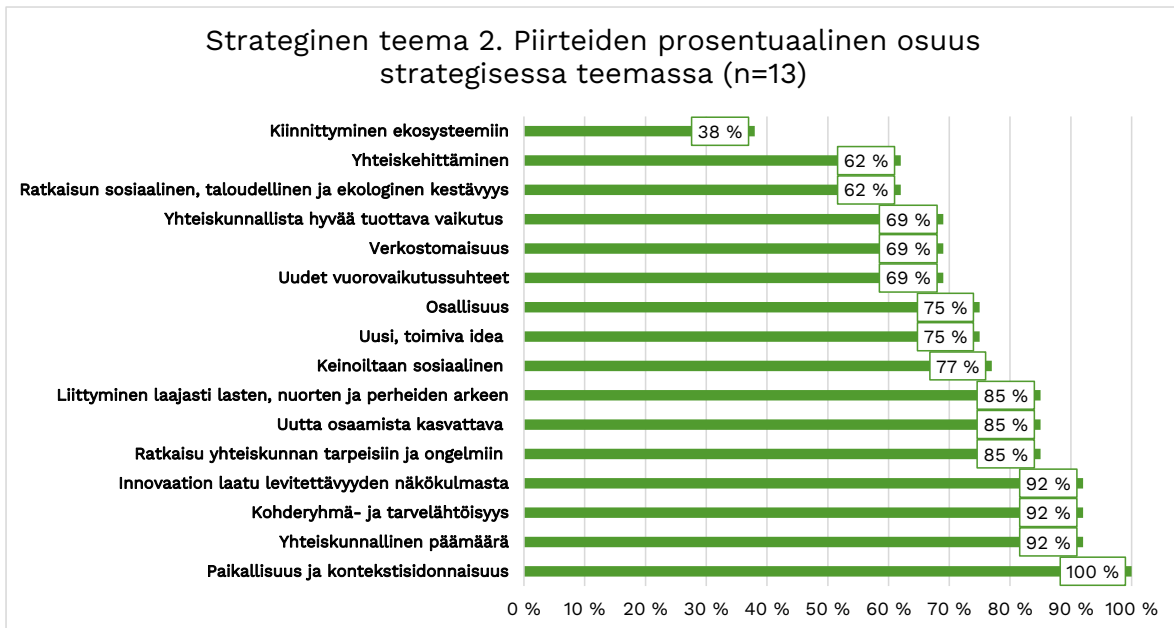

Kuvio 4. Sosiaalisten innovaatioiden piirteiden yleisyys strategisessa teemassa 1. Sijoitusten vähentäminen (n=20).

4.2.2 Perheiden tuki

Tässä teemassa lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteiden yleisyys vaihteli eniten 38–100 prosenttiin (kuvio 5). Yleisin piirre strategisessa teemassa kaksi eli perheiden tuki oli: paikallisuus ja kontekstisidonnaisuus, joka sisältyi kaikkiin toimintamalleihin tässä teemassa. Toiseksi yleisin piirre oli yhteiskunnallinen päämäärä, joka sisältyi joka yhdeksänteen toimintamalleista. Muut yleisimmät piirteet olivat kohderyhmä- ja tarvelähtöisyys, innovaation laatu levitettävyyden näkökulmasta, ratkaisu yhteiskunnan ongelmiin, uutta osaamista kasvattava ja kiinnittyminen laajasti lasten, nuorten ja perheiden arkeen. Nämä piirteet sisältyivät kahdeksasosaan toimintamalleista.

Piirteitä, joita tässä teemassa esiintyi vähiten ja joihin tulisi kiinnittää uudella ohjelmakaudella enemmän huomiota, olivat: kiinnittyminen ekosysteemiin (38 %, harvinaisin piirre), yhteiskehittäminen, ratkaisun sosiaalinen, taloudellinen ja ekologinen kestävyys, yhteiskunnallista hyvää tuottava vaikutus, verkostomaisuus ja uudet vuorovaikutussuhteet. Nämä piirteet sisältyivät reiluun kuudesosaan toimintamalleista.

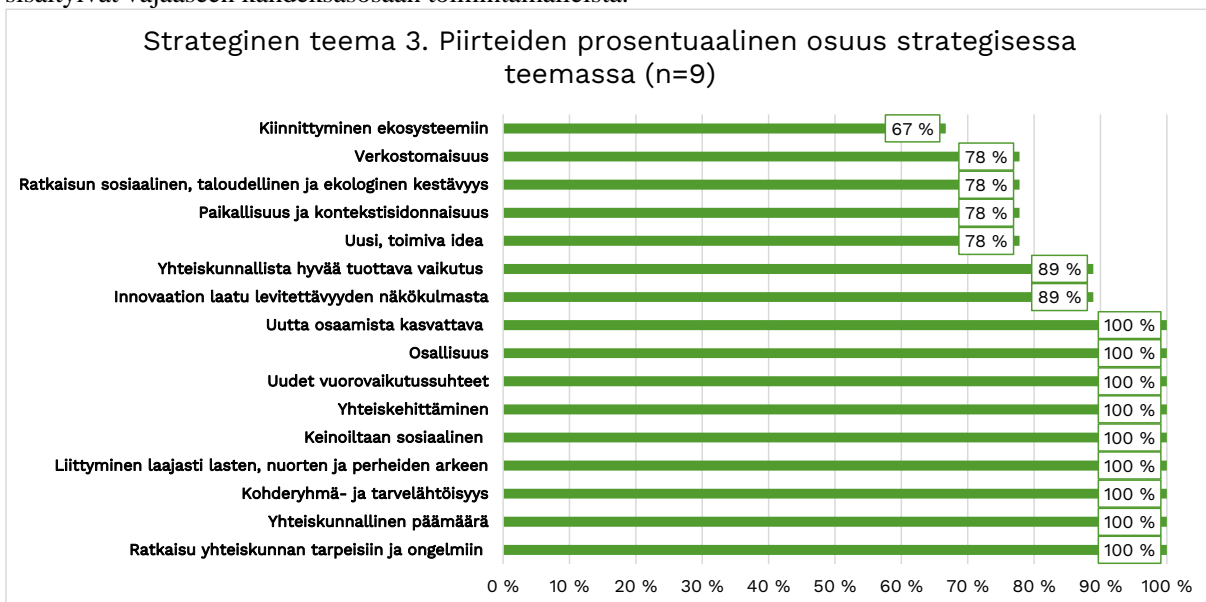

Kuvio 5. Sosiaalisten innovaatioiden piirteiden yleisyys strategisessa teemassa 2. Perheiden tuki (n=13).

4.2.3 Jälkihuollon uudistaminen

Tässä teemassa lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteiden yleisyys vaihteli vähiten jakautuen 67–100 prosentin väliin (kuvio 6). Yleisimmät piirteet strategisessa teemassa kolme eli jälkihuollon uudistaminen olivat: ratkaisu yhteiskunnan tarpeisiin ja ongelmiin, yhteiskunnallinen päämäärä, kohderyhmä- ja tarvelähtöisyys, kiinnittyminen lasten, nuorten ja perheiden arkeen, keinoiltaan sosiaalinen, yhteiskehittäminen, uudet vuorovaikutussuhteet, osallisuus ja uutta osaamista kasvattava. Nämä piirteet sisältyivät kaikkiin toimintamalleihin tässä teemassa.

Piirteitä, joita tässä teemassa esiintyi vähiten ja joihin, tulisi kiinnittää uudella ohjelmakaudella enemmän huomiota olivat: kiinnittyminen ekosysteemiin (67 %, harvinaisin piirre). Verkostomaisuus, ratkaisun sosiaalinen, taloudellinen ja ekologinen kestävyys, paikallisuus ja kontekstisidonnaisuus ja uusi, toimiva idea sisältyivät vajaan kahdeksasosaan toimintamalleista.

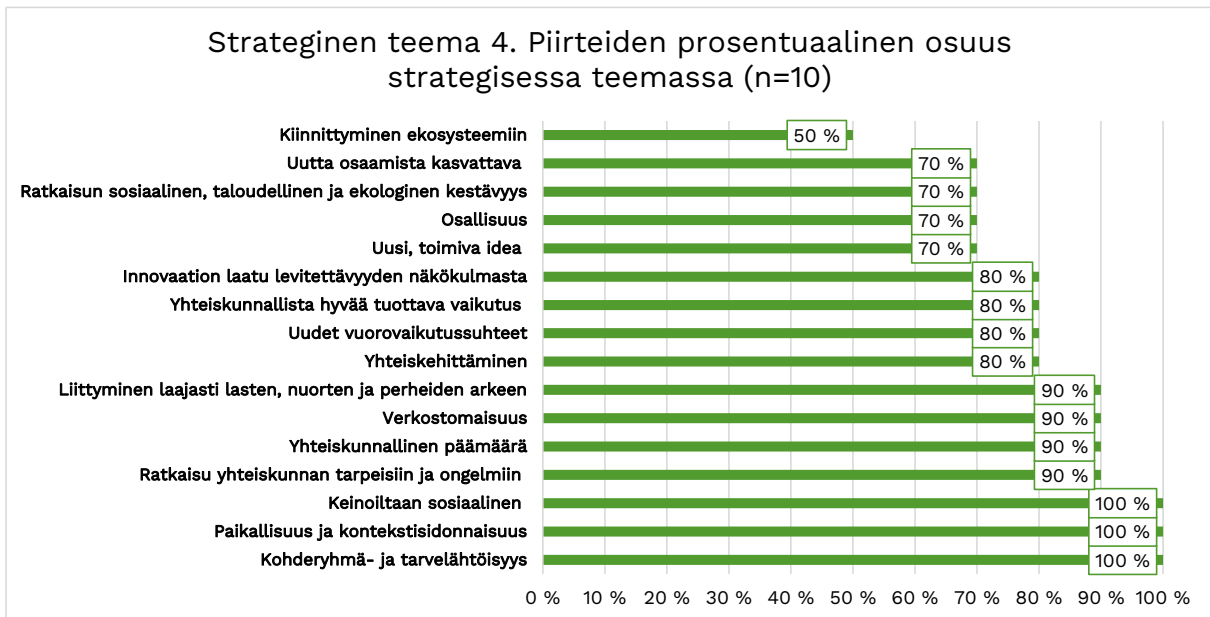

Kuvio 6. Sosiaalisten innovaatioiden piirteiden yleisyys strategisessa teemassa 3. Jälkihuolto (n=9).

4.2.4 Päihde- ja mielenterveyspalvelut sijaishuollon aikana

Tässä teemassa lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteiden yleisyys vaihteli 50–100 prosentin välillä (kuvio 7). Yleisimmät piirteet strategisessa teemassa 4 eli päihde- ja mielenterveyspalvelut sijaishuollon aikana olivat: kohderyhmä- ja tarvelähtöisyys, paikallisuus ja kontekstisidonnaisuus sekä keinoiltaan sosiaalinen (100 %). Ratkaisu yhteiskunnan tarpeisiin ja ongelmiin, yhteiskunnallinen päämäärä, verkostomaisuus ja liittyminen laajasti lasten, nuorten ja perheiden arkeen sisältyivät yhdeksäsosaan toimintamalleista.

Piirteitä, joita tässä teemassa esiintyi vähiten ja joihin, tulisi kiinnittää uudella ohjelmakaudella enemmän huomiota olivat: kiinnittyminen ekosysteemiin (50 %, harvinaisin piirre). Uutta osaamista kasvattava, ratkaisun sosiaalinen, taloudellinen ja ekologinen kestävyys, osallisuus ja uusi, toimiva idea, jotka sisältyivät seitsemäsosaan toimintamalleista.

Kuvio 7. Sosiaalisten innovaatioiden piirteiden yleisyys strategisessa teemassa 4. Päihde- ja mielenterveyspalvelut sijaishuollon aikana (n=10).

4.3 Lastensuojelun sosiaalisten erityispiirteiden kuvaukset ja esimerkit käytännön kehittämisessä

Tässä aluvussa esitellään lopuksi erityispiirteiden tarkemmat yksityiskohtaiset kuvaukset sekä kaksi esimerkkiä siitä, miten kukin erityispiirre esiintyy käytännön kehittämistoiminnassa Innokylään kuvatuissa toimintamalleissa. Erityispiirteiden tarkemmat kuvaukset on koottu joko sosiaalisia innovaatioita yleisesti tai lastensuojelua erityisesti kuvaavista teoksista viime vuosilta.

4.3.1 Uusi, toimiva idea

OECD:n mukaan julkisen sektorin innovaatio on jotain asiayhteydessään uutta, joka on otettu käyttöön, ja joka luo arvoa. Julkisen sektorin innovaatio on uusi tai parannettu palvelu, tuote tai prosessi tai niiden yhdistelmä, joka poikkeaa merkittävästi organisaation aiemmista palveluista, prosesseista tai tuotteista, ja jolla pyritään saamaan aikaan vaikuttavuutta yhteiseksi hyväksi.

Jotta palvelu, tuote tai prosessi voidaan katsoa innovaatioksi, sen on oltava myös mahdollisten käyttäjien, kuten asiakkaiden tai työntekijöiden käytössä. Innovaation tulee olla uusi organisaatiossa, mutta sitä on voitu käyttää tai kehittää aikaisemmin toisaalla. (Kuivalainen ym. 2022.)

Kaksi esimerkkiä erityispiirteestä käytännön kehittämistoiminnassa

Uusi lastensuojelun kokemusasiantuntija- ja vertaistoiminnan rakenne koko Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueelle kehitettiin vuonna 2022. Lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen ja hänen läheisensä kokemusasiantuntijuuden, osallisuuden ja vertaisuuden käsitteiden tärkeys oli tunnistettu aiemmin alueella, mutta toiminnoille puuttuivat selkeät, konkreettiset ja systemaattiset rakenteet. Aiemmin toiminta kytkeytyi erillisiin hankkeisiin ja oli osin irrallista ja asiantuntijoiden kehittämisen tarpeista nousevaa. Tämä ei ole tarjonnut toiminnoille jatkuvuutta eikä systemaattisuutta huomioiden koko hyvinvointialue. Järjestöt (esim. Pesäpuu ry, Suomen Kasper ry) ovat tehneet pitkään uranuurtavaa ja tärkeää työtä kokemus- ja vertaistoimintojen saralla, mutta olivat toivoneet myös mukaan julkista sektoria systemaattisesti ja rakenteellisesti. Uusi rakenne huomioi kaikenikäiset lapset ja on osa jokaisen asiakkuuspolkua. Linkki caseen Innokylässä: [Etelä-Pohjanmaan lastensuojelun kokemusasiantuntija- ja vertaistoiminnan rakenne hyvinvointialueelle | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

Uusi rikoksilla oireilevien nuorten aikuisten systeminen toimintamalli sosiaalihuoltoon rakennettiin ja pilotoitiin Rikoksilla oireilevat nuoret (Ri-O) -hankkeessa Vantaalla 2020–2023. Tavoitteena on tukea vakavia ja toistuvia rikoksia tekeviä 18–24-vuotiaita nuoria viranomaisyhteistoiminnassa kohti rikoksetonta ja päihteetöntä elämää. Suomessa ei ole ollut aiemmin systemaattisia malleja niille nuorille, joilla on toistuvaa rikoskäyttäytymistä varhaisen puuttumisen jälkeen. Linkki caseen Innokylässä: [Rikoksilla oireilevien nuorten aikuisten toimintamalli sosiaalihuoltoon | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

4.3.2 Ratkaisu yhteiskunnan tarpeisiin ja ongelmiin

Tarkoituksella on suuri merkitys innovaation sosiaalisuudelle. Sosiaaliset innovaatiot etsivät uusia ratkaisuja yhteiskunnan tarpeisiin ja ongelmiin selkeänä tavoitteenaan yhteinen hyvä. Niitä synnyttää halu vastata yhteiskunnallisiin tarpeisiin paremmin kuin vakiintuneet vaihtoehdot tälle hetkellä vastaavat. Perinteiset yksityiset markkinat saattavat jättää näitä tarpeita huomiotta tai julkinen sektori on pystynyt vastaamaan niihin huonosti tai ei ollenkaan. (Demos Helsinki 2022.)

Kaksi esimerkkiä erityispiirteestä käytännön kehittämistoiminnassa

Konsultaatiomalli lastensuojelulaitoksille – Konsultaatiomallin toiminta kiinnittyy lastensuojelulaitoksissa tehtävään päihdetyöhön. Tavoitteena on tukea laitoksissa tehtävää työtä nuorten auttamiseksi monitoimijasta verkostoa hyödyntäen ja vähentää nuorten lähettämistä muihin palveluihin. Malli on luotu osana Tulevaisuuden lastensuojelu -hanketta, jossa kehitettiin Etelä-Suomen yhteistoiminta-alueella asuvien lastensuojelun asiakkaiden, lasten ja nuorten palveluja.

Valtakunnallisesti on tunnistettu tarve lastensuojelun asiakkuudessa olevien päihdepalvelujen kehittämiseksi. Lastensuojelulaitoksissa tehdään vaativaa lastensuojelutyötä ja työntekijät tarvitsevat tuekseen kumppanuutta päihde- ja mielenterveyspalveluista onnistuakseen tehtävässään. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Konsultaatiomalli lastensuojelulaitoksille | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

Suunnitelmallisen perheen jälleenyhdistämisen toimintamalli (#Munperheet) – Pesäpuu ry:n vuosina 2017–2021 #Munperheet -hankkeessa luotua suunnitelmallisen perheen jälleenyhdistämisen mallia voi käyttää apuna tilanteissa, jossa huostaanoton purkua ja perheen jälleenyhdistämistä pohditaan. Sen avulla voidaan edesauttaa lapsen edun mukaista ja suunnitelmallista perheen jälleenyhdistämistä.

Lastensuojelulain mukaan huostaanotto on voimassa toistaiseksi ja lapsen paluuta kotiin tulee arvioida vuosittain asiakassuunnitelmanneuvotteluissa. – Konkreettisten ja selkeiden tavoitteiden puuttuminen sekä aikuispalvelujen ja lastensuojelun riittämätön yhteistyö hidastavat ja estävät jälleenyhdistymisiä. Sijoitetuille lapsille, vanhemmille

ja perhehoitajille suunnattu tuki vaihtelee, eikä mikään taho näytä ottavan selkeää vastuuta kokonaisuudesta. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Suunnitelmallisen perheen jälleenyhdistämisen malli | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

4.3.3 Yhteiskunnallista hyvää tuottava vaikutus

Sosiaalisten innovaatioiden ytimessä on uusien ratkaisujen tarjoaminen yhteiskunnan tarpeisiin ja ongelmiin tavoitteenaan hyvinvoinnin lisääminen. Sosiaalisten innovaatioiden käsite on väline keskustelun helpottamiseksi ja yhteiskunnallisen hyvän saavuttamiseksi.

Yhteiskuntien kohtaamat haasteet vaativat hyvinvointilähtöisiä systeemisiä ratkaisuja, jotka vaikuttavat monella eri tasolla tuoden yhteen yksittäisten kehittämishankkeiden toimijat ja tulokset. Siksi osaamista on vahvistettava verkostoista käsin edistämällä toimijoiden välistä vuorovaikutusta, vertaisoppimista ja yhteistyötä. Oma toiminta pystytään näin kytkemään osaksi yhteistä jaettua suuntaa ja laajaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta. (Demos Helsinki 2022)

Kaksi esimerkkiä erityispiirteestä käytännön kehittämistoiminnassa

SISUKAS – monialainen työskentelymallin tiimi sijoitettujen lasten ja nuorten koulunkäynnin tueksi, muodostuu lapsen sosiaalityöntekijästä, erityisopettajasta ja psykologista, kartoittaa sijoitetun lapsen tilanteen, järjestää tuen sekä konsultoi verkostoa. Systemaattinen työskentelymalli ja lapsen ympärille koottu tiimi yhdessä vahvistaa sijoitetun lapsen koulunkäyntiä ja siellä pärjäämistä, psyykkistä hyvinvointia ja ennaltaehkäisee syrjäytymistä, jotka ovat myös yhteiskunnallisesti hyvää tuottavia asioita tukien lasta kiinnittymään yhteiskuntaan ja voimaan hyvin. Mallia on kehitetty Pesäpuu ry:ssä vuosina 2012–2016. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [SISUKAS - monialainen työskentelymalli sijoitettujen lasten ja nuorten koulunkäynnin tueksi | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

Visioverkko: Ensikodin odotusajan työskentely etäyhteydessä palvelua tarjotaan ensikotiin tuleville perheille. Työskentelyä tehdään odottavan äidin kanssa ennen ensikotiin tuloa. Asiakkaat ohjautuvat muun muassa neuvolan ja lastensuojelun kautta. Visioverkko-hankkeen aikana 2011–2013 yhdistyksessä kehitettiin etäyhteysspalveluiden kokonaisuus sekä avo- että jälkihuoltotoimintaan. Etäyhteydellä käynnistettiin myös vapaaehtois- ja ryhmätoimintaa.

Lapin alueen asukkaat ovat olleet eriarvoisessa asemassa palveluiden saatavuuden suhteen, sillä palveluiden hyödyntämistä vaikeuttavat pitkät välimatkat. Yhteiskunnallisesti hyvää tuottava vaikutus näkyy toimintamallissa siinä, että etämenetelmien myötä ihmisten maantieteellinen eriarvoisuus ja syrjäytymisen riski vähenevät, koska pääsy palvelujen ja avun piiriin ovat mahdollistuneet paremmin. Tätä myöten myös kansalaisten aktiivisuus ja osallisuus mahdollistuu paremmin. Mallia on kehitetty Lapin ensi- ja turvakodissa osana Visioverkko-hanketta vuosina 2011–2013. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Visioverkko – Ensikodin odotusajan työskentely etäyhteydessä | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

4.3.4 Kohderyhmä- ja tarvelähtöisyys

Sosiaaliset innovaatiot erotetaan määrittelyissä muista innovaatioista, sillä perusteella, että ne vastaavat erityisesti sosiaalisiin tarpeisiin. Niillä tulee siis olla sosiaalinen vaikutus tai seuraus, jonka avulla ratkaistaan jokin sosiaalinen ongelma. Vaikka innovaatiot ovat ensisijaisesti tarvelähtöisiä, hyötyjä voidaan arvioida toki myös taloudellisilla mittareilla. (Lehtelä & Koivisto 2019, 8.)

Kohderyhmälähtöisyys tarkoittaa, että palvelut tai innovaatiot suunnitellaan ja toteutetaan vastaamaan juuri tietyn kohderyhmän tarpeita, toiveita ja odotuksia. Kohderyhmälähtöisyys edellyttää kohderyhmän tuntemista, kuulemista ja mukaan ottamista yhteiskehittämiseen. Sosiaalisten innovaatioiden kehittämisen tulee

siis perustua kysyntään ja määriteltyihin sosiaalisiin tarpeisiin, ei organisaatioiden olemassa olevaan tarjontaan (Lehtelä & Koivisto 2019, 12).

Kaksi esimerkkiä erityispiirteistä käytännön kehittämistoiminnassa

Tehostetun perhetyön intervallijakso – Vantaalla kehitetty tehostetun perhetyön intervallijakso on työmuoto, joka mahdollistaa perheelle nopean avun, perhetyön lyhyen kertaus- ja arviointijakson tuttujen työntekijöiden kanssa. Kohderyhmänä on lastensuojelun asiakasperheet, joilla on takana vähintään yksi tehostetun perhetyön jakso vuoden sisään.

Tehostetun perhetyön jaksolla asetetaan aina tavoitteet ja jakson päättyessä arvioidaan, onko tavoitteet saavutettu. Toimintamallia kehitettäessä asiakkaat ovat olleet mukana kehitystyössä, ideoimassa ja antamassa palautetta. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Tehostetun perhetyön intervallijakso | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

Lapsilähtöinen väkivaltatyön palvelu perheille – Tampereen ensi- ja turvakotiryksissä kehitetyn toimintamallin mukaan apua tarjotaan kaikille perheenjäsenille, kun 0–17 –vuotias lapsi tai nuori on altistunut perheessä tapahtuneeseen väkivaltaan tai sen uhkaan. Työ sisältää perheen tutustumiskäynnin, jokaisen perheenjäsenen yksilötyön jakson ja perheen loppuneuvottelun.

Lapsilähtöisellä, koko perheen käsittävällä väkivaltatyön toimintamallilla tavoitellaan tämän ajan ilmiöitä tukevaa työtapaa, jossa huomiota kiinnitetään niin yhteiskunnallisesti kuin asiakasperheiden osalta laajempaan kokonaisuuteen. Tällä työtavan muutoksella tavoitellaan perheenjäsenten, erityisesti perheen lasten, kokemusta entistä suuremmasta osallisuudesta elämässään.

Perhe- ja lähisuhdeväkivallasta toipumiseen on tarjottava riittävästi tukea. Ilman riittävästi tukea väkivallalle altistumisen vaikutukset lapseen ovat elinikäisiä. Lasten auttaminen on inhimillinen ja kannattava investointi myös taloudellisesti. Uusimmat ACE-tutkimukset osoittavat lapsena koetun väkivallan pitkäaikaiset, jopa elinikäiset terveydelliset, mielenterveydelliset ja sosiaaliset vaikutukset. Meillä ei ole varaa jättää näitä lapsia auttamatta. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Lapsilähtöinen väkivaltatyön palvelu perheille | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

4.3.5 Liittyminen laaja-alaisesti lasten, nuorten ja perheiden arkeen

Jotta lasten, nuorten ja perheiden pärjäävyyttä voidaan vahvistaa, on oltava tietoa, minkälaisiin arkisiin tarpeisiin sosiaalisella innovaatiolla on tarkoitus löytää ratkaisua. Sosiaalisen innovaation liittyminen kohderyhmän arkeen edellyttää siten kohdan 1.2.4. (Kohderyhmä- ja tarvelähtöisyys) toteutumista. Ilman kohderyhmän kuuntelemista ja tuntemista on vaikea tietää, millainen innovaatio on tarpeen ja miten kohderyhmä voi siihen liittyä arjessaan ja arjen toimintaympäristöissään.

Kaksi esimerkkiä erityispiirteistä käytännön kehittämistoiminnassa

Rikoksilla oireilevat nuoret (Ri-O) -hankkeessa rakennettiin ja pilotoitiin systemaattinen toimintamalli sosiaalihuoltoon. Tavoitteena on tukea vakavia ja toistuvia rikoksia tekeviä 18–24-vuotiaita nuoria viranomaisyhteistoiminnassa kohti rikoksetonta ja päihteetöntä elämää. Hankkeessa on tehty asiakastyötä, jotta toimintamallissa osataan ottaa huomioon se, millaisissa viranomaisprosesseissa nuoret ovat. Nuorten kokemuksia on hyödynnetty siinä, millaista tukea he toivovat sosiaalihuollosta – ja kokemuksia siitä, miten palveluja ei saa tai miten palvelut eivät vastaa heidän tarpeisiinsa; tai mitkä asiat toimivat hyvin.

Asiakkaat osallistuvat KRIMOn tutkimukseen ja sitä kautta vaikuttavat nuorisoriikollisuuden ymmärrykseen valtakunnallisesti. Asiakkaiden kokemustiedon myötä nuorisososiaalityön ydin on vahvistunut: palvelujen ja ammattihenkilöiden tulee

sitoutua nuoren tukemiseen. Nuorten kanssa työskentelevillä tulee olla sisäistettynä nuoren eri ikäkausien kehitystehtävät sekä riittävä ymmärrys rikosprosessista ja päihderiippuvuuden merkityksestä rikoskäyttäytymisessä sekä näennäisessä palveluihin tai tukeen sitoutumattomuudessa. Nuorisososiaalityötä on syytä tehdä pitkäjänteisesti, etsivällä ja jalkautuvalla työotteella. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Rikoksilla oireilevien nuorten aikuisten toimintamalli sosiaalihuoltoon | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

Intensiivinen arkivalmennus itsenäistyville nuorille lastensuojelun jälkihuollossa on matalan kynnyksen rinnalla kulkevaa toimintaa, joka keskittyy nuoren kokonaisvaltaiseen tukeen. Tapaamisia on vähintään kerran viikossa riippuen nuoren tarpeesta. Valmennuksessa on esillä nuorelle tärkeitä asiat ja se voi alkaa nuoren kotoa tai nuoren toiveiden mukaisesti esimerkiksi kahvilassa, kuntosalilla tai ruuanlaiton lomassa. Valmentaja tukee nuorta toimimaan itse ja ilmaisemaan rohkeasti omia toiveitaan ja odotuksiaan. Tekemisen yhteydessä keskustellaan nuorelle tärkeitä asioista.

Valmennuksessa edetään pienin askelin kohti työ- ja koulutuspolkuja. Tapaamisten välillä valmentaja ja nuori pitävät yhteyttä viesteillä tai etäyhteyksin. Yhteydenpito auttaa luottamuksellisen suhteen syntymistä. Toimintamallissa huomioidaan nuoren tarpeet ja erilaisten yhteydenpidon muodot sekä nuorelle sopivat tapaamispaikat. Valmennus kiinnittyy täten hyvin lähelle nuoren omaa elinpiiriä, arkea ja tarpeita. Mallia on kehitetty vuosina 2020–2023 osana Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE)-hanketta. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Intensiivinen arkivalmennus itsenäistyville nuorille lastensuojelun jälkihuollossa | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

4.3.6 Keinoiltaan sosiaalinen

Sosiaalisten innovaatioiden vaikutusmekanismit ovat moninaisia: ne muuttavat perustavanlaatuisesti rutiineja, resurssivirtoja, valtasuhteita tai vallitsevia käsityksiä. Ne ovat sosiaalisia paitsi päämääriltään myös keinoiltaan: ongelmia ratkoessaan ja tarpeita tyydyttäessään ne samalla muuttavat tai luovat uusia sosiaalisia suhteita ja yhteistyötä, antavat usein ihmisille roolin tarpeiden tyydyttämisessä ja siten parantavat yksilöiden ja yhteiskunnan kykyä toimia. (Demos Helsinki 2022.)

Kaksi esimerkkiä erityispiirteistä käytännön kehittämistoiminnassa

Enna-malli on ennakollisten lastensuojeluilmoitusten keskitettyä arviointia ja tukea lapsiperheiden ja lastensuojelun päivystyksessä. Tavoitteena on asiakkaan oikea-aikainen, vaikuttava kohtaaminen ja ohjaaminen palveluihin varhaisessa vaiheessa sekä kiireellisten sijoitusten välttäminen. Ennakollisten lastensuojeluilmoitusten keskittäminen kahdelle työntekijälle mahdollistaa ilmoituksia koskevien ilmiöiden ja trendien tarkemman havaitsemisen. Esille nostettuihin havaintoihin on reagoitu joustavalla työn kehittämisenä. Käytännöistä, jotka eivät palvele asiakasta luovutaan ja tilalle otetaan käyttöön uusia toimintatapoja, jotka on koettu hyödyllisiksi. Äidit ovat myös usein varsin motivoituneita muutostyöskentelyyn jo raskauden aikana. Heillä on halua tehdä muutoksia elämässään itsensä ja tulevan vauvan vuoksi.

Äidit osaavat usein itse myös sanoittaa omaa päihdehoitoa tai vanhemmuustaitoja koskevaa tuen tarvettaan. Usein heillä on myös toive siitä, että vanhemmuustyöskentely alkaisi jo raskauden aikana. Keinoina sosiaalinen näyttäytyy toimintamallissa niin, että yhteistyön muotoa on muutettu vastaamaan paremmin asiakkaan tarpeita sekä asiakkaat pääsevät itse myös sanoittamaan hoitoonsa ja vanhemmuustaitoihinsa koskevia toiveita. Sosiaalisuus näkyy niin keinoina, kuin päämääräkin toimintamallissa. Mallia on kehitetty Vantaan kaupungin lapsiperheiden sosiaalityön yksikössä. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Enna-malli — keskitetty ennakollisten lastensuojeluilmoitusten käsittely | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

#Munperheet – Suunnitelmallisen perheen jälleenyhdistämisen mallia voidaan käyttää apuna tilanteissa, jossa huostaanoton purkua ja perheen jälleenyhdistämistä pohditaan. Sen avulla voidaan edesauttaa lapsen edun mukaista ja suunnitelmallista perheen jälleen yhdistämistä. Keinoiltaan sosiaalinen toteutuu toimintamallissa siinä, että perheen jälleenyhdistämisen arvioinnissa kaikkien osapuolten osallistuminen on välttämätöntä.

Jokaisen lapsen ja aikuisen tulee saada ilmaista mielipiteensä ikä-, kehitys- ja kokemustaso huomioiden. Perheen tarpeita vastaava tuki mietitään yhdessä lapsen ja perheen kanssa. Suunnitelma tehdään yhdessä lapsen, nuoren ja perheen sekä muiden asiainsaisten kanssa. Toimintamalli mahdollistaa kaikkien osapuolten yhteistyön ja vuorovaikutuksen antaen kaikille toimijan roolin. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Suunnitelmallisen perheen jälleenyhdistämisen malli | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

4.3.7 Uudet vuorovaikutussuhteet

Uudet vuorovaikutussuhteet ovat sosiaalisten innovaatioiden määritelmän ydintä. Vuorovaikutuksen hyötyinä mainitaan mm. (Demos Helsinki 2022), että se mahdollistaa, että kehittäjillä on mahdollisuus pitkäjänteisempään kehittämiseen, jossa kehittämisen rahoitus taipuu kokeiluihin, kokeiluista ja epäonnistumisista oppimiseen sekä kehittämisen mukauttamiseen opitun perusteella. Tämä tukee uusien toimivien toimintamallien kehittämistä sekä skaalautumisen edellyttämää jatkokehittämistä. Vuorovaikutus on myös yksi yhteisövaikuttavuuden viitekehysten (collective impact) keskeisistä piirteistä vaikuttavuuden edistäjänä ja toimijoiden yhdistäjänä.

Kaksi esimerkkiä erityispiirteestä käytännön kehittämistoiminnassa

Lastensuojelun jälkihuollon ja nuorten työpajojen välinen yhteistyö avaa jälkihuollon nuorille monipuolisia mahdollisuuksia sosiaaliseen vahvistumiseen. Työpajat tarjoavat mahdollisuuden yhdistää voimia lastensuojelun jälkihuollon kanssa, koska heillä voi olla samoja asiakkaita. Yhteistyö ja voimavarojen yhdistäminen voi kehittää niin lastensuojelun kuin työpajan toimintaa nuorten kannalta tarkoituksenmukaisemmaksi ja mahdollistaa sellaisia toimintoja – esim. uudenlaisia ryhmätoimintoja, retkiä, leirejä, tapahtumia – jotka muuten jäisivät haaveeksi. Yhteistyöllä on siis paljon annettavaa kummallekin kentälle ja ennen kaikkea nuorille. Lastensuojelun jälkihuolto ja nuorten työpajat jakavat keskenään yhteisen päämäärän: nuorten sosiaalisen vahvistumisen niin, että heillä on eväät hyvinvointiin, itsenäiseen elämään ja osallisuuteen.

Toimintamallissa korostuu eri ammattilaisten vuorovaikutussuhteet nuoren elämässä, toinen toisiaan vahvistaen nuoren hyväksi. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Sytykkeitä lastensuojelun jälkihuollon ja nuorten työpajojen yhteistyölle | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

ÄITINÄ YHDESSÄ Päähteitä käyttävien raskaana olevien naisten ja vauvaperheiden monimuotoinen prosessiperusteinen tukitoiminta. Päähteitä käyttävien raskaana olevien naisten palveluita on ollut hyvinkin tarjolla, hajautetusti, mutta niiden välinen koordinaatio ei ole ollut parasta mahdollista. Uudella toimintamallilla mahdollistettiin systemaattisempi yhteistyö päihdeäitien ja vauvaperheiden tukemiseen.

Toimintamallin kehittämisessä hyödynnettiin moniammatillisuutta, prosessijohtamisen rakenteita sekä kokemusasiantuntijoita – ajatuksena, että yksi toimija ei yksin ratkaise tarvetta palvelujen paremmasta koordinaatiosta. Toimintamallin kuvauksessa kerrotaan, miten suunnitelmat verkoston ja päähteitä käyttävän äidin välillä ei toiminut aina suunnitellusti, mutta silloin kokoonnuttiin uudestaan yhteen, ja käytiin läpi, mitä on kenenkin vastuulla. Tärkeimmäksi kuvattiin yhteinen tahtotila. Toimintamalli syntyi, lisäsi ja vahvisti ammattilaisverkoston ja päähteitä käyttävän äidin vuorovaikutussuhteita ja sitä kautta äidin saamaa tukea. Mallia on ollut kehittämässä Jyväskylän

Päihdelääketieteen hoito- ja tutkimuskeskus Sovatek, Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystalvetut-neuvola, aikuissosiaalityö ja lastensuojelu, Keski-Suomen sairaanhoitopiirin HAL-poliklinikka sekä Keski-Suomen Ensi- ja Turvakoti ry:n Avopalveluyksikkö Aino. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [ÄITINÄ YHDESSÄ. Päihteitä käyttävien raskaana olevien naisten ja vauvaperheiden monimuotoinen prosessiperusteinen tukitoiminta | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

4.3.8 Osallisuus

Sosiaalinen osallisuus on sitä, että on osa ryhmää, toimii osana ryhmää ja tuntee olevansa osa ryhmää. Esimerkiksi lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminnassa nuoret pääsevät osaksi vertaisista koostuvia ryhmiä, mikä vahvistaa sosiaalisen osallisuuden kokemusta ja sen synnyttämiä positiivisia hyvinvointivaikutuksia. Lisäksi nuoret pääsevät osaksi poliittista osallisuutta, mikä vaikuttaa positiivisesti palvelujen kehittämiseen ja nuorten hyvinvointiin. (Kaijanen ym. 2022.)

Kaksi esimerkkiä erityispiirteistä käytännön kehittämistoiminnassa

Heijastin – Tekee perheen näkyväksi -toimintamalli on lastensuojelun avohuollon asiakkaita ja heidän perheitään voimaannuttava ja osallistava systeeminen työskentelytapa. Toimintamalli kiteytyy asiakkaiden kanssa pidettävään yhteiseen tapaamiseen ja ajattelumalliin, joka läpäisee koko asiakkuusprosessin.

Toimintamallin myötä suhdeperustainen työote on päässyt keskiöön. Säännönmukaisesti kerättävän asiakaspalautteen, Heijastin tapaamisissa saatujen sanallisten palautteiden sekä työskentelyn aikana kertyneen kokemuksen myötä voidaan todeta, että vuorovaikutteinen ja asiakkaan historiaa hyödyntävä työskentelyote on syventänyt työntekijöiden ymmärrystä asiakkaiden tilanteesta.

Systeemisyyden tukee asiakkaan osallisuutta omiin asioihinsa, perhe hyötyy kokonaisuuden huomioimisesta ja antaa asiakkaalle ymmärrystä siitä, miten ja miksi työskentelyssä edetään/jatketaan. Asiakkaiden ymmärrys tarvittavista tukitoimista on kasvanut kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen myötä. Asiakkaiden kokemus siitä, että he ovat tulleet kuulluiksi ja ymmärretyiksi on saadun palautteen mukaan vahvistunut. Nämä ovat osallisuuden elementtejä, jotka näkyivät toimintamallissa. Mallia on kehitetty Salon kaupungin lastensuojelun avohuollossa. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Heijastin - Tekee perheen näkyväksi -toimintamalli | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

Romaniperhetyö Veera-työmallissa tavoitteena on tarjota romaniperheille kulttuurisensitiivistä tukea elämänhallinnan vahvistamiseksi. Veera-työmallin neljän askeleen ohjelmassa korostuu systeeminen ja reflektiivinen työote.

Työmallin kehittämisen lähtökohtana ovat perhetyön asiakaskohtaamisissa saadut kokemukset. Veera-työmallissa osallisuuden edistäminen toteutuu kahdensuuntaisena, asiakkaan ja työntekijän kokemuksena. Veera-työmallissa perhetyötä tekee romani-taustainen sosiaalialan ammattilainen. Asiakkaan ja työntekijän yhteinen kulttuuritausta edistää paitsi luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen luomista myös molempien osapuolien yhteiskunnallista osallisuutta. Osallisuus näyttäytyy mallissa myös siinä, että asiakkaat ovat voineet vaikuttaa sen sisältöön ja muotoon. Veera-työmalli on Romano Missio ry:n hallinnoiman Eväitä arkeen -romaniperhetyöprojektin kehittämä työmuoto. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Romaniperhetyö Veera-työmalli | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

4.3.9 Yhteiskehittäminen

Yhteiskehittämisen taustalla on ajatus siitä, että palveluiden ideoinnissa, suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa sekä parhaimmillaan myös päätöksenteossa ovat mukana kansalaiset ja eri palveluiden

loppukäyttäjät yhteistyössä ammattilaisten, asiantuntijoiden ja viranomaisten kanssa. Yhteiskehittäminen verkostoi yhteen eri sidosryhmät, kuten kansalaiset, yritykset, kolmannen sektorin sekä julkisen sektorin. Yhteiskehittämisen tavoitteena on monitoimijaisen joukon avulla pyrkiä ratkaisemaan yhteiskuntaan ja sekä palveluihin liittyviä tarpeita ja ongelmia. (Mm. Pöyry-Lassila 2017, 25; Kauppinen ym. 2020, 4; Aaltonen ym. 2016.)

Julkisten palveluiden yhteiskehittämistä perustellaan yksilöiden tarpeiden huomioimisella eli asiakasläh-töisyyden varmistamisella, kansalaisten osallisuudella, rajallisten resurssien paremmalla kohdentumisella, uusilla ja luovilla ideoilla ja näkökulmilla sekä palveluiden yleisellä hyväksyttävyydellä. Yhteiskehittämisen nähdään siis tuottavan palveluihin laatua, vahvistavan demokratiaa, tehostavan tuottavuutta, lisäävän inno-vatiivisuutta sekä vahvistavan yhteiskunnallisten palveluiden legitimeettiä. (Jalonen 2019.)

Yhteiskehittämisen keinoina voidaan käyttää esimerkiksi palvelumuotoilun prosessia, asiakasraateja, dia-logeja, sekä kokemusasiantuntijuutta monin eri tavoin. Etenkin lastensuojelun kontekstissa yhteiskehittä-misessä tulee huomioida toiminnan eettisyys lastensuojeluun liittyvien erityisten valtaroolien vuoksi. Lasten-suojelun asiakkaat, jälkihuollon asiakkaita lukuun ottamatta, ovat alaikäisiä, jolloin heidän voidaan katsoa olevan erityisen haavoittuvassa asemassa, jos toiminnan eettisyyteen ei kiinnitetä huomiota. Sama eettisyy-den vaade liittyy myös lastensuojelun asiakkaiden vanhempiin ja heidän osallisuuteensa yhteiskehittämisen prosesseissa. (Mm. Inkinen ym. 2022, 118–119.)

Kaksi esimerkkiä erityispiirteestä käytännön kehittämistoiminnassa

Sijaishuollon haastekisassa 2020–2021 etsittiin ratkaisuja lastensuojelun sijaishuol-toon liittyviin haasteisiin yhteiskehittämisen ja haastekisan avulla. Pesäpuu ry:n haas-tekisassa lastensuojelun sijaishuollossa asuvat ja asuneet noin 15–29-vuotiaat nuoret, sijaissisarukset ja sijoitettujen lasten kotiin jääneet sisarukset sekä alan ammattilai-set kehittivät kolmen kuukauden ajan uudenlaisia ja innovatiivisia ratkaisuja yhteisesti tunnustettujen haasteiden ratkaisemiseksi. Haastekisan aikana tiimejä autettiin ja tuet-tiin omien ratkaisujen kehittelemisessä. Alle 18-vuotiaiden nuorten tiimissä oli vähin-tään yksi täysi-ikäinen ammattilainen tai aikuinen yhteyshenkilönä.

Ammattilainen voi olla esimerkiksi lastensuojelulaitoksen ohjaaja, sijaisvanhempi, sijaissisarukset, kehittäjäryhmän vetäjä tai vastaava. Ammattilaisille suunnattuun haas-teeseen etsittiin ratkaisuja lastensuojelun ja sijaishuollon kentällä toimivina tiimeinä, tiimit voivat vapaasti hyödyntää omia verkostojaan ratkaisujen etsinnässä. Tuomari-ton jäseniksi oli kutsuttu eri näkökulmista lastensuojelua ja sijaishuoltoa tarkastelevia ihmisiä, joilla on vahvaa ymmärrystä sijaishuollosta. Linkki Innokylässä olevaan mal-liin [Sijaishuollon haastekisa | Innokylä \(innokyla.fi\)](https://www.innokyla.fi/sijaishuollon-haastekisa)

KELAn ja sosiaalitoimen yhteistoiminta aikuistumisen tukena -toimintamalli so-vitti yhteiskehittämisen prosessissa yhteen Kelan ja sosiaalitoimen palvelut nuoriläh-töisesti. Kela-yhteistyökokeilu toteutui osana nuoren asiakkuustyötä. Yhteiskehittä-miseen osallistui lastensuojelun jälkihuollon 16–24-vuotiaat aikuistuvat nuoret, Kelan palveluasiantuntijoiden ja lastensuojelun jälkihuollon työntekijät sekä alaikäisenä il-man huoltajaa maahan tulleiden 16–24-vuotiaiden aikuistuvat nuoret ja heidän lähi-työntekijänsä.

Toimintamallissa sosiaalitoimi ja Kela järjestävät yhdessä aikaa nuorelle joko yh-teisessä kasvokkaisessa tapaamisessa tai niin, että Kelan ammattilainen osallistuu ta-paamiseen etäyhteyksin. Mukana voi olla myös muita ihmisiä nuoren verkos-tosta. Nuoren kanssa sovitaan tapaamisen tavoite, osallistujat ja asiat mihin haetaan tietoa ja apua. Tapaamisella keskustellaan sovituista asioista. Jälkihuollon työntekijä kirjaa kaikille ylös jatkosuunnitelman: Kuka tekee, mitä ja milloin? Jatkuuko nuoren yhteistyö Kelan kanssa? Sovitaan, milloin tarkistetaan yhdessä, miten on mennyt. Yh-teistyö voidaan kirjata myös osaksi asiakassuunnitelmaa, jos niin sovitaan yhdessä. Malli on kehitetty osana Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE)-hanketta

vuosina 2020–2023. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Kelan ja sosiaalitoimen yhteistoiminta aikuistumisen tukena | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

4.3.10 Yhteiskunnallinen päämäärä

Sosiaalisten innovaatioiden ytimessä on uusien ratkaisujen tarjoaminen yhteiskunnan tarpeisiin ja ongelmiin tavoitteenaan hyvinvoinnin lisääminen. Sosiaalisten innovaatioiden käsite on väline keskustelun helpottamiseksi ja yhteiskunnallisen hyvän saavuttamiseksi.

Yhteiskuntien kohtaamat haasteet vaativat hyvinvointilähtöisiä systemisiä ratkaisuja, jotka vaikuttavat monella eri tasolla tuoden yhteen yksittäisten kehittämishankkeiden toimijat ja tulokset. Siksi osaamista on vahvistettava verkostoista käsin edistämällä toimijoiden välistä vuorovaikutusta, vertaisoppimista ja yhteistyötä. Oma toiminta pystytään näin kytkemään osaksi yhteistä jaettua suuntaa ja laajaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta. (Demos Helsinki 2022)

Kaksi esimerkkiä erityispiirteestä käytännön kehittämistoiminnassa

Sijaishuollon haastekisa – Lastensuojelun sijaishuollossa asuvat ja asuneet nuoret sekä sijaissisarukset pääsivät tuottamaan kokemustietoa ja luomaan omia ratkaisuehdotuksiaan lastensuojelun sijaishuoltoa koskeviin haasteisiin.

Sijaishuollon haastekisan tavoitteet olivat 1) selvittää haastekilpailujen soveltuvuutta lastensuojeluun liittyvien haasteiden ratkaisemisessa yhdessä nuorten kanssa, 2) lisätä sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten, sijaisperheiden biologisten ja adoptoitujen lasten sekä sijoitettujen lasten kotiin jääneiden sisarusten osallisuuden kokemuksia, 3) löytää ratkaisuehdotuksia annettuihin haasteisiin, 4) lisätä nuorten tuottaman tiedon määrää lastensuojelua koskevista haasteista ja 5) tukea tiimejä ratkaisuehdotusten kehittämisessä.

Sijaishuollon haastekisa edustaa yhtä ratkaisua, jolla pystytään samanaikaisesti tuottamaan kokemuksellista tietoa lastensuojeluun liittyvistä haasteista, nuorten omia ratkaisuehdotuksia näihin haasteisiin ja vahvistamaan heidän osallisuuden kokemustaan osana lastensuojelun kehittämis- ja vaikuttamistoimintaa. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Sijaishuollon haastekisa | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

Kysy lastensuojelusta Instagram – Pelastakaa Lapset ry, Digitaalinen sosiaalityö lasten ja nuorten tukena -hanke (Digisosaalityö-hanke) perusti Kysy lastensuojelusta Instagram tilin, jossa lapset ja nuoret voivat lähettää lastensuojeluun liittyviä kysymyksiä nimettömästi. Kaikkiin kysymyksiin vastattiin minuutin mittaisilla videoilla Instagramissa.

Lastensuojelun julkisuuskuva on ongelmallinen ja liian moni lapsi ja nuori jättää pyytämättä apua ongelmiinsa, koska he pelkäävät, että heistä tehdään lastensuojeluilmoitus. Palvelun tavoitteena oli lisätä tietoa ja monipuolistaa lasten ja nuorten mielikuvia lastensuojelusta. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Kysy lastensuojelusta -Instagram | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

4.3.11 Paikallisuus ja kontekstisidonnaisuus

Innovaatiot voivat olla selkeärajaisia ratkaisuja johonkin tiettyyn toimintaympäristön muutokseen tai tietoisia yrityksiä vaikuttaa toimintaympäristöön. Usein innovaatioissa yhdistyvät molemmat näkökulmat. (Kuivalainen ym. 2022.)

Innovaatiot ovat yleisimmin sovelluksia aiemmista ideoista. Sosiaalisten innovaatioiden kehittäminen perustuu kysyntään ja määriteltyihin sosiaalisiin tarpeisiin. Niiden arvo muodostuu eri toimijoille konkreettisesti paikallisessa ja tavoitteellisessa toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Kehitetyt toimintamallit ja ratkaisut muovautuvat omanlaisekseen, kun niitä sovelletaan ja hyödynnetään erilaisissa ympäristöissä. Paikallisuus ja kontekstisidonnaisuus on myös yhteydessä sosiaalisten innovaatioiden arviointiin, johon voisi

osallistua esimerkiksi paikallistason toimijoita kuten paikallispolitiikkoja yhdessä korkeamman tason toimijoiden kanssa. (Leskelä & Koivisto 2019.)

Kaksi esimerkkiä erityispiirteistä käytännön kehittämistoiminnassa

ÄITINÄ YHDESSÄ. Päihteitä käyttävien raskaana olevien naisten ja vauvaperheiden monimuotoinen prosessiperusteinen tukitoiminta – Toimintamallin toteutuspaikkana on Jyväskylä. Mallia on toteutettu eri toimijoiden yhteistyönä: Päihdelääketieteen hoito- ja tutkimuskeskus Sovatek, Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveyspalvelut-neuvola, aikuissosiaalityö ja lastensuojelu, Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, sairaanhoitopiirin HAL-poliklinikka (Huumeet, alkoholi, lääkkeet) sekä Keski-Suomen Ensi- ja Turvakoti ry:n Avopalveluyksikkö Aino.

Päihteitä käyttävien raskaana olevien naisten palveluita on ollut hyvinkin tarjolla, hajautetusti, mutta niiden välinen koordinaatio ei ole ollut parasta mahdollista. Uudella toimintamallilla mahdollistettiin systemaattisempi yhteistyö päihteitä käyttävien äitien ja vauvaperheiden tukemiseen. Päihdelääketieteen yksikkö sai tällaiseen kehittämiseen STM:n valtionavustusta.

Toimintamallia on kehitetty prosessikehittämisen ajatuksella, mukaan kutsuttu alueen toimijoita (neuvola, HAL-poliklinikka, Ensikodin avopalveluyksikkö Aino, lastensuojelu, myöhemmin aikuissosiaalityö, RISE eli Rikosseuraamuslaitos). Päihdelääketieteen poliklinikka veturina asiakaskohtaisesti kokosi verkoston, jonka kanssa yhteinen toimintamalli tehtiin. Mukana verkostossa on ammattilaisten mukana myös kokemusasiantuntijoita tarpeen vaativassa laajuudessa. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [ÄITINÄ YHDESSÄ. Päihteitä käyttävien raskaana olevien naisten ja vauvaperheiden monimuotoinen prosessiperusteinen tukitoiminta | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

Alaikäisen päihdekartoitus -malli. Kyseessä on alaikäisten päihdekartoitusmalli, jolla arvioidaan nuoren päihteidenkäytön tilannetta ja tarvittavia tukitoimia päihteidenkäytön lopettamiseksi. Toimintamalli on kehitetty osana Tuki oikeasta paikasta (TOP) -hanketta (2020–2022). Kehittämistyö on tehty yhteistyössä Nuorisoasema Klaaran kanssa. Toimintamallia on pilotoitu myös Pietarsaaren A-klinikalla.

Toimintamallissa kartoitetaan laaja-alaisesti nuoren päihteidenkäytön tilannetta ja psykososiaalisen tuen tarvetta. Työntekijä käyttää keskustelun tukena päihdekartoituslomaketta, joka ohjaa keskustelua tapaamisten aikana. Toimintamalli on laadittu yhteistyössä päihdelääkärin kanssa ja kehittämistyössä on hyödynnetty Mielenterveys- ja riippuvuuskeskus Horisontin aikuisten päihdekartoitusmallia.

TOP-hankkeen alussa vuonna 2021 Pohjanmaalla kerättiin tilastotietoa alaikäisten päihteidenkäytöstä. Havaittiin, että alaikäisten päihteidenkäytöstä tulee verrattain paljon lastensuojeluilmoituksia, mutta näistä vain murto-osa päättyi lastensuojelun avotai sijaishuollon asiakkuuteen. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Alaikäisen päihdekartoitus -malli | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

4.3.12 Kiinnittyminen ekosysteemiin

Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy:n Yhdessä kestävä kasvua -ekosysteemiopas (2020) määrittelee ekosysteemit yhteisen vision ympärille rakentuviksi, jatkuvasti kehittyviksi, verkstorakenteiksi. Ekosysteemiin ilmaantuu uusia ominaisuuksia toimijoiden välisen vuorovaikutuksen ja riippuvuuksien kautta. Erilaisen tavoitteiden perusteella voidaan tunnistaa kolme keskeistä tyyppiä: osaamis-, innovaatio- ja liiketoimintaekosysteemit. Arvoketjut ja -verkostot, klusterit ja ekosysteemit ovat toisiaan täydentäviä yhteistyömalleja.

Demos Helsingin (2022) määritelmä korostaa ekosysteemien sosiaalisia piirteitä. Sosiaalisten innovaatioiden ekosysteemillä tarkoitetaan niiden toimijoiden joukkoa, jotka eri rooleissa kehittävät sosiaalisia innovaatioita, tukevat niiden kehittämistä tai ohjaavat niiden kehittämistä esimerkiksi rahoituksen kautta.

Ekosysteemiajattelun kautta voidaan hahmottaa paremmin juuri sosiaalisten innovaatioiden parissa toimivien tahojen rooleja ja vuorovaikutussuhteita ja niihin liittyviä tarpeita.

Monimutkaisten yhteiskunnallisten ongelmien ratkaiseminen edellyttää systeemistä muutosta ja sitä, että ratkaisut leviävät yli sillojen. Sosiaalisten innovaatioiden ekosysteemiä tuleekin siis vahvistaa. Sosiaalisten innovaatioiden ekosysteemillä tarkoitetaan toimijoiden, resurssien (esimerkiksi kyvyt ja rahoitus) ja infrastruktuurin muodostamaa kokonaisuutta, joka rakentuu vuorovaikutukselle, yhteisille tavoitteille ja vertaisoppimiselle. Kukoistavan sosiaalisten innovaatioiden ekosysteemin tuloksena saamme enemmän hyvää innovaatioista. (Demos Helsinki 2022.)

Kaksi esimerkkiä erityispiirteestä käytännön kehittämistoiminnassa

Sytykkeitä lastensuojelun jälkihuollon ja nuorten työpajojen yhteistyölle – toimintamalli rakentuu lastensuojelun jälkihuollon ja nuorten työpajojen yhteisen päämäärän ja yhteisten asiakkaiden ympärille: nuorten sosiaalisen vahvistumisen niin, että heillä on eväät hyvinvointiin, itsenäiseen elämään ja osallisuuteen. Ekosysteeminä toimivat työpajatoimijat ovat useimmiten kuntia, säätiöitä tai yhdistyksiä ja työpajatoimintaa löytyy n. 90 % Suomen kunnista. Näille nuorille kysymykset omasta alasta, intohimosta, kyvyistä ja motivaatiosta sekä niihin soveltuvista opinto- ja työelämäpoluista saattavat olla kaikkea muuta kuin itsestään selviä.

Nuorten näkökulmasta yhteistyö ja voimavarojen yhdistäminen kehittää lastensuojelun ja työpajan toimintaa nuorten kannalta tarkoituksenmukaisemmaksi ja mahdollistaa sellaisia toimintoja – esim. uudenlaisia ryhmätoimintoja, retkiä, leirejä, tapahtumia – jotka muuten jäisivät haaveeksi. Tiiviimpi yhteistyö ja eri alojen ja hallintorakenteiden alaisten toimijoiden välinen keskustelu palvelee tiedonmuodostusta ja -kulkua alueellisissa ja paikallisissa verkostoissa, mikä puolestaan parantaa kunnan ja hyvinvointialueenkin resurssien tarkoituksenmukaista kohdentumista. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Sytykkeitä lastensuojelun jälkihuollon ja nuorten työpajojen yhteistyölle | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

Kokemusasiiantuntijatyöskentely sosiaalipalveluissa -toimintamallin mukaisia kokemusasiiantuntijoita on koulutettu ekosysteeminä toimivalla Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueella (ent. Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri) vuodesta 2010 alkaen. Koulutettuja kokemusasiiantuntijoita on yhteensä noin 200 henkilöä, ja heistä 60–70 työskentelee enemmän tai vähemmän aktiivisesti kokemusasiiantuntijatehtävissä. Kokemusasiiantuntijat työskentelevät perhekeskuksessa perhesosiaalityössä, lastensuojelussa ja aikuissosiaalityössä. He tekevät yksilötyötä, toimivat sote-ammattilaisten työpareina, ohjaavat erilaisia ryhmiä ja toimivat tiimien asiantuntijajäsenenä. Heillä on kotiitiimi, josta he verkostoituvat tarvittaville tahoille lastensuojeluun, perhesosiaalityöhön ja aikuissosiaalityöhön.

Kokemusasiiantuntijat voivat esim. olla palkkioperusteisesti työsopimussuhteisia koordinoivaan tahoön (ns. nollasopimus), jolloin kokemusasiiantuntijatyön tilaava taho maksaa esim. jälkilaskutuksella sopimuksessa määritellyn tuntihinnan työstä ja kilometrikorvaukset. Työskentely eroaa vapaaehtoistyöstä ja se on monilta osin ammattimaiseen toimintaan rinnastettavaa. Jotkut kokemusasiiantuntijat tekevät kuukausittain jopa 30 työtehtävää, ja jotkut tekevät muutaman tehtävän vuoden aikana. Työtehtävien vuosittainen kokonaismäärä on noussut alun muutamasta sadasta vuoden 2020 yli 5000 työtehtävään. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Kokemusasiiantuntijatyöskentely sosiaalipalveluissa | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

4.3.13 Verkostomaisuus

Perinteisiä hierarkkisia organisaatioita vaivaa pahimmillaan jäykkyys ja kykenemättömyys ratkaista komplekseja ongelmia ja siksi onkin ennustettu, että organisaatioiden aika olisi murroksessa ja sitä seuraisi nk.

verkostojen aika. Verkosto on useamman toimijan välinen vastavuoroinen ja keskinäiseen tiedon sekä resurssien jakamiseen perustuva yhteistyösuhde ja arvontuottamismalli, jonka avulla pyritään yhdistämään toimijoiden osaamista ja voimavaroja synergiaetujen saamiseksi.

Verkostojen vahvuus tulee erityisesti esille muuttuvassa ja ennakoimattomassa toimintaympäristössä, jossa tarvitaan innovatiivisuutta, ketteryyttä, joustavuutta ja dynaamista organisoitumista. Verkostot täydentävät julkishallinnon perinteisten organisoitumistapojen keinovalikoimaa ja tarjoavat ketterän tavan ratkaista kompleksisia ja hallinnonalat ylittäviä haasteita, jotka edellyttävät laajaa yhteistyötä ja moninäkökulmaisuutta.

Verkostotoiminnan ilmeisistä hyödyistä huolimatta, voivat ne jäädä myös saavuttamatta ja käytettävä aika sekä resurssit valua hukkaan. Verkostoa ja verkostoitumista aktiivisesti johtamalla voidaan kuitenkin ratkaisevasti vaikuttaa siihen, millaista lisäarvoa verkosto jäsenilleen ja sidosryhmilleen tuottaa. (VNK 2019.)

Kaksi esimerkkiä erityispiirteestä käytännön kehittämistoiminnassa

SISUKAS – monialainen työskentelymalli sijoitettujen lasten ja nuorten koulunkäynnin tueksi on kehitetty Pesäpuu ry:n SISUKAS-hankkeessa (2012–2016). Malli pohjautuu ruotsalaiseen Skolfam-malliin. Pesäpuu ry koordinoi, juurruttaa ja jatkokehittää toimintaa, joka on laajentunut perhehoidosta laitoshoittoon sekä alakoulusta yläkouluun.

Työskentelymalli koskee kaikkia pitkäaikaisesti sijoitettuja 6–18-vuotiaita lapsia. SISUKAS-mallissa moniammatillinen tiimi (lapsen oma sosiaalityöntekijä, psykologi, erityisopettaja) kartoittaa sijoitetun lapsen oppimisvalmiudet, vahvuudet ja tuen tarpeet haastattelemalla sekä strukturoiduin testimenetelmin. Lapselle suunnitellaan hänen tarpeitaan vastaavaa tukea, jonka toteuttamisessa hyödynnetään lapsen vahvuudet. Tukitoimissa keskiöön nousevat aikuisten välinen yhteistyö ja oppimisympäristön järjestäminen niin, että sijoitetun lapsen tasavertaiset oikeudet oppimiseen mahdollistuvat.

Lapsen sosiaalityöntekijä sekä erityisopettajasta ja psykologista muodostettu koordinoiva Sisukas- tiimi kartoittaa sijoitetun lapsen tilanteen, järjestää tuen sekä konsultoi verkostoa. Tukitoimissa keskiöön nousevat aikuisten välinen yhteistyö ja oppimisympäristön järjestäminen niin, että sijoitetun lapsen tasavertaiset oikeudet oppimiseen mahdollistuvat. Tukitoimet ja vastuut kirjataan oppimissuunnitelmaan, jonka toteuttamista seurataan moniammatillisena yhteistyönä. Tukitoimien vaikuttavuutta arvioidaan uusintakartoituksella kahden vuoden kuluttua alkukartoituksesta. Seuranta jatkuu lapsen verkoston yhteistyönä peruskoulun loppuun. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [SISUKAS - monialainen työskentelymalli sijoitettujen lasten ja nuorten koulunkäynnin tueksi | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

Enna-malli keskitetty ennakollisten lastensuojeluilmoitusten käsittely – Vantaan kaupungin lapsiperheiden sosiaalityön yksikössä luotiin Enna-malli, koska vuonna 2019 Vantaalla ei ollut yhtä yksikköä, joka vastaisi kaikista ennakollisten lastensuojeluilmoitusten arvioimisesta. Seurauksena oli, että ennakollisia lastensuojeluilmoituksia arvioitiin eri yksiköissä ja eri keinoin ja äitien raskauden aikaisesta tuesta vastasivat vaihtelevat tahot.

Toimintamallin tavoitteena asiakkaan oikea-aikainen, vaikuttava kohtaaminen, ohjaaminen palveluihin varhaisessa vaiheessa ja kiireellisten sijoitusten välttäminen.

Yhteistyökumppaneita on koulutettu ennakollisen lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Koulutusta on tarjottu neuvoloihin, mielenterveyspalveluihin, varhaiskasvatuksen toimijoille sekä aikuissosiaalityön työntekijöille. Tämän lisäksi on tehty yhteistyötä HAL-poliklinikan, Ensi- ja turvakotienliiton lähisuhdeväkivaltatyön yksikön sekä Ensikodin avopalveluiden työntekijöiden kanssa sopien

yhteistyökäytännöistä. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Enna-malli — keskitetty ennakollisten lastensuojeluilmoitusten käsittely | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

4.3.14 Uutta osaamista kasvattava

Uuden osaamisen kasvattamisen tavoitteena on vahvistaa sosiaalisten innovaatioiden kehittäjien, rahoittajien ja käyttöönottajien toimijuutta ja edellytyksiä hahmottaa paremmin omaan toimintaympäristöön linkittyvät mahdollisuudet. Oma toiminta pystytään näin kytkemään osaksi yhteistä jaettavaa suuntaa ja laajaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Yhteiskuntien kohtaamat haasteet vaativat hyvinvointilähtöisiä systeemisiä ratkaisuja, jotka vaikuttavat monella eri tasolla tuoden yhteen yksittäisten kehittämishankkeiden toimijat ja tulokset. Siksi osaamista on vahvistettava verkostoista käsin edistämällä toimijoiden välistä vuorovaikutusta, vertaisoppimista ja yhteistyötä. (Demos Helsinki 2022)

Kaksi esimerkkiä erityispiirteestä käytännön kehittämistoiminnassa

Ennakollisten lastensuojeluilmoitusten käsittelyssä tarvittava osaaminen kasvoi, kun käsittely keskitettiin lapsiperheiden ja lastensuojelun yksikköön ja tehtiin tiivistä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Ilmoitusten arvioinnista vastaa yksi sosiaalityöntekijä ja yksi erityissosiaalihoaja. Äidin, ja mahdollisesti tulevan isän, kanssa keskustellaan tapaamisen aikana saapuneesta ilmoituksesta sekä käydään läpi strukturoitu haastattelurunko, joka sisältää kysymyksiä asiakkaan terveydestä, läheisverkostosta, taloudellisesta tilanteesta, asumisesta, mahdollisesta lähisuhdeväkivallasta ja päihteiden käytöstä.

Tarvittaessa asiakkaan kanssa voidaan käydä läpi MARAK-lomake, millä kartoitetaan tarkemmin äidin kokemuksia lähisuhdeväkivallasta. Selvityksen aikana tehdään tiivistä työskentelyä neuvolan, Naistenklinikan ja tarvittaessa poliisin kanssa. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Enna-malli — keskitetty ennakollisten lastensuojeluilmoitusten käsittely | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

OMA TIIMI muodostetaan lastensuojelun sijaishuollossa asuvalle lapselle, jolla on hoitosuhde nuorisopsykiatrialla. Monitoimijaisessa, systeemisessä ja lapsikohtaisessa tiimissä on lapsen itsensä lisäksi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, perhehoitaja tai sijaishuoltoyksikön omaohjaaja tai lapsen nimeämä työntekijä sekä oma työntekijä lasten- tai nuorisopsykiatrialta. Lapsi määrittää, toivooko hän näiden lisäksi muita osallistujia, esimerkiksi oman vanhemman tai omasta toimijaverkostosta edustajan. Uuden oppiminen tiimissä kasvaa, kun käsiteltävät aiheet nousevat lapsen omista tarpeista tai muutostoiveista. Lapsen kanssa mietitään yhdessä, mitä asiaa työsetään/käsitellään. Tukena voi olla 3X10D lastensuojelu elämäntilannemittari-lomake. Työskentelyssä huomioidaan lapsen tilanteessa tapahtuvat muutokset tai mahdolliset työntekijävaihdokset.

Uuden oppiminen, toimintamallin käyttöönotto ja juurtuminen edellyttää esihenkilöiden tukea monialaiselle yhteistyölle. Oppimisen tukena toimii OMA TIIMI -käsikirja ja toimintamallin juurtumista hyvinvointialueella edistetään infotilaisuuksin, valmennuksin ja mentoroinnin keinoin. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [OMA TIIMI lastensuojelun sijaishuollon ja lasten-/nuorisopsykiatrian yhteisasiakkuudessa olevalle lapselle | Innokylä \(innokyla.fi\)](#), myös Kangasluoma & Lukkarila (2022).

4.3.15 Innovaation laatu levitettävyyden näkökulmasta

Työ- ja elinkeinoministeriö (2017) kuvaa julkaisussaan Kaupunkien uusi rooli innovaatioiden edistämässä innovaatioiden levitettävyyttä seuraavasti:

Toimintamallin monistaminen tai skaalaaminen edellyttää konseptien kirkastamista ja tuotteistamista. Levitettäväksi aiotusta toimintamallista tulisi muotoilla arvolupaus asiakkaalle sekä kuvata, miten se tuotetaan. Toimintamallien levittäminen muihin organisaatioihin vaatii vahvaa omistajaa ja projektikoordinaatiota. Keskeiset toimijat toimintamallin monistamisessa ovat toimintamallin kehittäjä ja motivoitunut vastaanottava organisaatio. Monistamista varten tulisi lisäksi tutkia toimintamallin menestymismahdollisuudet uudella alueella ja suunnitella siirto käytännössä. On myös huomattava pitkät aikajänteet. Esimerkiksi hankintojen kohdalla on luonnollista, että erittäin isot hankinnat ja investointikokonaisuudet tulevat seuraavan kerran vastaan samassa kaupungissa ehkä vasta vuosikymmenien kuluttua.

Kaupunkien yhteistyö on ollut toimintamalleissa enimmäkseen vähäistä, vaikka poikkeuksiakin on. Kuitenkin kaupunkien välinen yhteistyö voisi luoda mahdollisuuksia sekä toimintamallien että yritysten tuotteiden levittämiselle (ensimmäisen vaiheen skaalaus yhteistyökaupunkeihin). Teemakoordinaation vahvempi rooli voisi näkyä lähinnä kaupunkien verkottamisena ja yhteistyökumppaneiden löytymisessä.

Kaksi esimerkkiä erityispiirteestä käytännön kehittämistoiminnassa

Nuorten Foorumi – vertaisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia nuorilta nuorille -toimintamallin kehittäminen käynnistettiin Pesäpuu ry:ssä vuonna 2010 15–21-vuotiaille sijais- ja jälkihuollossa oleville nuorille ja sijaissisaruksille. Foorumit ovat päivän mittaisia matalan kynnyksen kehittämistyöpajoja. Nuoret itse suunnittelevat ja toteuttavat päivän sekä dokumentoivat ja arvioivat sen ammattilaisten tuella. Päivän aikana syvennyttään johonkin tiettyyn teemaan vaihtelevin työskentelytavoin. Käytetyt työskentelytavat ovat ratkaisukeskeisiä ja turvallisia osallistujille. Foorumien työskentelytavat ja teemat sekä kysymykset rakennetaan yhdessä nuorten kanssa. Erityistä foorumeissa on vertaisuuden toteutuminen sekä päivän suunnittelussa, toteutuksessa että päivien viestien jatkojalostamisessa. Foorumit dokumentoidaan tarkasti ja niiden viestit julkaistaan esimerkiksi koostetussa raportissa, kuvina, multimediaesityksinä, kannottoina tai blogikirjoituksina.

Vuosina 2011–2013 Lapsiasiavaltuutetun toimisto otti nuoria rinnalle järjestämällä Uskomme sinuun, usko sinäkin -lasten suojelun kiertueen, joka toteutettiin foorumityöskentelynä. Foorumeita on toteutettu siitä lähtien kahdesta neljään foorumia vuodessa sekä lisäksi muutama erillinen foorumiprosessi. Yhteensä foorumeita on järjestetty vuoden 2022 syksyllä yli 50 kappaletta eri yhteistyökumppaneiden kanssa paikallisesti, valtakunnallisesti sekä verkossa. Nuorten foorumit -työskentelymallia on hyödynnetty yhteistyössä mm. lapsiasiavaltuutetun lisäksi STM:n ja THL:n kanssa. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Nuorten Foorumi – vertaisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia nuorilta nuorille | Innokylä \(innokyla.fi\)](https://www.innokyla.fi/innokyla/nuorten-foorumi-vertaisuutta-ja-vaikuttamisen-mahdollisuuksia-nuorilta-nuorille)

Lastensuojelun kokemuskumppanin tarina -toimintamallissa vanhemmuuteen ja lastensuojeluun liittyvät kokemukset jäsenetään tarinaksi. Tarinallistaminen vahvistaa lastensuojelun asiakasvanhempien roolia lastensuojelun kokemuskumppaneina ja oman kokemustarinan työstäminen on osa kokemuskumppanikoulutusta. Toimintamallin kolme osaa on kuvattu Innokylään toimivuuden ja käyttöönoton ehtojen näkökulmasta ja arvioitu osana Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokran ja ESR TL5 -hankkeiden yhteistä Osallisuuden palaset -kehittämistyötä.” Osallisuuden palaset” edistävät erityisesti heikoimmassa asemassa olevien osallisuutta.

Toimintamalli on osa laajempaa osallisuuden edistämisen kokonaisuutta, joka koostuu yhteisen vastaavanlaisia heikoimmassa asemassa olevien osallisuutta edistäviä toimintamalleja THL:n verkkosivuilla kuten Tarinallisuus osallisuuden edistämisen keinona ja Kokemusosaaminen. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Lastensuojelun kokemuskumppanin tarina | Innokylä \(innokyla.fi\)](https://www.innokyla.fi/innokyla/lastensuojelun-kokemuskumppanin-tarina)

4.3.16 Ratkaisun sosiaalinen, taloudellinen ja ekologinen kestävyys

Sosiaalinen kestävyys on yksi kestävä kehityksen osa-alue taloudellisen ja ekologisen kestävyiden rinnalla. Sen ytimenä on yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja osallisuus, joita kunnat toteuttavat omassa toiminnassaan. Sosiaalisesti kestävässä kunnassa panostetaan ylisukupolvisen huono-osaisuuden ennaltaehkäisyyn ja eriarvoisuuden kaventamiseen muun muassa ennaltaehkäisevien palvelujen avulla. Muita tärkeitä näkökulmia ovat riittävä toimeentulo, yhdenvertaisuus, tasa-arvo, turvallisuus sekä palveluissa toteutuva sosiaalinen kestävyys. Sosiaalisesti kestävässä kehityksessä on pohjimmiltaan kyse ihmisten mahdollisuuksista vaikuttaa omaan elämäänsä ja elinympäristöönsä.

Taloudellinen kestävyys tarkoittaa sisällöltään ja laadultaan tasapainoista kasvua, joka ei perustu pitkällä aikavälillä velkaantumiseen tai varantojen hävittämiseen. Kestävä talous on edellytys yhteiskunnan keskeisille toiminnolle. Siihen pitkäjänteisesti tähtäävä talouspolitiikka luo otolliset olosuhteet kansallisen hyvinvoinnin vaalimiselle ja lisäämiselle.

Ekologinen kestävyys tarkoittaa biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimivuuden säilyttämistä sekä ihmisen taloudellisen ja aineellisen toiminnan sopeuttamista pitkällä aikavälillä luonnon kestokäytön. (Kuntaliitto 2022 b)

Kaksi esimerkkiä erityispiirteistä käytännön kehittämistoiminnassa

Perhe Yhtenäiseksi – perheterapeuttista tukea pakolaisperheille -toimintamalli tarjoaa tukea pakolaisperheiden mahdollisiin perheen sisäisiin haasteisiin. Oulun kaupungin maahanmuuttajapalvelussa vuonna 2019 kehitetyn työskentelymenetelmän tavoitteena on turvata sosiaalinen kestävyys tarjoamalla ennaltaehkäisevää tukea pakolaisperheille hyödyntäen perheterapeuttisia ja perhetyön menetelmiä sekä vahvistaa perheen sisäistä vuorovaikutusta, vakauttavaa arkea ja lisätä perheen yhtenäisyyttä. Oulu tarjoaa lakisääteisiä kotoutumispalveluita kolmen vuoden ajan pakolaistaustaisille kuntalaisille. Työtä ohjaa muun sosiaali- ja terveysalan lainsäädännön lisäksi keskeisesti myös laki kotoutumisen edistämisestä (30.12.2020/1386).

Perhe Yhtenäiseksi -työskentelymenetelmä on vaikuttavaksi todettu työskentelymenetelmä, jonka käyttöönoton tueksi on tuotettu opas työntekijälle. Toiminta on pysyvä osa Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluja ja toimintaa jalkautetaan johdon tuella myös muihin palveluihin monialaisesti. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Perhe Yhtenäiseksi – perheterapeuttista tukea pakolaisperheille | Innokylä \(innokyla.fi\)](https://www.innokyla.fi)

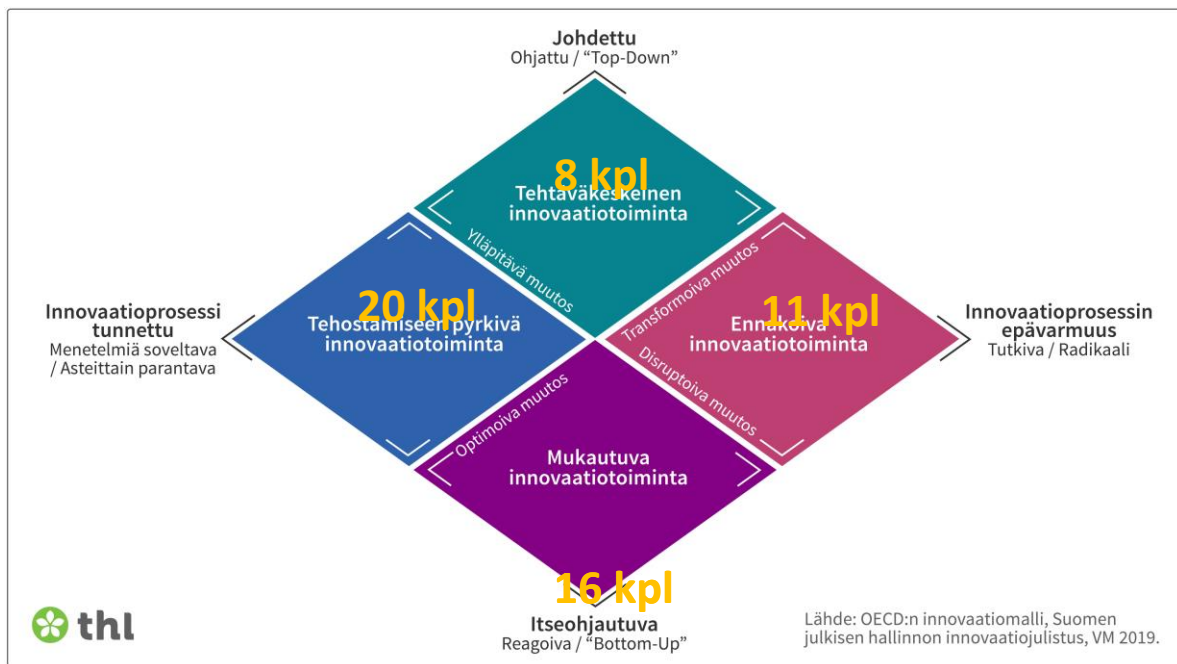
Lastensuojelun ja Lanun yhteisasiakkaiden hoitopolkumallinnus on Oulun kaupungin lastensuojelun ja lasten ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkaiden pilotoima ja mallinnettu hoitopolku. Monialainen mallinnus esittää, miten lastensuojelun ja lasten ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkaiden työskentelyssä keskitytään monialaiseen yhteiseen työhön. Sosiaalinen kestävyys turvataan kokoamalla hoitopolun avulla joustavasti monialainen verkosto lastensuojelun asiakkaan osallisuutta tukien, ja erityisesti sellaisten asiakkaiden kohdalla, joiden tilanteessa ei tapahdu muutosta tai tilanne on jumiutunut, asiakas on hoitojonossa tai asiakkaan asioissa olevat toimijat eivät kommunikoi keskenään. Monialaista työskentelyä juurrutetaan ja levitetään esimerkiksi kouluttamalla lastensuojelun sosiaalityöntekijät Lapsen puheeksi neuvonpidon käyttöön sekä muodostetaan systeemistä toimintamallia tukevat ohjausryhmät eri alueille.

Systeeminen toimintamalli ja Lapset puheeksi -menetelmä vaativat johtamista ja sitoutumista valittuihin työmenetelmiin. Toimintatapa vakiinnutetaan vaiheittain kouluttamalla ja pitämällä työpajoja, sekä rakentamalla lastensuojelun työskentely tiimirakenteisiin, jotka tukevat työtä. Arvioinnin tuloksena lastensuojelun ja psykiatrian yhteinen työskentely vaatii yhteistä toimintakulttuuria, koska sosiaali- ja terveydenhuollon yhdistävät tiimirakenteet eivät ole kuntakohtaisista kulttuureista johtuen kovin yleisiä. Hyvinvointialueilla, joissa uudistetaan palvelurakenteita, kyseinen

lastensuojelun ja psykiatrian yhdistävä tiimirakenne on ennen muuta mahdollista sekä odotettavaa. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Lastensuojelun ja Lanun yhteisasiakaiden hoitopolkumallinnus | Innokylä \(innokyla.fi\)](https://innokyla.fi)

4.4 Mallien jaottelu eri innovaatiotyyppihin OECD:n innovaatiomallin avulla

Tässä luvussa aineistoa tarkastellaan luvussa 1.3 esitellyn OECD:n innovaatiomallin kautta, jolloin tutkimuskysymyksinä ovat: Mitä OECD:n innovaatiomallin mukaisia piirteitä lastensuojelun toimintamalleista löytyy? Miten ne sijoittuvat OECD-mallin mukaiseen nelikenttään?

Kuva 9. OECD:n innovaatiomalli ja sosiaalisten innovaatioiden piirteitä sisältävien toimintamallien sijoittuminen eri innovaatiotyyppihin. Mukailtu kuva Suomen julkisen hallinnon innovaatiojulistuksesta, VM 2019.

Sosiaalisten innovaatioiden piirteitä sisältävät 55 lastensuojelun toimintamallia jaoteltiin myös eri OECD:n innovaatiomallin tyyppihin. OECD:n innovaatiomallin mukainen jaottelu tuottaa tietoa siitä, mitä mihin erilaisiin tavoitteisiin eri lastensuojelun sosiaaliset innovaatiot pyrkivät (katso tarkemmin luku 1.3).

Tulosten perusteella voidaan todeta, että kaksi kolmesta lastensuojelun innovatiivisesta toimintamallista pyrki joko tehostamaan aiempaa toimintaa tai mukauttamaan sitä sopeutuakseen paremmin yhteiskunnan vallitsevaan nykytilaan. Yksi kolmesta innovatiivisesta toimintamallista pyrki joko tiettyyn uuteen tavoitteeseen tai pyrki kehittämään entistä paremmin toimivia uusia radikaaleja innovaatioita, jotka edellyttävät yhteiskunnallisten vallitsevien käytäntöjen sekä ohjeiden tai jopa lainsäädännön uudistamista.

Turvaverkkojanuorten tulevaisuuteen -ohjelmassa vuosina 2023–2027 suomalaista lastensuojelua uudistetaan sosiaalisten innovaatioiden keinoin, joiden tarkoituksena on vahvistaa erityisesti nuorten ja heidän läheistensä pärjäävyyttä. Lastensuojelun uudistaminen tarvitsee tehostamiseen tähtäävien ja tehtäväkeskeisten innovaatioiden rinnalle myös radikaaleja innovaatioita, jotta uudistaminen ei jäisi kiinni esimerkiksi lainsäädännöllisistä tai rakenteellisista tekijöistä. Uudelleenorganisointumisen voi vaatia isoja tekoja, mutta siihen on nyt loistava tilaisuus haastamalla jopa perusasioita ja totuttuja toimintatapoja.

Tarkastelemme seuraavaksi myös esimerkkejä radikaaleista innovaatioista, koska ne ovat perustavanlaatuisia, jopa vallankumouksellisia muutoksia olemassa olevista tavoista tuottaa palveluja.

Katsauksessa analysoiduista toimintamalleista 11 luokiteltiin ennakoiviksi radikaaleiksi toimintamalleiksi. Malleista Romaaniperhetyön Veera-työmalli, OMA TIIMI Lastensuojelun sijaishuollon ja lasten/nuorisopsykiatrian yhteisosasto, Sijaishuollon haastekisa, Sisukas – monialainen työskentelymalli, Enna-malli – keskitetty ennakkolisten lastensuojeluilmoitus ja Lapsilähtöinen väkivaltatyön palvelu perheille ovat jo esitellyt edellä sosiaalisten innovaatioiden erityispiirteiden esimerkeissä. Seuraavassa esitellään kaksi uutta radikaalia lastensuojelun tulevaisuutta ennakoivaa toimintamallia, ensimmäinen toimintamalleista jäi valmiusteeltaan mallinnukseksi, toista pilotoitiin osana Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmaa (LAPE) 14 maakunnassa 23 paikkakunnalla vuosina 2017–2018.

Kaksi esimerkkiä radikaaleista innovaatioista käytännön kehittämistoiminnassa

Lastensuojelun yhteisasiakkuusosasto – toimintamallin kohderyhmänä ovat lastensuojelun vaativan sijaishuollon ja nuorisopsykiatrisen hoidon tarpeessa olevat nuoret. Pirkanmaalla laaditun mallinnuksen tavoitteena oli toteuttaa sekä vahvan psykiatrisen tuen että vaativan sijaishuollon laitoshoidon tarpeessa oleville nuorille osasto tai yksikkö, joka pystyisi vastaamaan mahdollisimman laajasti molempiin tarpeisiin niin, ettei nuorta tarvitsisi lähettää eteenpäin paikasta toiseen. Yhteisasiakkuusosasto palvelisi tällä hetkellä lastensuojelun ja psykiatrian välillä edestakaisin kulkevia monipalveluasiakkaita ja yhteistyö lastensuojelun sijaishuollon, psykiatrisen hoidon ja opetuksen sekä opiskeluhuollon välillä toimisi haastavimmissa tilanteissa olevien ns. monipalveluasiakkaiden kanssa. Malli lisäisi toteutuessaan nuoren kiinnittymistä, luottamusta ja hyvinvointia ja hoidon vaikuttavuutta. Lisäksi hyvin organisoitu yksikkö vähentää virhekysyntää ja palvelusta toiseen liikkumisen aiheuttamia kuluja ja häivyttää palvelujärjestelmän aukkoja.

MONNI-hankkeen lisäksi mallia olivat kehittämässä TAYSin nuorisopsykiatria, Tampereen kaupungin lastensuojelun sijaishuollon, osastotyön ja sosiaalityön edustus. Mukana oli myös kokemusasiantuntija. Myöhemmin mukaan tulivat myös OT-keskus-hanke sekä Tampereen kaupungin nuorisovastaanotto. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Yhteisasiakkuusosasto \(lastensuojelu\) | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

Systeminen työskentely: tietoa ja materiaaleja lastensuojelussa ja lapsiperhepalveluissa työskenteleville toimintamalli on hyvä radikaalin innovaation esimerkki, sillä systeemisen mallin mukaiseen työskentelyyn siirtyminen on laaja-alainen, koko organisaatiota koskettava muutos. Systeminen ajattelu- ja toimintamalli pohjautuu suhdeperusteisuutta, asiakkaan osallisuutta ja asiakkaalle tärkeän verkoston tunnistamista ja toimijuutta korostaviin työtapoihin. Organisaation johdolla ja esihenkilöillä on keskeinen rooli muutoksen onnistumisessa. Lastensuojelussa ei ole mahdollista työskennellä systeemisesti ilman, että sen yhteistyöverkostot liittyvät mukaan uudenlaiseen työtapaan. Toisaalta lastensuojelun yhteistyökumppanit eivät pysty liittymään systeemiseen työskentelyyn, jos lastensuojelussa ei ole todellisia mahdollisuuksia toteuttaa asiakastyötä systeemisen toimintamallin mukaisesti. Systeminen malli tarvitsee tuekseen sovitut ja toimivat rakenteet ja käytännöt niin asiakastyöhön kuin henkilöstön osaamisen jatkuvaan ylläpitämiseen.

LUMO-hanke tarjosi tukea systeemisen ajattelu- ja toimintatavan käytäntöön soveltamiseen Itä-Suomen yhteistyöalueen monitoimijaisessa lastensuojelussa. Hankkeen valmennuksellinen ja koulutuksellinen tuki oli tarkoitettu erityisesti lastensuojelussa, sivistystoimessa, terveydenhuollossa, päihde- ja mielenterveytyössä sekä muissa lasten, nuorten ja perheiden palveluissa työskentelevien ammattilaisten käyttöön ja hyödynnettäväksi.

Lastensuojelussa on viime vuosina edistetty systeemisen toimintamallin mukaista työskentelyä kansallisesti THL:n kautta vuoden 2022 loppuun saakka. Vuosina 2023 ja 2024 THL ylläpitää systeemisen toimintamallin kouluttajapankkia ja järjestää Dialogia Sytystä -tilaisuuksia kouluttajille. Linkki Innokylässä olevaan malliin: [Systeminen työskentely: tietoa ja materiaaleja lastensuojelussa ja lapsiperhepalveluissa työskenteleville | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

4.5 Yhteenveto

Tähän innovaatiokatsaukseen on ensimmäistä kertaa Suomessa koottu lastensuojelussa kehitettyjä uusia toimintamalleja ja tarkasteltu niitä sosiaalisten innovaatioiden silmälasein.

Työpaperin aluksi lukijalle piirtyi kuva siitä, mitä sosiaaliset innovaatiot ovat, miten niitä määritellään ja millaisia erityispiirteitä niihin liittyy. Sosiaalisten innovaatioiden prosessilla kuvattiin sitä, miten innovaatiotoiminta kehittyi ajassa. Innovaatiot rakentuvat prosessina, jossa niitä aktiivisesti kehitetään yhdessä muokaten, jatkajalostaen, mallintaen ja juurruttaen sekä levittäen uusiin toimintaympäristöihin. OECD:n innovaatiomallin avulla jo syntyneitä innovaatioita voidaan puolestaan asettaa nelikentälle sen mukaan mitä innovaatiotoiminnan tavoitteet ovat ja miten innovaatiot asemoituvat vallitsevan yhteiskunnan nykytilaan. Nelikenttä voi myös auttaa hahmottamaan innovaatiotoiminnan haluttua suuntaa, mikäli yhteiskunnallinen tai sosiaalinen tarve ja lähtökohta niin alkaa vaatimaan.

Innovaatiotoiminnan käytäntöihin sukeltaessa tarkasteltiin aluksi innovaatiotoimintaa Suomessa kunta-alalla ja nostettiin esiin aiempien innovaatiokatsausten tuloksia ja taustatekijöitä kuten sosiaalista kestävyyttä. Tutkimuksista kävi ilmi, että sosiaali- ja terveysalalla on tehty innovaatiotoimintaa jo pitkään, ja tulokset myös rohkaisevat jatkamaan innovaatiotoimintaa.

Luvussa kaksi syvennyttiin tarkastelemaan lastensuojelun kansallista kehittämistä viimeisten 15 vuoden aikana. Keskeistä oli huomata, miten vuosi vuodelta rakennetut kansalliset lastensuojelun kehittämissuunnitelmat ovat sisältäneet pureutumista yhteiskunnallisiin kompleksisiin kysymyksiin ja etsineet niihin lastensuojelun kontekstissa innovatiivisesti ratkaisuja. Kansallisen kehittämisen näkökulmasta kehittämistyötä on myös enenevässä määrin koordinoitu kansallisesti, tuettu ja ohjattu niin, että kehittämistyötä tehtäisiin yhdessä oppien ja verkostoituen, tuloksia mallinnettisiin ja tuotoksia levitettäisiin kokeilupaikkakuntaa laajemmin. Myös toiminnan arviointiin on aloitettu kiinnittämään huomiota ja viime vuosina on yhä enemmän puhuttu myös vaikuttavuudesta. Parhaita malleja on pyritty ottamaan myös kansalliseen käyttöön ja toimintakäytäntöjen juurtumista on tuettu yli ohjelma- ja hallituskausien. Voidaan sanoa, että lasten, nuorten ja perheiden palveluita on jo vuosia kehitetty yleiskuvaltaan innovatiivisesti. Luvussa suunnattiin katse myös tulevaan kuvaamalla STM:n julkaisema kansallisen lastensuojelun visio. Luvussa tarkasteltiin myös lastensuojelun kokonaisuudistuksen tarvetta ja uudistuksen ydintä yhtäältä lainsäädännön ja toisaalta palveluiden kehittämisen näkökulmasta. Luvun lopussa siirryttiin tarkastelemaan tässä innovaatiokatsauksessa hyödynnettyjä lastensuojelun strategisia teemoja sekä lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden piirteitä, jotka perustuvat käynnistyvään ESR+ Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen -ohjelmaan.

Luvussa 3 kuvattiin tutkimuskysymykset, tutkimuskriteerit, aineisto ja menetelmät. Kriteerit kohdistuivat Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen -ohjelman neljän strategisen teeman lisäksi lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden 16 erityispiirteeseen. Erityispiirteet oli koottu Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 - ohjelma-asiakirjan erityistavoite 5.1 teemakuvauksista ja hakuohjeesta. Näiden lisäksi katsauksen taustalla olivat Sosiaalisten innovaatioiden osaamiskeskuksen konsortion yhteistyössä SOILA:n kanssa työstämä sosiaalisten innovaatioiden arviointikriteeristö.

Tämän työpaperin katsaus koski valtakunnalliseen ja ilmaiseen Innokylän verkkopalveluun koostettuja toimintamalleja. Analyysiin otettiin mukaan 55 toimintamallia lokakuuhun 2023 mennessä Innokylään vietyistä lastensuojelun innovatiivista toimintamalleista. Mukaan otetut toimintamallit oli luokiteltu valmiiksi -viimeistelymerkinnällä. Haasteeksi katsauksen laadinnassa muodostui, että vain osa ennen 2020 päättyneiden hankkeiden toimintamalleista oli saatavilla Innokylästä, sillä toiminta siirrettiin täysin uudelle alustalle vuonna 2020. Innokylän toimituskunta siirsi kuitenkin osan valmiista ja erityisesti arvioiduista ja hyviksi käytännöiksi osoittautuvista vanhalta alustalta uuteen Innokylään. Näin voidaan olettaa, että myös tähän raporttiin on valikoitunut vuosien varrelta parhaita käytäntöjä. Toisaalta osa hyvistäkin mallinnuksista on saatanut jäädä raportin ulkopuolelle, sillä vasta viime vuosina mallinnuksia on enenevässä määrin edellytetty kirjattavaksi Innokylään. Innokylään kuvattujen toimintamallien kirjallinen laatu myös vaihteli. Esimerkiksi Innokylän kuvaus oli tehty lyhyesti, mutta erillisjulkaisuissa malleista saattoi olla saatavissa enemmän tietoa. Tässä analyysissä pitäydymme Innokylään vietyjen kuvausten analysoinnissa. Analyysin ulkopuolelle jäi myös useita toimintamalleja, jotka ovat voineet olla jo valmiita ja laadukkaita, mutta kyseinen viimeistelymerkintä puuttui. Tällaisia malleja oli esimerkiksi NVR (Non Violent Resistance) Väkipollattoman vastarinnan vanhempaintyö, joka on systemaattiseen ajatteluun pohjautuva lähestymistapa ongelmallisesti käyttäytyvien

nuorten kohtaamiseen. Toisena esimerkkinä Hehku-toimintamalli, jossa yhdistetään lastensuojelun tehostettu perhetyö tai sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö sekä lasten- tai nuorisopsykiatrinen hoito erikoissairaanhoidossa.

Analyysimenetelmänä käytettiin laadullista sisällön analyysiä ja kvantifointia siten, että aineistoa jaettiin sekä strategisten tavoitteiden että sosiaalisten innovaatioiden piirteiden mukaan Excel-taulukkoon. Excel-taulukosta raporttiin työstettiin kuvailevia taulukoita sekä kuvia prosenttiosuuksin. Aineiston analyysi toteutettiin neljän henkilön voimin, mikä voi vaikuttaa hienoiseihin eroihin tekstien luokittelussa eri kategorioihin. Laadullisen aineiston kvantifointiin tulee aina suhtautua suuntaa antavana tietona, näin myös tässä.

Tulosluvussa 4 havaittiin, että lastensuojelun toimintamallit sisälsivät runsaasti sosiaalisten innovaatioiden piirteitä. Kaikki 16 piirrettä sisältyi jopa kuudesosaan toimintamalleista. Kiinnittyminen ekosysteemin oli selkeästi harvinaisin sosiaalisten innovaatioiden piirre kaikissa toimintamalleissa. Eniten malleja aineistossa oli strategisessa teemassa yksi sijoitusten vähentäminen, toiseksi eniten strategisessa teemassa kaksi perheiden tuki, vähemmistö malleista koski strategisia teemoja kolme jälkihuollon uudistaminen ja neljä päihde- ja mielenterveyspalvelut sijaishuollon aikana. Tulosluvun loppuosassa syvennyttiin sosiaalisten innovaatioiden 16 piirteen esimerkkeihin Innokylään tallennetuissa toimintamalleissa. Viimeisenä tulosluvussa tarkasteltiin, miten sosiaalisten innovaatioiden piirteitä sisältäviä toimintamalleja voi asettaa OECD:n innovaatiomallin nelikentälle sen mukaan mitä innovaatiotoiminnan tavoitteet ovat ja miten innovaatiot asemoituvat vallitsevan yhteiskunnan nykytilaan. Kaksi kolmesta lastensuojelun innovatiivisesta toimintamallista pyrki joko tehostamaan aiempaa toimintaa tai mukauttamaan sitä sopeutuakseen paremmin yhteiskunnan vallitsevaan nykytilaan. Yksi kolmesta innovatiivisesta toimintamallista pyrki joko tiettyyn uuteen tavoitteeseen tai kehittämään entistä paremmin toimivia uusia radikaaleja innovaatioita, jotka edellyttävät yhteiskunnallisten vallitsevien käytäntöjen sekä ohjeiden tai jopa lainsäädännön uudistamista.

5 Sosiaalisten innovaatioiden mahdollisuudet lastensuojelun palvelujärjestelmän uudistamisessa

EU:n alue- ja rakennepolitiikan Uudistuva ja osaava Suomi -ohjelma tukee hyvinvointialueilla tehtävää lastensuojelutyötä sosiaalisten innovaatioiden avulla 30 M€ vuosina 2023–2027. Sosiaalisten innovaatioiden rahoituksella edistetään lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollon sisällöllistä ja rakenteellista uudistamista kehittämällä ja syventämällä eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja yhdessä tekemistä vaikuttavien toimintatapojen löytämiseksi ja juurruttamiseksi. Rahoitus kohdistuu lastensuojelussa 12–25-vuotiaiden lasten, nuorten ja heidän vanhempiansa palvelujen kehittämiseen.

Tämän raportin tavoitteena oli koota aiempaa kehittämistyötä uuden kehittämisen tueksi. Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen -ohjelma-asiakirja ja sen hakuilmoitus määrittelevät kriteerit ESR+-kaudella rahoitettaville hankeideoille. Ohjelmakaudella rahoitetaan hankkeita, jotka vastaavat ohjelman yhteen tai useampaan lastensuojelun strategiseen teemaan. Teemat perustuvat kansalliseen arvioon keskeisistä lastensuojelun kipupisteistä, joihin ohjelmakaudella haetaan ratkaisuja. Ne ovat tilastojen ja tutkitun tiedon valossa: teema yksi eli sijoitusten vähentäminen laadukkaita avohuollon tukitoimia kehittämällä, teema kaksi eli vanhemmuuden ja koko perheen tuki sijoituksen eri vaiheissa, teema kolme eli jälkihuollon uudistaminen monialaiseksi aikuistumisen tueksi ja teema neljä eli sijaishuollossa olevien lasten mielenterveys- ja päihdehaasteisiin vastaaminen. Aiemman kehittämisen valossa nämä teemat eivät ole olleet riittävästi esillä, eikä teini-ikäisiin ja heidän perheisiinsä kohdentuvia lastensuojelun kansallisen tason ohjelmia ole riittävästi ollut.

Innokylästä koottu aineisto ei vielä kerro koko totuutta lastensuojelun kansallisesta kehittämistyöstä, mutta antaa siihen suuntaa. Lastensuojelun jälkihuolto ja teini-ikäisten lastensuojelun kehittäminen on viime vuosiin saakka ollut pienten lasten palveluita vähemmällä huomiolla. Toisaalta, kun esimerkiksi kansallisessa Yhdessä aikuisuuteen - Elämässä Eteenpäin -hankkeessa 2020–2023 kehitettiin aikuistuvien nuorten jälkihuollon kokonaisuutta ja hankkeen tulokset kuvattiin Innokylään, nämä uudet toimintamallit ovat nyt myös sosiaalisten innovaatioiden piirteineen hyödynnettävissä. Vanhemmuuden ja perheen tukeen liittyvänä huomioina voidaan puolestaan todeta, että lastensuojelun hakua tehdessä aineistossa ei eroteltu teini-ikäisten vanhempiin ja läheisten tukeen kiinnittyviä malleja pikkulapsiperheiden palveluista. Strategiseen teemaan 4, Sijaishuollossa olevien lasten mielenterveys- ja päihdehaasteisiin vastaaminen oli vain vähän toimintamalleja tarjolla. Palveluiden puutteeseen ja nuorten päihdepalveluiden kehittämiseen on herätty vasta viime vuosina. Esimerkiksi Lapsistrategia -hankkeessa työstettiin STM:n johdolla vuonna 2023 julkaisu: Välitä, sitoudu, suojele – toimintasuunnitelma päihteillä oireilevien lasten ja nuorten tukemiseksi.

Paljon hyvää on tehty ja lastensuojelun kehittämistä kuvastaa pyrkimys parempaan. Silti kehittämistyötä ja hankkeistamisen kulttuuria on jo pitkään haastanut kiire ja poukkoilevuus, joka näkyy liiallisena irrallaan olona arjen työstä. Pitkäjänteisen kehittämistyön hedelmistä hyötyminen jää valitettavan vähälle. Aiempaan kehittämiseen ja jo kehitettyihin toimintamalleihin ei välttämättä ehditä uudistusten ja kehittämisen kiireessä riittävästi paneutua, alueiden välistä oppimista unohtamatta. Aiempien koontien ja kirjallisuuden eväät löydetään liian myöhään tai ei olleenkaan uutta kehittämistyötä rakennettaessa. Lastensuojelun kansallisessa kehittämisessä LAPE-kaudella voidaan kuitenkin havaita uudistamistyön pitkäjänteisyyttä ja havaita käytäntöön juurtuneita uusia toimintamalleja. Esimerkiksi systeemisen työn kehittämisrakenne, koulutukset ja kouluttajakoulutukset ovat edistäneet alueellisten ekosysteemien sekä alueiden välisten verkostojen ja yhdessä oppimisen kulttuurin muodostumista yli rahoituskausien. Tämä on yksi hyvä esimerkki siitä, miten kansallinen kehittäminen on mahdollista ja arkea auttavat toimintamallit voivat juurtua laajasti.

Kehittämistyöltä ja siihen satsattavalta rahoituksesta edellytetään aina jotakin uutta. Ajallisesti syklit kehittämishojelmille ovat usein hallitusohjelman mittaisia tai kuten Lapsistrategian toimeenpanossa, ohjelma on, mutta rahoituksen painopisteet ja tahtotila hallitusohjelmittain näyttää muuttuvan. Tämä heikentää pitkäjänteisen innovatiivisen kehittämistyön etenemistä ja uusien kelpojen toimintakäytäntöjen juurruttamista.

Kun hankekehittämiseen lisätään perustoiminnan kuten lastensuojelun niukat perusresurssit, paikoin heikko johtaminen, yhteisen toimintakulttuurin rakentumisen haasteet, työvoiman heikko pitovoima ja työhyvinvoinnin haasteet sekä heikko ekosysteemyö, jäävät parhaatkin innovaatiot helposti kehittämishankkeen päättymisen jälkeen juurtumatta arkeen ja asiakkaat ilman oikea-aikaisia tarvitsemiaan tukimuotoja liian usein.

STM:n visio lastensuojelusta julkaistiin keväällä 2023 ja sen otsikkona on: lapsi ja hänen läheisensä voivat luottaa lastensuojeluun ja sen vaikuttavuuteen. Se ilmentää yhteiskunnallista tahtotilaa ja tarpeita lastensuojelun uudistamiselle, sillä nykytilastojen valossa lastensuojelu on syvässä kriisissä, lapset, nuoret ja perheet eivät riittävällä varmuudella, kohtaavuudella ja oikea-aikaisesti saa tarvitsemiaan palveluita. Tarve lastensuojelun sosiaalisille innovaatioille on suuri. Lastensuojelun palvelujärjestelmän haasteena ovat riittämättömät resurssit, työntekijöiden vaihtuvuus, sijoitusten määrrien kasvu sekä lapsen ja perheen tuen tarpeisiin vastaaminen oikea-aikaisesti yhteistyössä palveluekosysteemin kanssa (Hoikkala ym. 2023, 7–8; Yliruka ym. 2023, 59). Yhteinen visio ja jaettu kokemus yhteisestä vastuusta suuntaa parhaimmillaan toimintaa. Kun visio puretaan käytännön toimiksi, voidaan perusresursseja sekä kehittämistyöhön kohdennettua lisäresurssia suunnata sosiaalisesti ja eettisesti oikeisiin, lasten, nuorten ja perheiden arjen pärjäävyyttä lisääviin toimintamuotoihin.

Tulevissa ESR+ kauden Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen -hankkeiden hakemuksessa on osoitettava sosiaalisten innovaatioiden piirteitä. Esimerkiksi on todennettava, kuinka hankkeen suunnitteluun ja innovaatioiden kehittämiseen osallistuu niitä lapsia, nuoria ja heidän läheisiään, joiden palveluita halutaan kehittää. Siinä on myös kuvattava kehittämistyön kiinnittyminen alueen ekosysteemiin ja alueellisiin tarpeisiin, jotta innovaatio on realistista hyödyntää ja tuottaa monitoimijaverkostossa hyvinvointialueilla. Innovaatioiden on oltava lisäksi levitettävissä muille alueille.

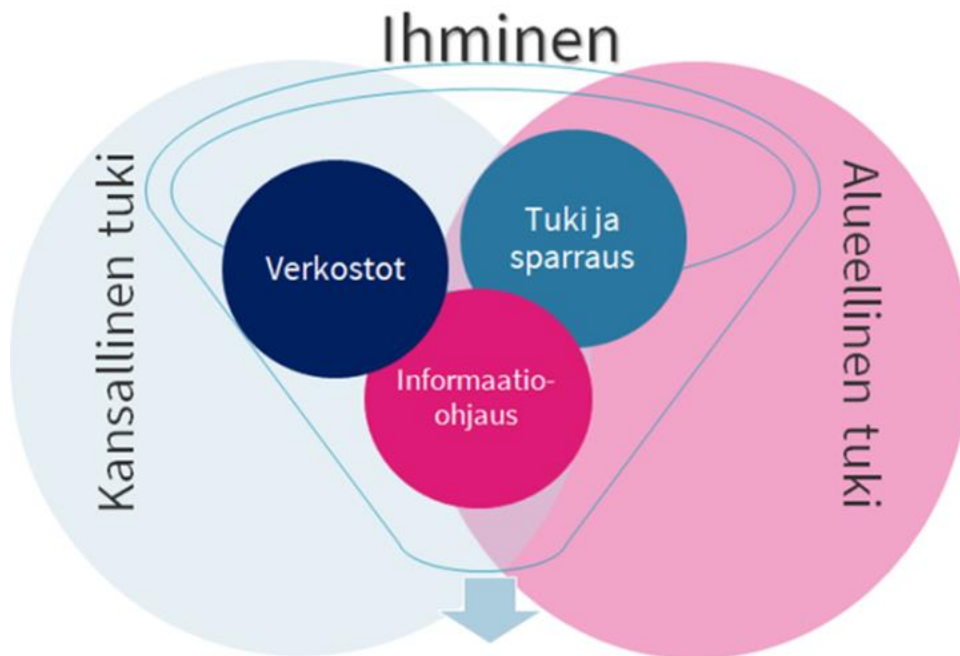
Yleisin lastensuojelun sosiaalisen innovaation piirre katsauksessa on kohderyhmä- ja tarvelähtöisyys. Tämä kertoo siitä, että lastensuojelun viimeaikaisessa uudistamisessa lapset, nuoret ja perheet on otettu yhä vahvemmin mukaan heitä koskevien palvelujen kehittämiseen. Tämä kohderyhmän tarvelähtöisyys on myös laajemmin osa yhteiskunnallista muutosta, jossa asukas- ja asiakasosallisuutta sekä asianosaiset mukaan otettava yhteiskehittäminen on vahvistunut.

Kiinnittyminen ekosysteemiin oli selkeästi harvinaisin sosiaalisten innovaatioiden piirre kaikissa toimintamalleissa. Toisaalta syynä voi olla se, ettei käsite ole ollut aiemmin juurikaan käytössä, vaikka sitä sivuavia asioita onkin tehty muun muassa verkostoyhteistyön ja yhteiskehittämisen osalta. Ekosysteemyö heikko esiintyvyys kertoo myös yhteiskunnan instituutioiden siiloutumisesta ja eriytymisestä omiksi palveluikseen. Lastensuojelussa järjestöyhteistyö on paikotellen ollut vahvaa ja viime vuosina viranomaispalveluiden yhteensovittavaa työtä on lähdetty systemaattisesti kehittämään. Esimerkiksi kumppanuussopimuksia tehdään jo jonkun verran, mutta laaja-alainen ja vakiintunut yhteistyö ei ole vielä valtavirtaa. Myöskään uudenlaiset palvelutuotannon muodot kuten alustatalous ja konsortiomuotoiset palveluiden toteutukset sotealalla eivät ole vakiintuneet. Nykyisen ja tulevankin kehittämistyön haastaa yhtäältä paikallisen ja alueellisen ekosysteemin erityispiirteiden huomioiminen ja toisaalta tarve rakentaa vähintään hyvinvointialuetasoisia, mutta myös kansallisen tason työtä uudistavia työmuotoja ja uudenlaista työkuultuuria. Lääkkeeksi tähän dilemmaan auttaa sen ymmärtäminen, ettei mitään mallia voida siirtää huomioimatta kontekstia. Hyvät käytännöt on siis rakennettava arkeen soveltuviksi kussakin kontekstissa, toimintakulttuurissa ja ekosysteemissä erikseen yhdessä oppien, toimien ja arjen työtä tehden. Tämä vaatii jatkuvaa vuoropuhelua kaikkien toimijoiden kesken. Kiinnittyminen ekosysteemiin on tärkeää toimintamallin yhteiskehittämisen kannalta hankeajan ja sen leviämisen ja juurtumisen kannalta hankeajan jälkeen.

Tulosluvun loppuosassa syvennyttiin sosiaalisten innovaatioiden 16 piirteen esimerkkeihin Innokylään tallennetuissa toimintamalleissa. Kuvaukset antoivat lukijalle käytännön kuvaa siitä, miten käytännössä innovaatiotoimintaa voidaan toteuttaa ja kuvata. Sosiaalisten innovaatioiden piirteet ovat loppujen lopuksi loogisia ja käytännön läheisiä soveltaa. Ne toimivat hyvänä muistisääntönä laadukkaita sosiaali- ja terveysalan keittämishankkeita suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa. Raportissa kuvattujen sosiaalisten innovaatioiden piirteiden jatkojalostamisessa on hyvä huomioida myös muita sosiaaliselle ja lastensuojelun kompleksisille ilmiöille haastavia piirteitä, kuten mallin toimivuus oikealle kohderyhmälle oikeaan aikaan ja saatettavasti. (Lisää aiheesta mm. Majlander ym. 2023)

Miten sitten tästä eteenpäin? Keskeistä on tunnistaa kansallisella tasolla niitä reunaehtoja ja periaatteita, joiden varaan työtä voidaan rakentaa. Kansallisen tason hyötyjä etsittäessä on rakennettava ohjelmateoreettista viitekehystä, joka huomioi eri tasoilla tehtävän kehittämistyön, kehittämisen taustalla olevat ihmiskuvat, arvot, visiot, missiot ja strategiat ja pyrkiä löytämään niihin käytännön toimintaa ohjaavat yhteiset ja sovellettavat periaatteet. Esimerkiksi käynnistyvällä ESR+ kaudella on tarkoitus edistää lastensuojelun eri strategisten teemojen äärellä työskentelevien oppimisverkoston muodostumista niin, että samalla ja eri tasoilla tehtävä työ muodostaa sosiaalisten innovaatioiden ryppäitä tai toisiaan benchmarkkaavia “tuotepereheitä” jotka yhdessä rakentavat sosiaalisten innovaatioiden prosessin (Kuva 2, luku 1.2) mukaista systeemistä muutosta. Kun kehittämistyölle luodaan yhteinen visio, kuten STM:n visiossa luvussa 2.2 on kuvattu, on mahdollista alkaa hahmottamaan myös yhteisesti jaettuja arvoja ja periaatteita toimintojen kehittämiseksi. Kehittämistyötä on tärkeä koordinoida ja rakentaa yhteiskehittämisen periaatteella kuten Ikäheimon (2023) kuvaama malli (Kuva 10) kehittämisohjelmien välisenä yhteistyörakenteena suosittaa:

“Rakenne, joka mahdollistaa erilaisten kansallisten ohjelmien ja alueellisen toiminnan tiiviin vuoropuhelun kehittämistyön aikana. Sovellettavissa hyvinvointialueilla julkisen toimijan ja järjestöjen välisessä yhteistyössä. “

Kuva 10. Kehittämisohjelmien välinen yhteistyörakenne kansallisissa ohjelmissa. (Lähde: Ikäheimo 2023).

Jatkossa kysymys onkin, vastaako yhteiskunta muutostarpeisiin riittävällä tahtotilalla lainsäädäntöä, johtamisrakenteita ja järjestämisvastuulla olevia käytäntöjä uudistamalla. Onko toisin toimimiseen, kuten palvelujen uudelleenorganisointiin riittävältä osin, tahtotilaa tai kyvykkyyttä? Onko pohdittu sitä mahdollisuutta, että jotakin on todella tehtävä toisin perinteisistä, ehkä tutuista ja turvallisista toimintamalleista ja -kulttuureista huolimatta. Mitä jos emme vielääkään ole uskaltaneet riittävästi uskoa, että pystymme parempaan ja tarvitsemme toisiamme?

Ensimmäinen Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen (ESR+ TL 5.1) hankehaku päättyi 2.10.2023 ja tuotti 51 hankehakemusta yhteensä 28 ryhmähankkeessa lähes kaikille hyvinvointialueille. Hakemukset kohdistuivat eri lailla ohjelman neljään strategiseen teemaan. Hakemusprosessi on kaksivaiheinen. Jatkoon päässeillä hankeideoilla on vielä edessä rahoitusneuvottelut toteutustavoista ja -kustannuksista yhdessä ELY-alueiden kanssa ennen lopullisia päätöksiä alkuvuodesta 2024. Ensimmäisellä hakukierroksella jaossa oli noin 10 M€.

Tämä innovaatiokatsaus tukee sekä keväällä 2024 käynnistyviä hankkeita, että uusia lastensuojelun sosiaalisten innovaatioiden hankeideoijia, sillä rahoitushakuja on tulossa ESR+ kaudella vielä auki. Julkaistusta on hyötyä laajasti lastensuojelun innovaatiotyöhön toki riippumatta rahoitusmuodosta.

Nyt käynnistyneellä lastensuojelun uudistamista koskevalla kehittämiskaudella kiinnitetään erityistä huomiota ekosysteemiajatteluun, sillä niukkojen resurssien ja taloussäästöjen aikakaudella kaikki resurssit, yhteistyökumppanuudet on syytä ottaa aiempaa tehokkaammin hyödyksi. Keskiössä on lapsi, nuori ja perhe, joiden kanssa yhdessä tukea ja palveluita kehitetään.

SOILA-koordinaatiohankkeen tuella lastensuojelun uudistamista jatketaan hyödyntäen tässä työpaperissa opittuja keinoja hyödyntää sosiaalisten innovaatioiden teoreettista viitekehystä, innovaatiopiirteiden huomiointia arjen kehittämisessä, seurannassa ja kehittämistyön arvioinnissa.

Kaiken kaikkiaan Innovaatiokatsaus antaa lisätietoa lastensuojelun uudistamisen nykyhetkestä. Millaista toimintaa on viime vuosina kehitetty ja kuvattu Innokylän verkkopalveluun. Työpaperi antaa konkreettisia työkaluja ja nostaa esiin jo toteutettua ja kuvattua lastensuojelun uudistamistyötä. Näillä eväillä on hyvä jatkaa kehittämistyötä myös uudella ESR+ kaudella.

6 Suositukset lastensuojelun uudistamiseksi sosiaalisesti innovatiivisesti:

1. Monimutkaisten ongelmien ratkaiseminen edellyttää systeemistä muutosta ja sitä, että uudet ratkaisut leviävät yli siilojen. Tunnusta siis elämän kompleksisuus ja anna sille tilaa. Jos etsit ratkaisua tiettyyn ilmiöön, voi olla tarpeen huomata jotain myös sen vierestä. Vahvista sosiaalisten innovaatioiden ekosysteemiä lasten, nuorten ja perheiden yhteisistä tavoitteista käsin tiiviillä yhteistyöllä, vuorovaikutuksella ja vertaisoppimisella eri alojen, kokemusasiantuntijoiden ja hallintorakenteiden toimijoiden välillä. Matkaevääksi on hyvä ottaa uteliaisuus. Uteliaalla asenteella tutustut kollegoihin, monialaisesti muihin toimijoihin ja asiakkaisiin uusin silmin.

2. Innovaatio on uusi toimiva idea. Tutki radikaalisti uusia tai erilaisia mahdollisuuksia oppiaksesi lisää siitä, miten asiat voisivat tai miten niiden pitäisi kehittyä tulevaisuudessa. Ota ideoitasi esiin asiakkaittesi kanssa ja testaa niitä käytännössä kokeilujen avulla eri yhteistyötahojen kanssa. Tee toimivista ideoista jokapäiväinen käytäntö budjetin, henkilöstöresurssien ja lainsäädäntöön vaikuttamisen avulla. Muuta tarvittaessa toimintapolitiikkaa ja organisaatorakenteita. Lastensuojelun kontekstissa uusi, toimiva idea voi käytännössä näkyä esimerkiksi oikea-aikaisempina ja tarpeisiin vastaavampina palveluina.

3. Sosiaalinen innovaatio on kestävä. Sen ytimenä on yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja osallisuus. Panosta ylisukupolvisen huono-osaisuuden ehkäisyyn ja eriarvoisuuden kaventamiseen esimerkiksi ennaltaehkäisevien palvelujen avulla. Mahdollista lasten, nuorten ja perheiden mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä ja elinympäristöönsä. Rakenna menestyksellinen sosiaalinen innovaatio asiakkaiden tarpeista käsin.

4. Uudet vuorovaikutussuhteet ovat sosiaalisten innovaatioiden ydintä. Mahdollista palvelujen pitkäjänteinen kehittäminen lasten, nuorten, perheiden ja ammattilaisten kanssa kokeiluilla hankekauden aikana eri toimintaympäristöissä sekä kokeiluista ja niiden epäonnistumisista oppiminen. Mukautua kehittämistä yhdessä opitun perusteella. Turvaat samalla lasten, nuorten ja perheiden mahdollisuuksia sosiaaliseen vahvistumiseen ja tarjoa eväitä hyvinvointiin, itsenäiseen elämään ja osallisuuteen.

5. Verkosto on useamman toimijan välinen vastavuoroinen ja keskinäiseen tiedon sekä resurssien jakamiseen perustuva yhteistyösuhde ja arvon tuottamismalli. Hyödynnä muuttuvassa ja ennakoimattomassa toimintaympäristössä verkostojen innovatiivisuutta, ketteryyttä ja dynaamista organisoitumista. Täydennä verkostoilla julkishallinnon perinteisten organisoitumistapojen keinovalikoimaa. Hyödynnä verkostoja ketteränä tapana ratkaista kompleksia ja hallinnonalat ylittäviä haasteita. Ratkaise verkostoyhteistyöllä keskeinen palvelujärjestelmän haaste: tiedon kulun puute.

6. Osallisuus on sitä, että on osa ryhmää, toimii osana ryhmää ja tuntee olevansa osa ryhmää. Vahvista lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta uusien heidän tarpeistaan lähtevien palvelujen ideoinnissa, suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa sekä päätöksenteossa. Kerro myös, miten hänen osallistumisensa huomioidaan, miten ja miksi hän on mukana palvelujen kehittämisessä ja miten hänen osallistumisensa on vaikuttanut palvelujen kehittämiseen.

7. Yhteiskehittämisen taustalla on ajatus siitä, että palveluiden ideoinnissa, suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa ovat mukana kansalaiset ja eri palvelujen loppukäyttäjät yhteistyössä ammattilaisten, asiantuntijoiden ja viranomaisten kanssa. Varmista yhteiskehittämisen avulla yksilöiden tarpeiden huomioiminen eli kohderyhmä ja tarvelähtöisyys, lasten, nuorten ja perheiden osallisuus, rajallisten resurssien parempi kohdentuminen, uudet ja luovat ideat sekä näkökulmat ja palvelujen yleinen hyväksyttävyys.

8. Sosiaalisten innovaatioiden ytimessä on uusien ratkaisujen tarjoaminen yhteiskunnan tarpeisiin ja ongelmiin tavoitteena hyvinvoinnin lisääminen. Varmista tämän päämäärän toteutuminen levittämällä uusia toimintamalleja ja hyvinvointilähtöisiä systemisiä ratkaisuja uusiin organisaatioihin ja eri toimialoille ottamalla sosiaaliset innovaatiot osaksi erilaisia strategioita ja pidemmän aikavälin systemistä muutosta julkisella ja yksityisellä sektorilla aina uudistuneeseen lainsäädäntöön saakka.

9. Innovaatiotoiminnan motivaattorina on usein toiminut sosiaalinen kestävyys. Tarkastele miten oma sosiaalinen innovaatiosi vahvistaa sosiaalista kestävyttä ja ota rinnalle myös taloudellisen sekä ekologisen kestävyuden ulottuvuudet. Nämä ulottuvuudet ovat sekä omia kokonaisuuksiaan, mutta myös suhteessa toisiinsa. Tunnista nämä yhteisvaikutukset, jotta hyvää tarkoittavat toimet eivät koidu harmiksi lastensuojelun apua ja tukea tarvitseville, ja jotta ammattilaiset jaksavat ja pystyvät tekemään työtänsä. Tee vain eettisesti kestäviä valintoja.

Lähteet

- Aaltonen, S., Hytti, U., Lepistö, T. & Mäkitalo-Keinonen, T. (2016) Yhteiskehittäminen: kaikki siitä puhuu, mutta mitä se on ja miten siinä onnistuu? Turun yliopisto, uutinen 4.4.2016. <https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/uutinen/yhteiskehittamisen-kaikki-siita-puhuu-mutta-mita-se-on-ja-miten-siina> (luettu 23.2.2024)
- Ahvenainen, A. & Hellsten, S. (2023) Kun apu ei tunnu avulta – lastensuojelun asiakasvanhempien kokemuksia lastensuojelusta. Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta. [“Kun apu ei tunnu avulta” – lastensuojelun asiakasvanhempien kokemuksia lastensuojelusta \(suomenkasper.fi\)](#)
- Demos Helsinki (2022) Enemmän hyvää innovaatioista. Sosiaalisten innovaatioiden osaamiskeskuksen suunnittelu - hankkeen loppuraportti 10/2022.
- Eriksson, S. & Karppinen, R. (2016) Kvantitatiivinen tutkimus Helsingin jälkihuoltoon orten toimintatahtoisuudesta ja palvelujen käytöstä asiakasasiakirjojen valossa vuosina 2013–15. Helsingin yliopisto, Pro gradu -tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201703273636>
- Eskelinen, S., Knaapi, A. & Sallinen, S. (2021). Uudistunut Innokylä tukee pientä ja suurta kehittämistä – #ÄläYksinKehitä! THL-Blogi. <https://blogi.thl.fi/uudistunut-innokyla-tukee-pienta-ja-suurta-kehittamista-alayksinkehita/> (luettu 7.2.2024)
- European Commission (2009) ‘Reinvent Europe through innovation: From a knowledge society to an innovation society’, DG Enterprise & Industry, Special Business Panel, Brussels, European Commission.
- European Commission (2010a) Europe 2020 Flagship Initiative, Innovation Union, SEC (2010) 1161.
- Hakala, E., Kola, S., Lehtola, J. & Paaer, M. (2022) Lastensuojelulaitosten ja päihdepalveluiden monialaisen yhteistyön kehittäminen ja jalkautuva työ. Teoksessa Yliruka, L., Eriksson, P., Jokinen, L. & Pasanen, K. (toim.) Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla. THL: Työpäpaperi 52/2022. 17–28. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-984-9>
- Heinonen, O-P; Ikonen, A_K; Kaivosoja, M.; Reina, T. (2018) Yhdyspinnat yhteiseksi mahdollisuudeksi - Selvitys lapsi- ja nuoriso- ja perhepalveluiden toteuttamiseen liittyvistä yhdyspinoista muuttuvassa toimintaympäristössä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3904-2>
- Hirschovits-Gerz, T., Heino, T., Laine, T. & Weckroth, N. (toim.) (2023) Kohti laadukasta aikuistumisen tukea Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hankkeen loppuraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-078-1>
- Hirschovits-Gerz, T., Weckroth, N. & Heino, T. (toim.) (2022) Ikkuna aikuistumiseen Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-815-6>
- Hoikkala, S., Muinonen, T., Palola, E., Väisänen, A & Rosberg, J. (2023) Lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmistelu Viisivaiheen raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2023:27. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8469-1>
- Hämäläinen, T. J. & Heiskala, R. (2007) (eds.), Social Innovations, Institutional Change and Economic Performance: Making Sense of Structural Adjustment Processes in Industrial Sectors, Regions and Societies, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK.
- Inkinen, H., Kaijane, M. & Westlund, O. (2022) Nuorten kokemusasiatuntijuus osana monitoimijaista lastensuojelua. Teoksessa Yliruka, L., Eriksson, P., Jokinen, L. & Pasanen, K. (toim.) Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla. Terveyden ja hyvinvoinnin Työpäpaperi 52/2022. 17–28. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-984-9>
- Ikäheimo, M. (2023) Kehittämissohjelmien välinen yhteistyörakenne kansallisissa ohjelmissa. [Kehittämissohjelmien välinen yhteistyörakenne kansallisissa ohjelmissa | Innokylä \(innokyla.fi\)](#) (luettu 23.2.2024)
- Jalonen, H. (2019) Julkisten palvelujen yhteiskehittäminen – kaunista puhetta vai suomalaisen julkishallinnon arkea? Hallinnon tutkimus. Vsk. 38, nro 4, 305–311. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/267993/Jalonen_Julkisten_2019.pdf?sequence=1
- Kaijane, M., Liukkonen, J., Nokireki, K. & Westlund, O. (2022) Nuorten osallisuus ja kokemusasiatuntijuus lastensuojelussa ennen, nyt ja tulevaisuudessa. UP2US-hankkeen loppuraportti. Pesäpuu ry.
- Kalmari, H. (2023) Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) 205–2023 visuaalinen toimintakertomus. https://thl.fi/documents/155392151/190160337/LAPE_2015-2023.pdf/03249673-8bd4-6e1c-ab23-afe482469181/LAPE_2015-2023.pdf?t=1698841322938
- Kananoja, A. & Ruuskanen, K. (2019) Selvityshenkilön ehdotus lastensuojelun laatua parantavaksi tiekartaksi. Väiliraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 31/2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4026-0>
- Kangasluoma, T. & Lukkarila, J. (2022) Lapsen oma tiimi monialaisen yhteistyön ja lapsen osallisuuden vahvistajana. Teoksessa Yliruka, L., Eriksson, P., Jokinen, L. & Pasanen, K. (toim.) Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla. Terveyden ja hyvinvoinnin Työpäpaperi 52/2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-984-9>
- Kauppinen, S., Kesäniemi, E., Luojus, S., Lange, P., Lönn, N., Pääkkönen, J. & Hult, T. (2020) Tarpeesta ratkaisuksi Yhteiskehittämisen opas sosiaali- ja terveydenhuollossa. Forum Virium Helsinki ja Laurea-ammattikorkeakoulu.

- https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/355342/Forum%20Viriumin%20ja%20Laurean%20yhteisjulkaisu_Tarpeesta%20ratkaisuksi.pdf?sequence=2
- Kehittämisohjelmien välinen yhteistyörakenne kansallisissa ohjelmissa (2023). Innokylä, toimintamalli. <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/kehittamisohjelmien-valinen-yhteistyorakenne-kansallisissa-ohjelmissa> (luettu 15.2.2024)
- Kuivalainen, M., Hauhtonen, R., Alanko, I., Sanz, A., & Pussinen, P. (2022) Julkisen sektorin innovaatiobarometri 2022: Valtion tulokset. Valtiovarainministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-260-4>
- Kuntaliitto (2019) Innovaatiotoiminta suomalaisissa kunnissa. Uutta kunnista -julkaisu nro 6/2019. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2019/2009-innovaatiobarometri-2018>
- Kuntaliitto (2022a) Innovaatiotoiminta suomalaisissa kunnissa ja kuntayhtymissä. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2022/2201-innovaatiobarometri-2022-acta-nro-283>
- Kuntaliitto (2022b) Kunta-alan kestävän kehityksen innovaatiobarometri 2022. Acta nro 284. [Kunta-alan kestävän kehityksen innovaatiobarometri 2022. Acta nro 284 | Kommunförbundet \(kommunförbundet.fi\)](https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2022/2201-innovaatiobarometri-2022-acta-nro-283)
- Kääriälä, A. (2020). Always a step behind? Educational and Employment Transitions among Children in Out-of-home Care. *ITLA Research* 2020:1. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/9580b6f7-1ba7-4fd7-9b49-78809a7b0be9/content>
- Lahtinen, P., Männistö, L. & Raivio, M. (2017) Kohti suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia: Keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja. Työpäperi 7/2017. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-827-2>
- Lapsistrategia, selvitykset ja raportit. <https://lapsistrategia.fi/julkaisut/selvitykset-ja-raportit/> (luettu 20.2.2024)
- Lastensuojelu (2022) Yhä useammasta lapsesta tehdään lastensuojeluilmoitus. Tilastoraportti 24/2023. Suomen virallinen tilasto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023051544509>
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Lehtelä, S. & Koivisto, J. (2019) Näkökulmia sosiaalisiin innovaatioihin ja niiden arviointiin. Työpäperi 7/2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-297-0>
- Lindberg, P. & Yliruka, L. (2023) Lastensuojelun uudistuksen tavoitteeksi hyvinvoiva lapsi ja nuori – kaikista lähtökohdista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Päätösten tueksi. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-086-6>
- Lähteenmäki-Smith, K. & Terävä, E. (2012) Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman (Kaste) 2008–2011 arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:12.
- Niemi, M. & Eriksson, P. (2023) Sijoitettuna asuvien peruskouluikäisten kokemuksia terveydestä, päihteistä, väkivallasta ja palveluista. Tutkimuksesta tiiviisti 53/2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-189-4>
- Niinikoski, M-L. (2011) Innovation: Formation of a Policy Field and a Policy-making Practice. Aalto University, School of Economics, Department of Management and International Business. Aalto University publication series Doctoral dissertations 40/2011.
- Nopeet, hitaat, dissot, deelit –nuorten ajatuksia päihteistä. Päihdetieteiden foorumien raportti. (2018) Pesäpuu ry. <https://pesapu.fi/wp-content/uploads/2018/09/Nopeet-hitaat-dissot-deelit-nuorten-ajatuksia-p%C3%A4ihteist%C3%A4-%C3%A4ihteet-foorumien-raportti.2.pdf>
- Majlander, S., Vihtari, J., Kekkonen, M., Sankalahti, K., Turu, P. & Rautainen, S. (2023). Lasten ja nuorten palveluiden yhdenvertainen saavutettavuus: Kansallisen lapsistrategian toimenpiteen 14 raportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, työpäperi 6/2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-027-9>
- Malja, M., Puustinen-Korhonen, A., Petrelius, P. & Eriksson, P. (toim.) (2019) Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriö Helsinki 2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4067-3>
- Manninen, M. (2020) Hyvän hoidon viisiapila – miten auttaa kodin ulkopuolelle sijoitettua käytösoireilevaa nuorta 2020. Teoksessa Heino, Tarja (toim.) Mikä auttaa? Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, ITLA Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö. Raportti 12/2020. 170–182.
- Murrey, Gaulier-Grice, J. & Mulgan, G. (2010) The Open Book of Social Innovation. The Young Foundation, UK.
- OECD:n innovaatiomalli (2018) <https://oecd-opsi.org/blog/innovation-facets-part-2-how-different-types-of-innovation-lead-to-different-types-of-change/> Suomeksi: [Innovaatiojulistus+final+25-11-19.pdf \(vm.fi\)](https://www.innovaatiojulistus.fi/final+25-11-19.pdf)
- Oeij, P. R. A., Van der Torre, W., Vaas, F. & Dhondt, S. (2019) Understanding social innovation as an innovation process: Applying the innovation journey model. *Journall of Business Research*, 101, 243–254.
- Owal Group (2019) Lape-kärkihankkeen arviointi. Loppuraportti 8.3.2019 https://stm.fi/documents/1271139/13111556/Loppuraportti+LAPE_arviointi+8.3.2019_final.pdf/
- Pelkonen, T. (2023) Isyys lastensuojelun sijaishuollon institutionaalisisessa kontekstissa. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 295 University of Eastern Finland Kuopio 2023. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/29560>
- Pitkänen, T., Tourunen, J., Huhta, H., Kaskela, T., Takala, J., Helfer, A., Jurvanen, S., Laine, R., Larivaara, M. & Suurpää, L. (2022) Nuorten mielenterveyden tukeminen sosiaalihuollossa ja matalan kynnyksen toiminnassa. Työntekijöiden ja nuorten näkemyksiä tarpeista ja toimintatavoista.

- Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:65. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-169-8>
- Pulkkinen, L. (2018) Kohti yhteistä lapsikäsitystä. THL: Työpaperi : 12/2018. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-086-0>
- Puustinen-Korhonen, A. (2018) Lastensuojelun 2017 kuntakyselyn tuloksia. Suomen Kuntaliitto. Tiedotustilaisuus 1.2.2018. https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Lastensuojelun%20kuntakyselyn%20tulosten%20tiivistelm%C3%A4%20tiedotustilaisuudessa_01022018_LIITE.pdf
- Pöyry-Lassila, P. (2017) Palveluiden yhteiskehittäminen ja yhteistuottaminen. Teoksessa Soile Pohjonen, Marika Noso (toim.) Kansalainen keskiöön! Näkökulmia sote-uudistukseen. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö KAKS. Kunnallisan kehittämissäätiön julkaisujen sarja, 2, 25–31. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/151784/Po-ry-Lassila.pdf?sequence>
- Rakennerahastot (2022) Sosiaalisten innovaatioiden ekosysteemi Suomessa. <https://rakennerahastot.fi/-/sosiaalisten-innovaatioiden-ekosysteemi-suomessa> (luettu 23.2.2024)
- Rakennerahastot (2023) Sosiaalisten innovaatioiden koordinaatiohanke <https://rakennerahastot.fi/valtakunnalliset/osallisuus/sosiaalisten-innovaatioiden-koordinaatiohanke> (luettu 23.2.2024)
- Ristikari, T., Keski-Säntti, M., Sutela, E., Haapakorva, S., Kiilakoski, T., Pekkarinen, E., Kääriälä, A., Aaltonen, M., Huotari, T., Merikukka, M., Salo, J., Juutinen, A., Pesonen-Smith, A. & Gissler, M. (2018) Suomi lasten kasvu ympäristönä Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 210.
- Shekar, A. (2007) An Innovative model of service development. A process guide for service managers. The Innovation Journal. The Public Sector Innovation Journal, 12(1).
- SOILA-koordinaatiohanke (2023) Määritelmä sosiaalisista innovaatioista. <https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosiaaliset-innovaatiot-lastensuojelussa-koordinaatiohanke-soila-/materiaalit/sosiaaliset-innovaatiot> (luettu 20.2.2024)
- Sosiaalisten innovaatioiden arviointipilotti (2023) <https://innokyla.fi/fi/kokonaisuus/sosiaalisten-innovaatioiden-arviointipilotti> (luettu 21.2.2024)
- Sosiaalisten innovaatioiden arviointityökalu. Innokylä. <https://innokyla.fi/fi/tyokalut/sosiaalisten-innovaatioiden-arviointityokaluu> (luettu 26.2.2024)
- STM, lapsistrategia. <https://stm.fi/lapsistrategia> (luettu 20.2.2024)
- STM (2008) Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2008–2011. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504225861>
- STM (2012) Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012–2015 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3328-6>
- STM (2017) Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. LAPE <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM026:00/2017> (luettu 19.2.2024)
- STM (2023a) Hyvinvointialueet vastaavat sote-palvelujen ja pe-lastustoimen järjestämisestä. <https://stm.fi/hyvinvointialueet> (luettu 15.2.2024)
- STM (2023b) Lastensuojelun lainsäädännön kokonaisuudistus 1. vaihe. Lastensuojelun visio. Webinaari 1.3.2023. https://stm.fi/documents/1271139/0/Lastensuojelun+visio_webinaari.pdf/f3a64eba-2c02-498b-0a05-9ee77bd56a16/Lastensuojelun+visio_webinaari.pdf?t=1677671888616
- STM (2023c) Välitä, sitoudu, suojele: Toimintasuunnitelma päihteillä oireilevien lasten ja nuorten tukemiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:4. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7154-7>
- STM (2024) Kansallinen palvelureformi: Sosiaali- ja terveystalvelujen sisältöjen ja toimintatapojen uudistaminen. <https://stm.fi/kansallinen-palvelureformi> (luettu 19.2.2024)
- THL (2024a) Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun palvelujärjestelmä. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-palvelujarjestelma> (luettu 15.2.2024)
- THL (2024b). Suomen kestävän kasvun ohjelma (RRP) <https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/suomen-kestavan-kasvun-ohjelma-rrp> (luettu 15.2.2024)
- Timonen-Kallio, E., Yliruka, L. & Närhi, P. (2017) Lastensuojelun terapeuttisen laitospalvelun mallinnus. Helsinki: THL. Työpaperi 23/2017. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-866-1>
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2017) Kaupunkien uusi rooli innovaatioiden edistämisessä. INKA-ohjelman loppuarviointi. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Yritykset, 40/2017. [Kaupunkien uusi rooli innovaatioiden edistämisessä TEM-jul 40 2017 .pdf](https://www.tem.fi/files/4017/Kaupunkien_uusi_rooli_innovaatioiden_edistamisessa_TEM_jul_40_2017.pdf)
- The Young Foundation (2012) Defining social innovation. Deliverable 1.1 Social Innovation Overview: Deliverable of the project: The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe TEPSIE European Commission – 7th Framework programme (290771)
- Uudistuva ja osaava Suomi -ohjelma 2021–2027. EU:n rakenne- ja aluepolitiikan ohjelma. [Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027. EU:n alue ja rakennepolitiikan ohjelma. \(rakennerahastot.fi\)](https://www.rakenne-ja-aluepolitiikka.fi/udistuva-ja-osaava-suomi-2021-2027)
- Valkokari, K., Hyytinen, K., Kutinlahti, P. & Hjelt, M. (2020) Yhdessä kestävä kasvua -ekosysteemiopas. VTT Technical

- Research Centre of Finland. [Yhdessä kestävää kasvua_17022021.pdf \(vttresearch.com\)](#)
- VM (2019) Julkisen hallinnon innovaatiojulistus, lyhyt suomenos. [Innovaatiojulistus+final+25-11-19.pdf \(vm.fi\)](#)
- VNK (2019) Verkostojohtamisen opas. Valtioneuvoston kanslian julkaisu 2019:12. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-710-9>
- Vuori, J., Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonaanalyysi/> (luettu 21.2.2024)
- Wegelius, M. (2022) Lastensuojelun asiakkaana olevien vanhempien näkökulma lastensuojelun monitoimijaisen yhteistyön kehittämiseen. Teoksessa Yliruka, L., Eriksson, P., Jokinen, L. & Pasanen, K. (toim.) Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla. Terveyden ja hyvinvoinnin Työpaperi 52/2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-984-9>
- Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/1991/19910060/19910060_2#idm46651396642768
- Yliruka, L., Kantoluoto, A., Heino, T., Laine, T. & Hipp, T. (2020) Itsenäistymistä ja hyvinvointia tukeva jälkihuolto ja nuorten aikuisten sosiaalityön mallinnus : Osana lastensuojelun VIP-nuoren palvelupolkua. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-552-0>
- Yliruka, L., Petrelius, P. & Eriksson, P. (2020) Translating ideas of practice research for a national and local child welfare reform process. The Routledge Handbook of Social Work Practice Research. 203-216.
- Yliruka, L., Ristolainen, T-P. & Weckroth, N. (2023) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityön organisoiminen ja henkilöstömitoituksen toteutuminen: osa 2: Hyvinvointialuekyselyjen tulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-172-6>
- Yliruka, L. & Tasala, T. (2022) Lastensuojelun systemisen toimintamallin kansallinen tilannekuva vuonna 2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL, Tutkimuksesta tiiviisti. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-827-9>

Liite 1. Katsauksessa mukana olevat 55 toimintamallia

Strateginen teema 1.	Strateginen teema 2.	Strateginen teema 3.	Strateginen teema 4.
3X10D Lastensuojelu	Etelä-Pohjanmaan kokemusasiantuntija- ja vertaistoiminnan rakenne	Asiakassuunnitelma aikuistumisen tueksi	Alaikäisen päihdekaritoitus -malli
Enna-malli keskitetty ennakollisten lastensuojeluilmoitusten käsittely	Kirahvit - pienten lasten osallisuuden kehittämisen	Intensiivinen arkivalmennus	Lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ARVO-verstaat
Heijastin - Tekee perheen näkyväksi -toimintamalli	Kokemusasiantuntijatyöskentely sosiaalipalveluissa	Kelan ja sosiaalitoimen yhteistoiminta aikuistumisen tukena	Haluan raitistua! - perhekeskuksen monialainen tuki raitistuvalla lastensuojelulapsen vanhemmalle
Hopeakorutyöpajat lastensuojelun asiakkaana oleville	Lapsen ja perheen monialainen palvelutarpeen arviointi	Keskitetty jälkihuolto	Konsultaatiomalli lastensuojelulaitoksille päihdetyöhön
Kysy lastensuojelusta - Instagram	Lapsilähtöinen väkivaltatyön palvelu perheille	Kuvaa mua!	Lastensuojelun monitoimijaisen verkoston päihdepalvelut
Lastensuojelun ensiarvioinnin ja päivystyksen malli "Ahma"	Lastensuojelu.info (malli vain em. verkkosivuilla)	Rikoksilla oireilevien nuorten aikuisten toimintamalli	Lastensuojelun ja Nuorisovastaanoton yhteistyön mallinnus Jyväskylässä
Lastensuojelun kokemusasiantuntija- ja vertaistointirakenne Pirkanmaan hyvinvointialueella	Lastensuojelun kokemuksumukumppanin tarina	Sijaishuollon haastekisa	Lastensuojelulaitosten ja psykiatrian osastojen välisen yhteistyön mallinnus
Lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminnan rakenne Keski-Suomen hyvinvointialueella	#Munperheet, Suunnitelmallisen perheen jälleenyhdistämisen malli	Sytykkeitä lastensuojelun jälkihuollon ja nuorten työpajojen yhteistyölle	OMA TIIMI lastensuojelun yhteisasiakkuudessa olevalle lapselle
Lastensuojelun moniammatillinen asiantuntijaryhmä Etelä-Pohjanmaalla	Perhelinja	Ylitse MentorApp	Terapeuttinen dialogi
Lastensuojelun yhteisasiakkaiden hoitopolkumallinnus	Romaniperhetyö Veera-työmalli		Yhteisasiakkuusosasto (lastensuojelu)
#Munperheet, Suunnitelmallisen perheen jälleenyhdistämisen malli	Tehostetun perhetyön intervallijakso		
Nuoren oikeuksiaan koskevan tiedon lisääminen	TulLas- Tulevaisuuden lastensuojelu		
Nuorten Foorumi - vertaisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia nuorilta nuorille	Vauvaperheryhmä Kainkolo		

Strateginen teema 1.	Strateginen teema 2.	Strateginen teema 3.	Strateginen teema 4.
Orientoivat koulutukset systeemisestä työotteesta lastensuojelun yhteistyökumppaneille			
Perhe Yhtenäiseksi			
Päiväperho			
SISUKAS - monialainen työskentelymalli sijoitettujen lasten ja nuorten koulunkäynnin tueksi			
Systeeminen työskentely: tietoa ja materiaaleja lastensuojelun yhteistyökumppaneille			
Visioverkko			
ÄITINÄ YHDESSÄ. Pähnteitä käyttävien rakkaana olevien naisten ja vauvaperheiden monimuotoinen prosessiperusteinen tukitoiminta			

Muut toimintamallit (ei strategista teemaa)

Kaakkois-Suomen lastensuojelun kehittämissyksikkö

Lastensuojelun systeemisen toimintamallin koordinaattorien verkosto

Lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välinen monialainen yhteistyö
